

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

“การเมืองเรื่องการปิดความรับผิดชอบ: การศึกษากระบวนการ
จัดการกับ “ความจริง” โดยการสร้างคำให้เหตุผลและคำแก้ตัว
ของนักการเมืองไทย พ.ศ. 2525-2542

โดย สมบัติ จันทรวงศ์

เมษายน 2547

พระเจ้าทรงเรียกชายนั้นและตรัสถามเขาว่า “เจ้าอยู่ที่ไหน”

ชายนั้นทูลว่า “ข้าพระองค์ได้ยินพระสุรเสียงของพระองค์ในสวน ก็เกรงกลัว

เพราะข้าพระองค์เปลือยกายอยู่ จึงได้ซ่อนตัวเสีย”

พระองค์จึงตรัสว่า “ใครเล่าบอกเจ้าว่าเจ้าเปลือยกาย เจ้ากินผลไม้ที่เราห้ามมิให้กินนั้นแล้วหรือ”

ชายนั้นทูลว่า “หญิงที่พระองค์ประทานให้อยู่กินกับข้าพระองค์นั้น ส่งผลไม้มาให้ข้าพระองค์

ข้าพระองค์จึงรับประทาน”

พระเจ้าตรัสถามหญิงว่า “เจ้าทำอะไรไป”

หญิงนั้นทูลว่า “งูล่อลวงข้าพระองค์...”

ปฐมกาล 3 : 9-13

“A LIE IS BELIEVED

BECAUSE OF THE UNCONDITIONAL AND INSOLENT INFLEXIBILITY

WITH WHICH IT IS PROPAGATED

AND BECAUSE IT TAKES ADVANTAGE OF THE SENTIMENTAL AND

EXTREME SYMPATHIES OF THE MASSES...

THEREFORE , SOMETHING ALWAYS IS RETAINED

EVEN FROM THE MOST IMPUDENT OF LIES”

Adolf Hitler. Mein Kampf.

บทคัดย่อ

ตามทฤษฎีแล้ว ในระบอบประชาธิปไตย จำเป็นที่จะต้องมีการอะไรบางอย่างที่จะทำให้ให้นักการเมืองต้องรับผิดชอบต่อผู้เลือกตั้งเสมอ ในระบอบรัฐสภา นักการเมืองโดยปกติจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เลือกตั้งโดยการเลือกตั้ง และเมื่อเลือกตั้งไปแล้วก็โดยผ่านการอภิปรายไม่ไว้วางใจ อย่างไรก็ตาม นักการเมืองมักจะแสวงหาเครดิตจากนโยบายที่เป็นที่นิยม แต่จะทำเกือบทุกอย่างเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตำหนิ การศึกษานี้เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า ท่ามกลาง "ความจริง" ต่างๆ ที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ตนนั้น นักการเมืองไทยใช้วิธีการแก้ตัวและให้เหตุผลอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุด "ความจริง" ของตนเป็นที่ยอมรับโดยสาธารณชน

การศึกษาพบว่าในกรณีที่เกิดเป็นข่าวอื้อฉาว แม้ว่านักการเมืองจะตกเป็นเป้าของการโจมตีโดยฝ่ายตรงกันข้าม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พวกเขาเพียงแต่ต้องเผชิญกับสื่อมวลชนเป็นหลัก เพราะฉะนั้นการหลบเลี่ยงจึงมักถูกใช้เป็นทางออก นักการเมืองอาจใช้วิธีการเลี่ยงไม่ยอมพบกับนักข่าว หรืออาจจะใช้วิธีการให้คำตอบต่างๆ ที่ไม่ตรงประเด็น แต่เรื่องอื้อฉาวนั้นอาจกลายเป็นเรื่องใหญ่ไปได้ หากฝ่ายค้านหยิบยกเอามาใช้ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจ กระนั้นก็ตาม เงื่อนไขทางโครงสร้างของกระบวนการอภิปรายไม่ไว้วางใจเอง ก็ทำให้เป็นเรื่องยากที่ความจริงใดๆ จะคลี่คลายมาจากการแลกเปลี่ยนความเห็นและข้ออ้างในสภาได้ ประการแรกทีเดียว ระเบียบข้อบังคับการประชุมสภาเปิดโอกาสให้ ส.ส. หยุดยั้งการอภิปรายของฝ่ายตรงกันข้ามได้อย่างง่ายดาย จริงอยู่ ส.ส. อาจได้รับอนุญาตให้พูดได้คราวละนานๆ แต่ก็อาจถูกขัดจังหวะได้เสมอ การขัดจังหวะฝ่ายตรงกันข้ามทำให้การอภิปรายในสภาบางครั้งไม่ต่างอะไรจากเรื่องตลกไร้สาระ ความคิดเรื่องการผลักดันพูดตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอภิปรายได้ตอบอย่างจริงจังไม่ค่อยจะปรากฏให้เห็น เพราะฉะนั้น จึงมี ส.ส. หลายคนที่ตั้งข้อกล่าวหาและคำถามมากมายในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาที่อาจจะพูดอย่างไม่รู้จบ โดยไม่ได้พยายามตอบอะไรอย่างจริงจังเลยก็ได้ ในประการต่อไป การที่มีการถ่ายทอดสดการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ได้ทำให้นักการเมืองนี้กลายเป็นการปราศรัยหาเสียงในที่สาธารณะไป เพราะรู้ดีว่าจริงๆ แล้วตนกำลังพูดอยู่กับผู้ดูที่บ้าน ส.ส. ส่วนใหญ่จึงพยายามพูดอ้างเอาความดีความชอบ และทำให้ผู้เลือกตั้งในเขตเลือกตั้งพอใจกับคำอภิปรายของตน การอภิปรายไม่ไว้วางใจจึงกลายเป็นเพียงภาพลวงตา เป็นการแสดงที่มี ส.ส. เป็นตัวละคร และมีสาธารณชนเป็นผู้ดู

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า นักการเมืองไทยก็เช่นเดียวกันกับนักการเมืองโดยทั่วไป ตรงที่มีกลวิธีหลากหลาย ที่จะจัดการกับ "ความจริง" ในสถานการณ์ของการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้ว ก็ไม่แตกต่างอะไรจากการที่ต้องเผชิญกับเรื่องอื้อฉาวนัก เริ่มต้นจากการยอมรับ การไม่ตอบ

ข้อกล่าวหา ซึ่งอาจพัฒนาเป็นการไม่ตอบข้อกล่าวหา แต่โจมตีผู้กล่าวหาด้วย ตลอดจนการตอบปฏิเสธข้อกล่าวหาด้วยข้ออ้างต่างๆ หรือไม่เช่นนั้นก็อาจเป็นการแก้ตัว เพื่อปิดความรับผิดชอบด้วยเหตุผลต่างๆ กัน แต่ในบางกรณีนักการเมืองอาจยอมรับในข้อเท็จจริงของคำกล่าวหาในขณะที่ปฏิเสธว่าผลลัพธ์ไม่ได้เลวร้ายอย่างที่ถูกลกล่าวหา ซึ่งในกรณีนี้ก็มีอยู่หลายคำอธิบายด้วยกัน หรืออาจเป็นการผสมผสานกันระหว่างการให้เหตุผลกับการโจมตีผู้กล่าวหา และท้ายที่สุดคือการเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถามด้วยวิธีการต่างๆ กัน แต่ลักษณะเด่นของนักการเมืองไทยอยู่ตรงที่ว่า รูปแบบของการตอบแบบไม่ตอบที่นักการเมืองไทยใช้กันมากที่สุด คือการโจมตีผู้ถามและฝ่ายตรงกันข้าม เหล่านี้ นักการเมืองไทย กล่าวหาตัวเองว่า ในการอภิปรายนั้น พวกเขา (1) มักจะไม่ยอมตอบคำถามสำคัญๆ (2) ตอบไม่ตรงกับถาม รวมทั้งการให้คำตอบที่ไม่สมบูรณ์ และ (3) มุ่งเน้นไปที่การโจมตีเพื่อ discredit ผู้กล่าวหา ในยุคที่โทรทัศน์มีความสำคัญสูงอย่างนี้ อาจพิจารณาได้ว่า การอภิปรายในสภาก็คือการโฆษณาชวนเชื่ออย่างหนึ่ง และเมื่อพิจารณาเช่นนั้นก็จะพบว่า คำอภิปรายในสภาไทยมีคุณสมบัติเบื้องต้นของการโฆษณาชวนเชื่ออย่างครบถ้วน คือมีการใช้คำอุปสรรค คำที่วิจิตร การถ่ายโอน การอ้างอิง การอ้างพยานหลักฐาน การอ้างความเป็นสามัญชน การจัดไฟ และการร่วมขบวน

โดยสรุป สาธารณะชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงกลวิธีการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบเหล่านี้ แต่การรับรู้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อสื่อมวลชนเรียนรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์ในการตั้งคำถามให้มากกว่านี้ เพื่อที่ว่าสื่อมวลชนจะสามารถรายงานการอภิปรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจำกัดโอกาสที่นักการเมืองจะยกย้ายถ่ายเท "ความจริง" ได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ABSTRACT

Theoretically speaking, politicians in a democracy are somehow expected to be accountable to their voters. In a parliamentary democracy, they are usually held accountable through elections and, once elected, through votes of confidence in parliament. Politicians, however, while seeking credit for popular policies, will do just about anything to avoid blame. This study is an attempt to identify and to characterize how in the face of other damaging truths, Thai politicians manage to justify and excuse themselves by their versions of "the truth".

The study reveals that in the case of a scandal, while a politician involved will find himself an open target for attack by his political rivals, yet he has only to deal primarily with members of the media. Hence, evasion is always the key. Politicians can simply try to avoid reporters or they can give all kinds of non-answer responses. But scandals can become serious matter once opposition MPs decide to use them in the no-confidence debate. Still, the very specific set of structural conditions has made it quite difficult for any "truth" to emerge out of exchanges of opinions and claims. First of all, the House debate rules have allowed MPs from both sides to stop their opponents from making any good arguments. Although they may be allowed to talk at great length, MPs are also free to interrupt each other any time they want to. Such a practice has, more often than not, turned parliamentary debate into a political circus. The spirit and the pattern of turn-taking needed to accommodate serious engagement is hardly there. Thus, too many accusations (and questions) are raised by too many MPs while the accused can be talking indefinitely without having to come up with any real answers. Next, the fact that every censor debate is now required by law to be televised has actually transformed the event more or less into a political rally. Realizing that they are actually talking to viewers at home, most MPs try to claim credit and make good impressions on their constituencies with their "campaign speeches". The censor debate has in effect turned into a form of illusion, a performance with MPs as actors and the general public as spectators. Not unlike most politicians elsewhere, Thai politicians have various ways of dealing with "the truth" when it comes to

the censor debate. These tactics are quite similar to the way they handle scandals. They can, for example, admit to the charges brought against them or they can ignore them altogether. Better yet, they can choose to ignore the questions and still attack the questioner. They can also deny all the charges, citing different reasons or they can try to excuse themselves, using a variety of pretexts. Sometimes, while accepting the facts contained in the charges, they would claim that the effects are not as damaging as they may seem. Combinations of justification and counter-charges can also be employed to silence their opponents. Last but not least are the non-reply or non-answer responses they often use. Interestingly enough, the most distinctive characteristic of Thai politicians on this matter is that the most frequent form of non-reply used by Thai politicians is to attack the questioner and their opponents. High on the list of complaints that politicians hold against their own kind are the charges that they often (1) ignore critical questions, (2) sidestep crucial issues (including giving incomplete answers) and (3) focus mainly on discrediting their accusers. In the age of television Thai Parliamentary debates can also be viewed as political propaganda pieces. As such, they contain all the major characteristics of basic propaganda techniques, namely: name calling, glittering generality, transfer, testimonial, plain folks, card stacking, and band wagon.

To conclude, the public needs to be made aware of all these political blame-avoidance strategies. Such an awareness is possible only if members of the media learn more about questioning strategies so they can effectively report the accounts of the debates and more or less restrict opportunities of politicians to play around with the "truth".

กิตติกรรมประกาศ

โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การเมืองเรื่องการบิดความรับผิดชอบ: การศึกษากระบวนการจัดการกับ “ความจริง” โดยการสร้างคำให้เหตุผลและคำแก้ตัวของนักการเมืองไทย พ.ศ. 2525-2542 นี้ เป็นหนึ่งในผลงานวิจัยย่อยของชุดโครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการความจริง: การศึกษามิติและพลวัตของความเปลี่ยนแปลง “ความจริง” ในสังคมไทย ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกในการพัฒนา ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำหรับการสนับสนุนครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร.เสรี วงศ์มณฑา และคุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ สำหรับคำวิจารณ์อันทรงค่า และขอขอบคุณ คุณยุพา ศิริประภาพร ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองการประชุมสภาผู้แทนราษฎร และคุณณัฐกร วรปัญญาตระกูลที่ได้กรุณาเอื้อเฟื้อด้านข้อมูล ขอขอบคุณ นายมนัส โกมลทา นักศึกษา ปริญญาเอก โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการและนายวิกิจ สุขสำราญ ผู้ช่วยวิจัย ที่ได้ช่วยพยายาม ติดตามและดูแลงานวิจัยนี้ก้าวรุดหน้าจนเสร็จสิ้น

นอกจากนี้ ก็ต้องขอแสดงความขอบคุณอย่างจริงใจต่อนักการเมืองที่ไม่ประสงค์ออกนามท่านต่างๆ ที่กรุณาให้ข้อมูลที่จำเป็นในการศึกษาครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ก็เช่นเดียวกันกับงานวิชาการส่วนใหญ่ ที่ไม่สามารถเสร็จสิ้นได้ภายในเวลาที่กำหนด โดยเฉพาะการทำงานที่ผูกพันร่วมกันหลายโครงการ และกับสถาบันวิจัยที่ใหญ่โต ความล่าช้านี้กลายเป็น ส่วนหนึ่งของ “ความจริง” ที่ดูเหมือนว่า น่าจะต้องมีการศึกษาหาเหตุผลและคำแก้ตัวกันไม่น้อยไปกว่ากรณีพฤติกรรมของนักการเมืองในสภาแต่อย่างใด

สมบัติ จันทร์วงศ์

ภาควิชารัฐศาสตร์ศึกษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมษายน 2547

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(ก)
Abstract	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	2
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	5
พื้นฐานทางทฤษฎี	5
ข้อสมมุติฐานหลัก	7
กรอบเบื้องต้นในการศึกษา	8
การให้เหตุผล การแก้ตัว	8
ประเภทของการให้เหตุผลทางการเมือง (political justification)	11
ประเภทของการแก้ตัวทางการเมือง (political excuses)	12
คำถามและประเภทต่างๆ ของการเลี่ยงที่จะไม่ตอบในทางการเมือง	13
คำถามคืออะไร	14
การเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถาม	15
วิธีการศึกษา	29
การรวบรวมข้อมูล	30
ขอบเขตของการศึกษา	30
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	31
ประโยชน์ของการศึกษา	31

2 การจัดการกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองไทย	33
สื่อมวลชนกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองไทย	33
กรณีศึกษาการจัดการกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองไทย	
พ. ศ. 2525-2542	37
1. การประกาศขอรับผิดชอบ	37
2. การปฏิเสธความผิดของการกระทำ	41
2.1 การปฏิเสธข้อเท็จจริงแห่งการกระทำที่ถูกกล่าวหา.....	41
2.2 การปฏิเสธว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย	44
2.3 การปฏิเสธโดยอ้างฐานะทางเศรษฐกิจหรือ	
ความสูงส่งของผู้ถูกกล่าวหา	46
2.4 การปฏิเสธโดยอ้างว่าถ้าทำจริงเหตุการณ์จะเลวร้ายกว่านี้	48
3. การแก้ตัวเพื่อปิดความรับผิดชอบ	49
3.1 การหาแพะรับบาป	49
3.2 การอ้างว่าไม่ได้ตั้งใจหรือไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์	
ที่ไม่พึงประสงค์ล่วงหน้าได้	52
3.3 การขอให้กระจายความรับผิดชอบ	52
3.4 การอ้างว่าสถานการณ์บีบบังคับให้ต้องทำอย่างนั้น	54
4. การยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ปฏิเสธว่าผลลัพธ์เป็นสิ่งที่เลว	56
4.1 เรื่องที่เกิดขึ้นไม่เลวร้าย เพราะเป็นเพียงการทำ	
ตามหน้าที่ปกติของนักการเมือง	56
4.2 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน	57
4.3 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะไม่เลวร้ายไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน	
เพราะใครๆ ก็ทำกัน	57
4.4 ควรมองผลลัพธ์จากแง่มุมที่กว้างกว่าเดิม	59
5. การเลี้ยงที่จะไม่ตอบคำถามในเรื่องอื้อฉาว	59
5.1 การเลี้ยงจากสถานการณ์ที่ต้องตอบคำถาม	60
5.2 การไม่ตอบ แต่กลับตั้งคำถามแทนคำตอบ	60
5.3 การโจมตีคำถาม	61
5.4 การโจมตีผู้ถาม	62

5.5 การปฏิเสธที่จะตอบคำถาม	63
5.6 การเปิดประเด็นทางการเมือง	65
5.7 การตอบไม่ตรงคำถาม	69
5.8 การตอบเป็นเรื่องตลกไป	70
3 ความหลากหลายของกลวิธีจัดการกับ “ความจริง” ของนักการเมือง: การศึกษาเฉพาะกรณีเรื่องอื้อฉาว สปก. 4-01	72
4 การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจกับ “ความจริง” ในบริบททางการเมืองไทย	100
กลวิธีจัดการกับ “ความจริง” ในกระบวนการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ของสภาไทย พ.ศ. 2525-2542	104
1. การไม่ตอบข้อกล่าวหา	105
2. ไม่ตอบข้อกล่าวหา แต่โจมตีผู้กล่าวหา	107
3. การปฏิเสธข้อกล่าวหา	110
3.1 การปฏิเสธข้อเท็จจริงของข้อกล่าวหา	110
3.2 การปฏิเสธเจตนารมณ์แห่งการกระทำ	112
3.3 การปฏิเสธว่าการกระทำที่ถูกกล่าวหาเป็นการกระทำที่ ผิดกฎหมาย	114
3.4 การปฏิเสธข้อกล่าวหาโดยอ้างฐานะทางเศรษฐกิจ หรือความสูงส่งของผู้ถูกกล่าวหา	114
3.5 การปฏิเสธข้อกล่าวหา โดยอ้างการเป็นฝ่ายถูกกระทำ	117
4. การแก้ตัวเพื่อปิดความรับผิดชอบ	117
4.1 การหาแพะรับบาป	118
4.2 การอ้างว่าสถานการณ์บีบบังคับให้ทำดีกว่านี้ไม่ได้	122
4.3 การอ้างว่าเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป จำต้องปรับ การตัดสินใจให้สอดคล้องกับสภาพความจริง	125
4.4 การขอให้กระจายความรับผิดชอบ	127
5. การยอมรับในข้อเท็จจริงของข้อกล่าวหา แต่ปฏิเสธว่าผลลัพธ์ไม่ เลวร้ายอย่างข้อกล่าวหา	128

5.1 การชี้แจงว่าข้อกล่าวหาและผลลัพธ์หรือ	
ความเสียหายรุนแรงเกินจริง	128
5.2 การยอมรับว่าจริง แต่ก็ไม่ได้เสียหายอะไร	132
5.3 การยอมรับว่าจริง แต่ก็ดีกว่าไม่ทำอย่างที่คิดไปแล้ว	
5.4 การยอมรับว่าจริง แต่ไม่เสียหายอย่างที่ถูกลกล่าวหา	
และอาจดีกว่าด้วย	136
5.5 การยอมรับว่าจริง แต่ถ้าทำอย่างอื่น	
จะเกิดผลเสียยิ่งกว่าที่เป็นอยู่เสียอีก	137
5.6 การยอมรับว่าจริง แต่อ้างว่าทำเพื่อความยุติธรรม	138
6. การแก้ตัวหรือการชี้แจงให้เหตุผล บวกกับการโจมตีผู้กล่าวหา	140
6.1 การตอบข้อกล่าวหา + การโจมตีคนใกล้ชิดผู้กล่าวหา	
ด้วยข้อกล่าวหาเดียวกัน	140
6.2 การตอบข้อกล่าวหา+การโจมตีผู้กล่าวหาด้วยข้อหาอื่น	143
6.3 ตอบข้อกล่าวหาที่ตนถูกโจมตีก่อน แล้วจึงโจมตีผู้ที่กล่าวหาตน	
ด้วยข้อกล่าวหาในลักษณะเดียวกัน	144
7. การเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถาม	150
7.1 การตอบไม่ตรงกับข้อกล่าวหา	188
7.2 การทำท่าเหมือนว่าจะตอบ แต่จริงๆ แล้วไม่ได้ตอบ	
หรือเลือกตอบไม่ครบข้อกล่าวหา	156
7.3 การเลี่ยงไม่ตอบข้อกล่าวหา โดยการทำให้เป็นเรื่องตลกไป	160
8. การยอมรับอย่างเปิดเผย	162
การอภิปรายไม่วางใจกับกลวิธีการโฆษณาชวนเชื่อ	162
1. การใช้คำอุปสรรค (Name calling)	163
2. การใช้คำที่วิจิตร (Glittering Generality)	164
3. การถ่ายโอน (Transfer)	165
4. การอ้างพยานหลักฐาน (Testimonial)	168
5. การอ้างความเป็นลูกชาวบ้าน (Plain Folks)	171
6. การจัดไฟ (Card Stacking)	173
7 การร่วมขบวน (Band wagon)	175

5 ลักษณะเฉพาะของกลวิธีจัดการกับ “ความจริง” ในสภานักการเมืองไทย	185
1. การไม่ตอบข้อกล่าวหาเลย	185
2. การตอบไม่ตรงกับคำถาม การตอบไม่ครบคำถาม การเบี่ยงประเด็น	187
3. การชี้แจงด้วยการทำลายความน่าเชื่อถือของฝ่ายที่ตั้ง ข้อกล่าวหา	188
6 สรุป	197
เชิงอรรถ	200
ภาคผนวก	226
ภาคผนวก 1 ถ้อยแถลงถึงเหตุผลในการยุบสภาของนายชวน หลีกภัย	227
ภาคผนวก 2 การเปิดอภิปรายทั่วไปฯ ของประเทศไทย	231
ภาคผนวก 3 ประเด็นการกล่าวนายบริหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี	243
ภาคผนวก 4 ประเด็นคำกล่าวหาของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในการอภิปราย ไม่ไว้วางใจรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2542	250
ภาคผนวก 5 คำอภิปรายของนายสมัคร สุนทรเวชเปรียบเทียบกับ คำอภิปรายของนายสัมพันธ์ เลิศนุวัฒน์	255
ภาคผนวก 6 คำอภิปรายของนายบริหาร ศิลปอาชา กรณีลोकวิธานิพนธ์	259
บรรณานุกรม	264

บทที่ 1

บทนำ

ในบทที่ 18 ของหนังสือ *เจ้าผู้ปกครอง (The Prince)* ซึ่งมีชื่อบทว่า “ในแบบวิธีการใดที่เจ้าผู้ปกครองควรจะรักษาข้อตกลง” นิโคโล มาคิอาเวลลีได้สรุปข้อที่เจ้าผู้ปกครองควรจะทำเพื่อรักษาสິงที่ผู้คนในยุคสมัยปัจจุบันอาจเรียกว่าเป็น “ภาพลักษณ์” ที่ดีของนักการเมืองไว้ว่า

เจ้าผู้ปกครองจึงควรระมัดระวังเป็นอย่างมากไม่ให้มีอะไรซึ่งไม่เต็มไปด้วยความสมมติหาประการที่ได้เขียนไว้ข้างต้น หลุดออกไปจากปากของเขา และเมื่อมีผู้เห็นและได้ยินเขาจะต้องมีที่ท่าว่าเต็มไปด้วยความสงสาร การรักษาข้อตกลง ความสัตย์ซื่อ ความเมตตากรุณาและเคร่งศาสนา ไม่มีอะไรอื่นที่จำเป็นยิ่งไปกว่าการมีคุณสมบัติข้อท้ายนี้ เพราะโดยทั่วๆ ไปแล้ว มนุษย์เราวินิจฉัยกันด้วยตามากกว่าด้วยมือ เพราะการเห็นเป็นของทุกๆ คน แต่มีไม่กี่คนเท่านั้นที่สามารถจะสัมผัสได้ ทุกๆ คนเห็นสิ่งที่ท่านมีที่ท่าว่าเป็น แต่ไม่กี่คนสัมผัสสิ่งที่ท่านเป็นอยู่จริงๆ เพราะคนธรรมดาๆ จะตรึงใจกับลักษณะภายนอกและผลลัพธ์เสมอ และในโลกนี้ก็ไม่มีความอื่นนอกจากคนธรรมดา¹

ความจริงของสังขรณ์ที่ว่าผู้คนส่วนใหญ่มีโอกาสดูได้เห็นหรือได้ฟังนักการเมืองเพียงห่างๆ มากกว่าที่จะมีโอกาสได้ “สัมผัส” ตัวตนที่แท้จริงของนักการเมือง คงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธได้ยากแม้ในยุคสมัยแห่งประชาธิปไตยในปัจจุบัน และทั้งๆ ที่การที่ประชาชนโดยทั่วไปจะได้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของผู้แสวงหาตำแหน่งทางการเมือง ย่อมเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ถูกเลือกตั้งจะใช้ในการตัดสินใจว่าจะให้การสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมือง หรือนโยบายของนักการเมือง หรือพรรคการเมืองนั้นๆ หรือไม่ แต่เมื่ออาจเกิดข้อกังขาเกี่ยวกับอุปนิสัยหรือพฤติกรรมของนักการเมืองขึ้นมาก็ยังมีโอกาสที่นักการเมืองจะกล่าวแก้ให้กับตนเองต่อสาธารณชนได้อีกมาก เช่นใน “คำนิยาม” ที่นายไชยวัฒน์ สิ้นสูงวงศ์ หัวหน้าพรรคพลังธรรมเขียนให้กับหนังสือ *วิเคราะห์พฤติกรรมนายก รัฐมนตรีคนที่ 20, 23 ผ่าต้นหาการเมือง: ขวน หลีกภัย เทพบุตรหรือ ขาดานทางการเมือง*² นายไชยวัฒน์ ซึ่งกล่าวว่าตนเคยนิยมชมชอบบทบาททางการเมืองของนายชวนมาโดยตลอด ได้อธิบายถึงจุดเปลี่ยนทางความคิดในปี พ.ศ. 2535 ในช่วงก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ไว้ในข้อเขียนตอนหนึ่งว่า

มุมมองของผมต่อนายชวน หลีกภัยได้เปลี่ยนไปในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ยังจำได้ว่ามีการปราศรัยครั้งแรกหลักจากพลเอกสุจินดา คราประยูร รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว การปราศรัยครั้งนั้นจัดโดยนิสิตนักศึกษาประชาชนก็จริงอยู่ แต่ก็มีพรรคการเมืองร่วมด้วย เช่น พรรคพลังธรรม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่และพรรคเอกภาพ

ซึ่งได้ตกลงกันว่าหัวหน้าพรรคทุกคนจะขึ้นปราศรัย

ผมไปถึงลานพระรูปเวลาประมาณ 4 โมงเย็น ผู้คนมาชุมนุมเพื่อฟังการปราศรัยยังมีไม่มากนัก ตัวแทนพรรคประชาธิปัตย์แจ้งให้ผมทราบว่าหัวหน้าชนมโได้มา เพราะติดธุระอยู่ที่จังหวัดตรัง

แต่พอตอนค่ำประมาณหกโมงครึ่ง ผู้คนมาร่วมชุมนุมเกินคาด ตัวแทนพรรคประชาธิปัตย์ได้มาแจ้งว่า "หัวหน้าชนมโจะมาปราศรัยแน่" ผมได้แต่แปลกใจ "มันอะไรกันแน่ จากตรังเดินทางมากรุงเทพฯ คุณชนมโใช้เวลา 2 ชั่วโมงครึ่ง"³

เป็นของแน่ว่าการเปิดเผย "ความจริง" ของนายไชยวัฒน์ในลักษณะนี้ย่อมจะต้องมีผลกระทบต่อความศรัทธาที่ประชาชนบางหมู่บางเหล่าเคยมีต่อตัวนายชนมโ หลีกภัย และพรรคประชาธิปัตย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เห็นอกเห็นใจ หรือเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ประท้วงรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูรเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 และถึงแม้ว่าขณะนี้จะยังไม่ได้มีคำโต้ตอบหรือคำอธิบายต่อความจริงแห่ง "ข้อกล่าวหา" ดังกล่าวของนายไชยวัฒน์ ลินสุวงศ์ ออกมาจากพลพรรคประชาธิปัตย์ หรือจากนายชนมโ หลีกภัยเอง แต่ฝ่ายที่ถูกกล่าวหา ก็มีช่องทางอยู่มากมายที่จะกล่าวแก้ เริ่มตั้งแต่เพิกเฉย ไม่ตอบ หรือไม่ให้ความสำคัญต่อข้อกล่าวหาดังกล่าว หรืออาจกล่าวแก้ว่าคนที่ไปแจ้งต่อนายไชยวัฒน์ครั้งแรกว่านายชนมโจะไม่มาร่วมปราศรัยด้วย ตามความจริงแล้วไม่ใช่คนของพรรคประชาธิปัตย์ หรือถึงจะเป็นคนของพรรคประชาธิปัตย์ ก็อาจจะเข้าใจคำสั่งที่ให้ไปบอกแก่นายไชยวัฒน์ผิด หรือแม้แต่ตัวนายไชยวัฒน์เองก็อาจจะเข้าใจผิด หรือมีความจำคลาดเคลื่อนไป หรืออาจรู้เรื่องทั้งหมดขึ้นมาให้ร้ายแก่นายชนมโ ด้วยเหตุผลทางการเมืองก็เป็นได้ ฯลฯ ในแง่ "ความรู้" ที่แท้จริงที่ประชาชนควรมีเกี่ยวกับตัวตนหรือพฤติกรรมที่แท้จริงของนักการเมือง หรือ "ความจริง" ที่ประชาชนควรรู้ ซึ่งมีได้มากกว่าหนึ่งและมีความหมายมากกว่าแค่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนักการเมือง แต่รวมไปถึงความสามารถในการวิเคราะห์ คำอธิบายหรือคำแก้ตัวของนักการเมืองในกรณีต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง แม้ในสังคมประชาธิปไตยที่เชื่อกันว่านักการเมืองเล็งไม่ได้ที่จะต้องรับผิดชอบ (accountable) ต่อประชาชนอยู่แล้วก็ตาม

ความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าคุณประโยชน์ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของการปกครองในระบบประชาธิปไตยก็คือ การที่การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นระบบที่กำหนดให้ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ความรับผิดชอบต่อผู้ปกครองต้องมีต่อประชาชนนี้ ปกติแล้วเริ่มต้นจากการเข้าสู่อำนาจของนักการเมือง ซึ่งตามแบบแผนสากลแล้วจะต้องมาจากการเลือกตั้ง โดย

ที่การอยู่ในตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งดังกล่าว จะต้องมีการที่สมควร โดยเมื่อได้ทำหน้าที่ครบตามวาระแล้วก็จะต้องมีการเลือกตั้งกันใหม่ โดยนับการเลือกตั้งและการอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองตามวาระจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน เพราะหากปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือมีความประพฤติเสื่อมเสีย ประชาชนผู้เลือกตั้งก็สามารถจะเลือกบุคคลอื่นเข้ามาแทนที่ได้

ในประเทศไทยที่ซึ่งการเลือกตั้งในฐานะกระบวนการเปลี่ยนถ่ายอำนาจทางการเมืองเพียงจะมีความต่อเนื่องให้เห็นในช่วงระยะเวลาเพียงสองทศวรรษกว่าๆ ที่ผ่านม่านั้น ได้มีการศึกษาพฤติกรรมและบทบาทของนักการเมืองในแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งไว้อย่างกว้างขวาง⁴ อย่างไรก็ตาม กระบวนการเลือกตั้งโดยตัวของมันเองแล้วก็เป็นเพียงส่วนเดียว (และอาจเป็นกลไกที่ไร้ประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง) ของกลไกทั้งหมดของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งหวังให้นักการเมืองต้องรับผิดชอบต่อประชาชนผู้เลือกตั้ง และอันที่จริงแล้ว กลไกทางรัฐสภาอย่างอื่น เช่น การอภิปรายร่างกฎหมายสำคัญๆ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลของฝ่ายค้าน ก็ต้องถือได้ว่าเป็นมาตรการที่มุ่งหวังให้นักการเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนเช่นเดียวกัน แต่ก็ต้องเป็นที่ยอมรับว่าบทบาทและพฤติกรรมในสถานการณ์ติบบัญญัติของนักการเมืองไทยเท่าที่ผ่านมายังได้รับความสนใจในแง่วิชาการค่อนข้างน้อย ส่วนหนึ่งนั้นอาจอธิบายได้ว่า เป็นเพราะรัฐสภาไทยไม่มีการจัดเก็บประวัติการออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกรัฐสภาไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้การศึกษาด้านนิติบัญญัติของนักการเมืองไทยทำได้ยาก หรือแม้แต่การอภิปรายและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นคณะรัฐบาลทั้งชุด หรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล (ซึ่งก็ดูเหมือนจะถูกมองว่าจะเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้บ่อยครั้ง) ก็มักถูกมองว่าเป็นเหตุการณ์ที่สื่อมวลชนทุกแขนงให้ความสนใจติดตามรายงานข่าวอยู่แล้ว

แต่ความเป็นจริงก็คือว่า การอภิปรายในสภาครั้งสำคัญๆ กลับกลายเป็นโอกาสให้นักการเมืองจัดการกับ “ความจริง” และแสวงหาการยอมรับจากประชาชนไป (credit claiming) และแม้แต่การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจที่นักการเมืองฝ่ายค้านสร้างข้อตำหนิตินรัฐบาลขึ้น (blame generating) และนักการเมืองรัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายที่ถูกตรวจสอบต้องให้คำอธิบายหรือข้อแก้ตัวที่ประชาชนยอมรับได้ก็มักจะเป็นเรื่องของรายงานข่าวที่มีความอื้อฉาวทางการเมืองที่ขาดการวิเคราะห์เนื้อหาของคำอธิบายต่างๆ ในสภาของนักการเมืองอย่างเป็นระบบมากกว่าอย่างอื่น⁵ การแสวงหาแต่ความชอบและบอกรับผิดความรับผิดชอบ โดยไม่สนใจกับความถูกต้องหรือ “ความจริง” ของสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วได้กลายเป็นกิจกรรมทางการเมืองในสภาที่ดูเหมือนว่านักการเมืองคนสำคัญๆ แทบทุกคนสามารถจะปฏิบัติได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องพะวงว่าสาธารณชน (ผ่านสื่อมวลชน) จะจับได้

ไล่ทัน แม้แต่กรณีที่เป็นเรื่องอื้อฉาว (scandal) และสื่อมวลชนสนใจติดตามข่าว นักการเมืองก็ยังสามารถ เอาตัวรอดและหลบเลี่ยงจากการต้องรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนไปได้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน การศึกษาวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นถึงตรรกะ เนื้อหาสาระของคำอธิบายให้เหตุผลและข้อแก้ตัวต่างๆ ของนักการเมืองไทยจึงมีความสำคัญอย่างเร่งด่วน ก่อนที่ส่วนของกลไกที่กำหนดให้นักการเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้เลือกตั้งส่วนนี้จะหมดความหมายไปในที่สุด และก่อนที่ประชาชนผู้เลือกตั้งจะไม่สามารถแยกแยะคำพูดที่ดีมีเหตุผลของนักการเมืองประเภทหนึ่งออกจากคำแก้ตัวที่เขาแต่ได้ของนักการเมืองอีกประเภทหนึ่งออกจากความเป็นจริงของเนื้อหาสาระได้

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อของนักการเมือง ส่วนใหญ่จะเป็นผลงานที่นักรัฐศาสตร์ตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้ทำการศึกษาแง่มุมต่างๆ ของการทำงานของนักการเมืองไว้อย่างกว้างขวาง เช่นงานของ Richard F. Fenno⁶ และ Morris P. Fiorina⁷ และงานของ Edward Weisband และ Thomas M. Frank⁸ แต่ผลงานที่ค่อนข้างเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาการปิดความรับผิดชอบต่อของนักการเมือง เป็นผลงานวิจัยของ R. Kent Weaver⁹ ซึ่งศึกษายุทธศาสตร์ที่นักการเมืองอเมริกันใช้ในการหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกดำเนินคดี โดยชี้ให้เห็นว่าแตกต่างจากวิธีการที่ใช้เพื่อรับคำชมอย่างไร นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงผลกระทบด้านนโยบายที่สำคัญๆ อันสืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวอีกด้วย สำหรับงานของ Kathleen McGraw¹⁰ นั้น เห็นได้ชัดว่าเป็นการสานต่อจากที่ Weaver ได้เริ่มไว้ แต่มีการเพิ่มผลการศึกษผลกระทบจากการใช้วิธีการต่างๆ ที่มีต่อประชาชนผู้เลือกตั้งอีกด้วย

ในส่วนของการศึกษาการปิดความรับผิดชอบต่อของนักการเมืองในการปกครองในระบบรัฐสภา (ซึ่งใกล้เคียงกับสถานการณ์ของประเทศไทยมากกว่า) มีงานที่น่าสนใจเช่น งานของ Richard Rose¹¹ ที่พูดถึงความแตกต่างของระบบพรรคการเมืองที่มีผลกระทบต่อทางเลือกต่างๆ ในการปิดความรับผิดชอบต่อของนักการเมืองในระบบรัฐสภาของอังกฤษ นอกจากนั้นก็มีงานของ Johan A. Lybeck, M. Paldam และ F. Schneider¹² ซึ่งศึกษาการเมืองในสวีเดนและเดนมาร์ก แล้วชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลที่มาจากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ของพรรคการเมืองหลายพรรคอาจแก้ตัวกับข้อดำเนินเรื่องเศรษฐกิจที่ตกต่ำได้ง่ายกว่ากรณีที่พรรคการเมืองใดเพียงพรรคเดียวได้เป็นรัฐบาลโดยการคุมเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด

สำหรับงานวิจัยของนักวิชาการไทยในเรื่องนี้ ยังไม่ปรากฏว่าได้มีการศึกษาอย่างจริงจังแต่อย่างใด เช่นงานของศุภจิตา เทียมสมบุญณ์เป็นงานด้านภาษาศาสตร์ที่ศึกษาเฉพาะกลไกทาง

ภาษาในการตอบคำถามของนักการเมืองไทยในการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน¹³ ที่แม้ว่าจะมีกรอบทางความคิดเบื้องต้นที่สามารถนำมาประยุกต์กับการศึกษาการปิดความรับผิดชอบของนักการเมืองไทยได้บ้างบางส่วน แต่ก็จำกัดเฉพาะการให้สัมภาษณ์ของนักการเมืองแก่นักข่าวในโอกาสปกติเท่านั้น ส่วนงานของพลตรีสวัสดิ์ ศรีลัมพ์และจินตนา พลอยภักทธิบุญ ซึ่งศึกษาการกล่าวหาทางการเมืองของนักการเมืองไทยนั้น¹⁴ อาจเป็นได้ว่าเนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำฐานข้อมูลการอภิปรายไม่ไว้วางใจทั่วไปสำหรับฐานข้อมูลการอภิปรายทั้งหมด งานชิ้นนี้จึงมีลักษณะเป็นแค่การรวบรวมและการจำแนกข้อมูลเบื้องต้นมากกว่าการวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อสรุปทั่วไปเกี่ยวกับแบบแผนของการกล่าวหาทางการเมืองของนักการเมืองไทยอย่างที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งที่ขาดหายไปอย่างเห็นได้ชัดก็คือพื้นฐานทางทฤษฎีและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบของผู้ศึกษา

กรอบความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา พื้นฐานทางทฤษฎี

ในปี ค.ศ. 1936 A. J. Ayer กล่าวว่า “คำว่าจริงหรือไม่จริงไม่ได้มีความหมายอะไรเลย แต่มีความหมายง่าย ๆ เพียงแค่เป็นเครื่องหมายของการยืนยันและปฏิเสธเท่านั้น” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่าในโลกนี้ไม่มีสิ่งที่เราอาจถือได้ว่าเป็นความจริงที่สมบูรณ์ (Absolute Truth) ตามความจริงแล้ว อะไรก็ตามที่เราถือได้ว่าเป็นความจริงนั้นก็เป็นการกล่าวหาเราเชื่อในสิ่งนั้นๆ เท่านั้น โดยคำนิยามนี้ สัจจะหรือความจริง (Truth) จึงเป็นทั้งเรื่องของการเทียบเคียง (relative) และอัตตะวิสัย (subjective) ในเมื่อเรื่องของ “ความจริง” แม้ในสถานการณ์ที่ดีที่สุดก็ยังคงเป็นเรื่องที่ต้องมีปัญหาให้ขบคิดกันอยู่เช่นนี้แล้ว จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าเมื่อมีการเล่าขานเรื่องราวทางการเมืองกันแล้ว จะไม่เป็นปัญหาไปยิ่งกว่านี้¹⁵

Murray Edelman ผู้บุกเบิกงานด้านภาษาทางการเมืองคนสำคัญได้กล่าวในประเด็นเดียวกันนี้ไว้ว่า “ความเป็นจริง” (reality) ทางการเมืองเป็นสิ่งที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นทั้งสิ้น กล่าวคือเรื่องราวทางการเมืองหนึ่งๆ จะมีลักษณะกำกวมและไม่แน่นอน ความหมายของมันจะเป็นอย่างไรย่อมสุดแล้วแต่ว่าผู้สังเกตการณ์ที่เกี่ยวข้องจะตีความมันไปอย่างไร เพราะฉะนั้น การดำเนินงานทางการเมืองจึงไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากการ “สรรค์สร้าง” ความหมายเหล่านี้ การเมืองจึงเป็นกระบวนการที่ตัวละครทางการเมือง (political actors) ต่างๆ นิยามบทบาทของตนเองและโลกของพวกเขา ในขณะที่เดียวกันกับที่พวกเขาก็ถูกนิยามโดยผู้อื่น และทุกฝ่ายต่างก็แข่งขันกันที่จะให้คำนิยามและการให้ความหมายของตนเองเป็นที่ยอมรับให้เป็นรากฐานของการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในสังคม นั่นคือ การสรรค์สร้างความเชื่อเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ นโยบายทางการเมือง ตัวผู้นำทางการเมือง ปัญหาและวิกฤติต่างๆ เหล่านี้ ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ แต่เกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้าง

แรงสนับสนุนให้แก่การให้ความหมายของฝ่ายตน พร้อมๆ กับที่บ่อนทำลายแนวทางการให้ความหมายของฝ่ายตรงกันข้าม เพราะฉะนั้น ปัญหาสังคมทั้งหลายจึงไม่ใช่สิ่งที่มีตัวตนที่สามารถทดสอบความคงอยู่ของมันได้ในทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นตามแนวทางอุดมการณ์ต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่าฝ่ายใด “สร้าง” ปัญหาสังคมให้ปรากฏไปในแนวทางใดก็จะมีแนวทางการแก้ไขที่จะนำเสนอต่อสาธารณชนไปในแนวทางเดียวกันด้วย และโดยเหตุที่ย่อมมีคำอธิบายที่แตกต่างกันไปเสมอ การยอมรับจุดกำเนิดของปัญหาไปในแนวทางหนึ่งจึงเท่ากับเป็นการปฏิเสธจุดกำเนิดอื่นใดของปัญหาดังกล่าวไปด้วยพร้อมๆ กัน¹⁶

โดยนัยนี้ ภาษา (language) ความเป็นอัตตะวิสัย (subjective) และความเป็นจริง (realities) จึงเป็นตัวกำหนดความหมายของกันและกัน และบทบาทของภาษาในทางการเมืองในส่วนนี้จะมีสูงมาก เพราะภาษาทางการเมืองถูกใช้ราวกับว่ามันเป็นเครื่องมือเพื่อการอธิบายตามภาวะวิสัย (objective description)¹⁷ ในขณะที่ตามความเป็นจริงแล้ว แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า “วิกฤติ” โดยเนื้อแท้แล้วก็เป็นการกระทำทางการเมืองคือ การสรรค์สร้างโลกแห่งปัญหาที่มีลักษณะเฉพาะให้เกิดขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็จะเป็นการสรรค์สร้างแรงสนับสนุนสำหรับแนวทางการปฏิบัติของตนที่มีลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกันด้วย การสรรค์สร้างหรือมองเห็นว่ามีปัญหาต่างๆ ในทางการเมืองจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการพรรณาธิบาย (description) เท่าๆ กับการล่องรู้ และการดำเนินการทางการเมืองอย่างมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดอีกด้วย ภาษาและเหตุผลที่นักการเมืองใช้นั้นจึงเป็นกลไกสำคัญในการสรรค์สร้างโลกที่ประชาชนเข้าใจว่าตนประสบอยู่จริงๆ แต่ไม่ใช่สิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการบรรยายโลกอย่างเป็นอยู่จริง ทั้งนี้ทั้งนั้นสืบเนื่องมาจากความจริงที่ว่าความน่าเชื่อถือและแรงดึงดูดใจของคำโต้แย้งทางการเมืองใดจะมีน้ำหนักมากกว่ากันจะขึ้นอยู่กับว่า คำโต้แย้งทางการเมืองนั้นให้เหตุผลอธิบายสถานการณ์ทางสังคมของผู้ฟังได้อย่างเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกได้มากกว่ากัน มากกว่าที่จะเป็นความมีเหตุผลในคำอธิบายนั้นๆ เพราะอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ความมีเหตุผลนั้นก็เป็สิ่งที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นมาเช่นกัน¹⁸

โดยสรุปแล้วสถานการณ์ทางสังคมและวาทกรรมอันหลากหลายในสังคม ได้ก่อให้เกิดคำโต้แย้งทางการเมืองต่างๆ ที่ในที่สุดแล้วไม่อาจถูกรับรองว่าเป็นจริงอย่างแน่แท้ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่อาจถูกปฏิเสธได้อย่างสิ้นเชิง สังคมของมนุษย์จึงต้องเป็นสังคมที่มีความเป็นจริงอยู่มากมายหลายชุด ด้วยเหตุนี้ ความสำคัญของเหตุการณ์หนึ่งๆ จึงมิได้ขึ้นอยู่กับว่าเราสังเกตหรือพบเห็นอะไร แต่ขึ้นอยู่กับว่าเราได้ให้ “ความหมาย” อะไรแก่เหตุการณ์นั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งที่ว่าตราบเท่าที่เราไม่อาจแยกแยะโลกแห่งเหตุการณ์ออกจากการตีความหมายเหตุการณ์ต่างๆ ของผู้สังเกตหรือรับรู้ไปได้ การปฏิบัติการทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดก็ยังคงต้องเป็นเรื่องของการหาความได้เปรียบจากการสรรค์สร้างความหมายให้แก่เหตุการณ์ทางการเมืองต่างๆ อยู่นั่นเอง ไม่ว่า

จะเป็นการสรรค์สร้างความสำเร็จเกี่ยวกับเหตุการณ์ นโยบาย ตัวผู้นำ ปัญหาหรือวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เป็นการตอกย้ำให้คำอธิบายแบบเดิมยังคงความศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นการทำลายความเชื่อแบบเดิมๆ พร้อมกับการเสนอคำอธิบายชุดใหม่เข้ามาแทนที่ ในท้ายที่สุด นี่คือการยอมรับว่าในทางการเมืองนั้น สิ่งที่ประชาชนมีประสบการณ์ด้วยคือภาษาที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง มิใช่ตัวเหตุการณ์นั้นจริงๆ ในแง่นี้ภาษาทางการเมืองคือความเป็นจริงทางการเมืองของประชาชนนั่นเอง¹⁹

ข้อสมมุติฐานหลัก

ข้อสมมุติฐานเบื้องต้นของการศึกษานี้อยู่ที่ว่า โดยทั่วไปแล้วนักการเมืองจะพยายามที่จะ “รับชอบ” (credit claiming) ในนโยบายสาธารณะหรือการตัดสินใจอะไรบางอย่างโดยการอ้างว่าตนเป็นผู้รับผิดชอบหรือเป็นผู้ผลักดันเรื่องดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันนักการเมืองก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการถูกตำหนิหรือปิดความรับผิดชอบ (blame avoidance) ในกรณีที่เกิดความผิดพลาดหรือมีข้อเสียหายเกิดขึ้น (ทั้งที่เป็นเรื่องจริงและที่เป็นสิ่งที่มีการคาดการณ์ไปเอง) แต่ถ้าจำเป็นต้องเลือกกันแล้วนักการเมืองส่วนใหญ่เลือกที่จะไม่ต้องรับผิดชอบหรือถูกติเตียนเสียยิ่งกว่าที่จะสมอ้างรับความชอบในนโยบายสาธารณะหรือการตัดสินใจบางอย่าง ด้วยเหตุผลที่ว่า คำตำหนิเป็นเรื่องที่เสียหายและเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความไม่พอใจที่สาธารณชนมีต่อตน ซึ่งในระยะยาวจะมีผลกระทบในทางลบต่อชีวิตทางการเมือง เช่น การได้รับเลือกตั้งเข้ามาใหม่ของตนได้มาก ในขณะที่ผลดีของการผลักดันนโยบายสาธารณะมักจะถูกลืมได้ง่ายเสียยิ่งกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ไม่ว่าจะเลือกตัดสินใจอย่างไร ทุกทางเลือกแห่งนโยบายก็จะถูกตำหนิว่าเสียหายได้ทั้งสิ้น (negative-sum game)²⁰ นี่ย่อมหมายความว่า ความสำเร็จและแม้แต่ความอยู่รอดทางการเมืองของนักการเมืองย่อมขึ้นอยู่กับว่าพวกเขามีความสามารถที่จะเอาตัวรอดจากสถานการณ์คับขันต่างๆ ได้มากน้อยแค่ไหน และนักการเมืองที่มีความสามารถสูงในการเอาตัวรอดให้พ้นจากการถูกตำหนิของสาธารณชนไปได้เท่านั้น ที่จะมีโอกาสก้าวหน้าต่อไปบนถนนการเมือง ความสามารถในการจัดการกับ “ความจริง” ซึ่งเป็นที่สนใจของสาธารณชนจึงเป็นเรื่องที่นักการเมืองทุกคนต้องใส่ใจ

ในทางปฏิบัติแล้ว เรื่องที่นักการเมืองจำเป็นต้องชี้แจงต่อประชาชน อาจแบ่งออกได้เป็นสองเรื่องใหญ่ๆ คือ 1) เรื่องนโยบายสาธารณะหรือการตัดสินใจที่ประชาชนไม่ยอมรับ หรือเป็นสิ่งที่ประชาชนมองว่าได้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น และ 2) เรื่องความประพฤติส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม ถูกต้องหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งในกรณีหลังนี้มักเป็นเรื่องที่สื่อมวลชนหากรู้เข้าก็จะทำให้เป็นเรื่องอื้อฉาวขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้น นักการเมืองมีความจำเป็นที่จะต้องตอบสนองด้วย “คำอธิบาย” หรือ “ให้เหตุผล” ที่สามารถผ่อนหนักให้เป็นเบา หรือสามารถหันเหคำตำหนิตีเตียนไปสู่ผู้อื่นให้ได้ ทั้งนี้ โดยที่จะมีการให้ความสำคัญต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ น้อยมาก

กรอบเบื้องต้นในการศึกษา: การให้เหตุผล การแก้ตัว

R. Kent Weaver ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "สำหรับนักการเมืองแล้ว ถ้าเป็นไปได้วิธีการที่ดีที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกตำหนิคือการป้องกันไม่ให้ประเด็นที่จะก่อให้เกิดสถานการณ์เช่นนั้น กลายเป็นประเด็นที่จะต้องนำมาพิจารณาถกเถียงกันอย่างเปิดเผยเสียตั้งแต่ต้น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว นี่ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้อย่างง่าย เพราะในขณะที่นักการเมืองส่วนหนึ่งพยายามจะหลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ที่อาจทำให้ตนถูกตำหนิ นักการเมืองอีกกลุ่มหนึ่งอาจมองเห็นว่าการหยิบยกเอาเรื่องดังกล่าวมาโจมตีกันอย่างเปิดเผยจะทำให้ตนได้รับความนิยมจากประชาชนเพิ่มขึ้น²¹ ในกรณีของนักการเมืองไทยอาจพิจารณาได้ว่า การโจมตีกันโดยผ่านสื่อมวลชนก่อนที่จะมีการอภิปรายไม่ว่าในวงจรรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือคณะรัฐบาลทั้งคณะ รวมไปถึงข่าวที่ไม่เปิดเผยว่า ในบางครั้งบางคราวก็มีการเจรจาตกลงต่อรองกันระหว่างฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลว่าจะไม่เปิดอภิปรายไม่ว่าในวงจรรัฐมนตรีบางคน หรือไม่หยิบยกเอาประเด็นปัญหาบางเรื่องมาอภิปรายกัน ก็อาจถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะจำกัดไม่ให้ประเด็นบางประเด็นกลายเป็นวาระทางการเมืองที่จะต้องนำมาพูดกันอย่างหนึ่ง (Limit the Agenda) นั่นเอง ส่วนกลไกอีกอย่างหนึ่งที่ใช้กันค่อนข้างมากก็คือการตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นมาศึกษาเรื่องดังกล่าวไปก่อน หากไม่สามารถยับยั้งหรือจำกัดไม่ให้ประเด็นดังกล่าวกลายเป็นเรื่องที่ต้องนำมาถกกันในฐานะเป็นประเด็นสาธารณะได้ นักการเมืองก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงประเด็นนั้นเสียใหม่เพื่อไม่ให้ตนต้องถูกตำหนิได้อีก เช่น หากนโยบายหรือมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งทำให้อุตสาหกรรมใหญ่สองประเภทต้องขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ นักการเมืองก็อาจจะกำหนดนโยบายเสียใหม่ให้ทั้งสองอุตสาหกรรมใหญ่ได้รับผลประโยชน์ไปทั้งคู่²² แต่ในบางกรณีอาจเป็นกรณีที่ไม่มีทางเลือกอื่นใดเลยคือ ไม่ว่าจะเลือกทางออกใดนักการเมืองก็ยังไม่อาจเลี่ยงจากการถูกตำหนิได้ หรืออาจเป็นกรณีที่นโยบายนั้นล้มเหลวอย่างเห็นได้ชัด นักการเมืองก็ยังคงซื้อเวลาของการที่จะถูกตำหนิออกไปได้อีก โดยการทุ่มทรัพยากรให้แก่กันนโยบายนั้นเป็นพิเศษเพื่อรักษาสถานภาพเดิมเอาไว้ (throw good money after the bad) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดได้แก่กรณีนโยบายของรัฐบาลอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนาม เพราะผู้กำหนดนโยบายถือคติที่ว่า "อย่าสูญเสียส่วนที่เหลือของเวียดนามให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ก่อนการเลือกตั้งครั้งหน้าจะมาถึง" นั่นคือ ทั้งๆ ที่ยอมรับว่าตนไม่สามารถชนะสงครามได้ แต่ผู้กำหนดนโยบายในขณะนั้น ก็ไม่ยอมได้ชื่อว่าเป็นผู้แพ้ หรือเป็นผู้ที่ทำให้ต้องสูญเสียเวียดนามให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์²³

ในบางกรณี ถ้าต้องเผชิญหน้ากับการตัดสินใจที่นำไปสู่การถูกตำหนิอย่างเลี่ยงไม่ได้ นักการเมืองก็ยังสามารถพยายามที่จะผลักดันความรับผิดชอบดังกล่าวไปให้แก่ผู้อื่นแทน (pass the buck) เช่นกรณีที่รัฐสภาอเมริกันยอมผ่านร่างกฎหมายคุ้มครองผลประโยชน์การค้าภายในแล้วซ้ำอีก

เพราะรู้ว่าในท้ายที่สุดแล้วประธานาธิบดีจะต้องยับยั้งร่างกฎหมายดังกล่าวอย่างแน่นอน โดยตัวประธานาธิบดีจะถูกผู้ที่เสียประโยชน์โจมตีอยู่ฝ่ายเดียว²⁴ หรือในการเมืองไทยเราก็อาจนึกถึงกรณีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเลือกตั้งและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเลือกตั้งในปลายสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัยที่ผ่านมา (พ.ศ.2543) เพราะทั้งๆ ที่เป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษขึ้นมาให้ศึกษาและทำรายงานเสนอต่อรัฐบาลเพื่อส่งต่อรัฐสภาให้แก้ไขปรับปรุงกฎหมายเลือกตั้งและบทบาทของคณะกรรมการเลือกตั้งเอง แต่ในช่วงที่ร่างกฎหมายดังกล่าวอยู่ในการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร และมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ความพยายามที่จะขัดขวางข้อเสนอของคณะกรรมการโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลกันอย่างรุนแรง รัฐบาลในระบอบรัฐสภากลับปิดความรับผิดชอบให้ห่างตนด้วยข้ออ้างแบบกำปั้นทุบดินว่าการกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องของฝ่ายสภาที่ฝ่ายบริหารไม่อาจเข้าไปข้องเกี่ยวกับได้

สำหรับบางกรณีที่นักการเมืองมองเห็นว่ายุทธวิธีใดๆ ก็ไม่สามารถยับยั้งประเด็นที่จะนำไปสู่การดำเนินหรือขมเขยนักการเมืองไม่ให้เกิดขึ้นได้ แต่เป็นกรณีที่จุดยืนของตนไม่ชัดเจนต่อสาธารณชนและยังสามารถจะเปลี่ยนข้างได้ทันคือ เป็นกรณีที่นักการเมืองมองเห็นชัดว่าฝ่ายใดจะชนะแน่ และการยืนยันตามท่าทีเดิมของตนก็มีแต่จะสูญเสีย ในกรณีเช่นนั้น นักการเมืองก็อาจค่อยๆ เปลี่ยนไปเข้าข้างฝ่ายที่ชนะและสมอ้างรับเป็นความดีความชอบไปเสียเลยก็ได้ (jump on the band wagon)²⁵ เช่นกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญของไทยหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เพราะหลังเหตุการณ์นองเลือดดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้มีลักษณะเป็น “ประชาธิปไตย” มากยิ่งขึ้น สามารถทำได้สำเร็จอย่างรวดเร็วในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2535 โดยความร่วมมือของพรรคการเมืองใหญ่ๆ ทุกพรรค ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ แกนนำของพรรคการเมืองต่างๆ ที่ร่วมรัฐบาลของพลเอกสุจินดา คราประยูร ล้วนแล้วแต่มีท่าทีที่ต่อต้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ในมุขกลับกัน หากเกิดกรณีที่นักการเมืองไม่มีทางเลือกอื่นใดเลยที่จะทำให้ตัวเองรอดพ้นจากการถูกดำเนินคดี เป็นสถานการณ์ที่ไม่ว่าจะเลือกทางออกใด นักการเมืองจะยังคงถูกดำเนินอยู่ดี (negative-sum situation) แล้ว นักการเมืองก็อาจจะมียุทธวิธีร่วมกัน หากรับผิดชอบร่วมกันทุกคนเพื่อกระจายความรับผิดชอบไปอย่างกว้างขวาง (circle the wagons) ซึ่งในแง่หนึ่งก็จะเป็นการที่ทำให้เป็นเรื่องยากที่ฝ่ายตรงกันข้ามจะหยิบยกเอาเรื่องนี้มาโจมตี เพราะไม่มีใครต้องเสี่ยงรับผิดชอบอยู่คนเดียว²⁶

นอกจากนี้ก็ยังอาจมีกรณีที่นักการเมืองต้องเลือกระหว่างสิ่งที่เป็นที่นิยมชื่นชอบของประชาชน ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้คะแนนนิยมกับทางเลือกที่ตนเองเห็นว่าถูกต้องแม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยปกติในสถานการณ์เช่นนั้น นักการเมืองอาจมีทางเลือกไม่มากนัก และส่วนใหญ่ก็จะเข้าร่วมขบวนกับแนวทางที่ประชาชนนิยมมากกว่าที่จะยึดตามแนวทางของตน แต่

ต้องถูกดำเนินคดีเย็น อย่างไรก็ตาม บางครั้งนักการเมืองอาจหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดีพร้อมกับที่ยังคงยึดมั่นต่อหน้าที่ของตนไว้ได้โดยอาศัยการจำกัดทางเลือกทั้งหมดของตนไปเสียเลยพร้อมๆ กัน (stop me before I kill again)²⁷ เช่นการที่นักการเมืองบางคนสนับสนุนให้ยกเลิกงบประมาณจังหวัดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือบ.ส. เสียทั้งหมด เพราะเมื่อนักการเมืองเหล่านั้นจะไม่เห็นด้วยกับการมีงบประมาณดังกล่าวเลย แต่ถ้ายังมีงบประมาณอยู่การไม่ยอมรับงบประมาณดังกล่าวมาใช้เสียเลยตามจุดยืนของตนย่อมเป็นสิ่งที่ประชาชนในเขตเลือกตั้งของตนยอมรับไม่ได้

จะเห็นได้ว่า เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเป็นเรื่องของยุทธวิธีที่เกี่ยวกับปฏิบัติการทางการเมืองในส่วนของการเลือกต่างๆ ของนักการเมืองทั้งสิ้น คือเป็นเรื่องของ “การกระทำ” อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดี (blame avoidance) และแสวงหาความดีความชอบ (credit taking) แต่ในบางกรณีนักการเมืองก็อาจใช้แต่คำพูดกระทำการเดียวกันได้ เช่นการอ้างว่าการกระทำของตนซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่นิยมชมชอบเป็นเรื่องของความจำเป็นที่นักการเมืองผู้ดำรงตำแหน่งคนก่อนๆ สร้างเงื่อนไขขึ้น เช่นการที่ประธานาธิบดีเรแกนมักอ้างว่ามาตรการประหยัด หรือการตัดทอนงบประมาณต่างๆ ในยุคสมัยของตนเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำ เพราะการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยของฝ่ายบริหารจากพรรคเดโมแครตที่ผ่านมา และนี่คือยุทธวิธีการหาแพะรับบาป (find a scapegoat)²⁸ อันเดียวกันที่สื่อมวลชนบางท่านเห็นว่ารัฐบาลพรรคประชาธิปไตย ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ได้ใช้อย่างได้ผลมาเกือบโดยตลอดในช่วงระยะเวลา 3 ปีที่เข้ามารับตำแหน่งสืบต่อจากรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ²⁹ ในส่วนของการใช้คำพูดหรือโวหารชี้แจงหรือให้เหตุผลต่อสาธารณชนเพื่อเอาตัวรอดหรือเพื่อแอบอ้างเอาความดีความชอบซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของการศึกษานี้ John L. Austin ในงานคลาสสิกชื่อ “A Plea for Excuses” ได้กล่าวถึงการให้เหตุผลชี้แจงว่ามีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) การให้เหตุผล (justification) และ 2) การแก้ตัว(excuses)³⁰

การให้เหตุผล (justification) เป็นการยอมรับในความรับผิดชอบในนโยบายหรือการตัดสินใจบางอย่าง แต่นักการเมืองให้เหตุผล ปฏิเสธว่าผลลัพธ์เป็นสิ่งที่เลว นักการเมืองผู้ให้เหตุผลจะเน้นที่ผลลัพธ์ โดยอ้างว่าผลลัพธ์นั้นตรงกันข้ามกับข้ออ้างของผู้ดำเนินคดี มิได้เลวร้ายอย่างนั้น และเพราะฉะนั้นจึงไม่ควรถูกดำเนินคดี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในการให้เหตุผลของนักการเมืองในกรณีนี้จะเป็นการแสดงความรักชอบโดยตรงหรือโดยนัยในนโยบายหรือการตัดสินใจอะไรบางอย่าง แต่ปฏิเสธผลลัพธ์ของนโยบายหรือการตัดสินใจว่าไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์อย่างที่กำลังกล่าวหา

ส่วนการแก้ตัว (excuses) เป็นการยอมรับของผู้แก้ตัวว่านโยบายหรือการตัดสินใจนั้นเลวหรือผิดพลาดจริง แต่ไม่ยอมรับผิดบางส่วนหรือทั้งหมด โดยที่ผู้แก้ตัวจะเน้นที่ความเชื่อมโยงที่เป็นเหตุระหว่างผู้กระทำและผลลัพธ์ว่าผู้กระทำไม่ได้เป็นเหตุแห่งความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรถูกดำเนินคดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในกรณีของการแก้ตัวนั้น นักการเมือง

พยายามทำให้ความเชื่อมโยงที่เป็นเหตุเป็นผลระหว่างการกระทำของตนและผลลัพธ์ที่เสียหายและควรถูกตำหนิอ่อนลงนั่นเอง

นักการเมืองที่ชั่วช้าจะรู้ว่าเมื่อใดควรเอาตัวรอดด้วยการให้เหตุผล และเมื่อใดควรใช้วิธีแก้ตัว ซึ่งในแต่ละกรณี จะมีรายละเอียดปลีกย่อยเพิ่มเติมที่สามารถพิจารณาต่อไปได้อีก

ประเภทของการให้เหตุผลทางการเมือง (political justifications)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การให้เหตุผลทางการเมืองคือการยอมรับความรับผิดชอบในนโยบายหรือในการตัดสินใจกระทำอะไรบางอย่าง แต่ในขณะเดียวกันนักการเมืองก็พยายามกำหนดกรอบของมาตรฐานที่ใช้ในการประเมินความไม่น่าพึงใจของผลแห่งการกระทำนั้นๆ เสียใหม่คือ พยายามบอกแก่สาธารณชนว่าตามความจริงแล้ว ผลลัพธ์นั้นไม่ได้เลวร้ายนัก เพราะฉะนั้นพวกตนจึงไม่สมควรถูกตำหนิ การให้เหตุผลทางการเมืองนี้อาจแบ่งออกเป็นประเภทย่อยๆ ได้ดังต่อไปนี้คือ³¹

1. นักการเมืองพยายามที่จะโน้มน้าวจิตใจของประชาชนว่าแม้ผลลัพธ์ของนโยบายที่ตนรับผิดชอบ หรือที่เป็นผลจากการตัดสินใจของตนจะดูเป็นภาพลบแต่ในอนาคตหรือในระยะยาวนโยบายดังกล่าวกลับจะนำผลดีมาให้สาธารณชน (future benefits)
2. นักการเมืองพยายามที่จะโน้มน้าวจิตใจของประชาชนว่า แม้นโยบายของตนหรือสิ่งที่ตนได้ตัดสินใจไป จะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ แต่อันที่จริงแล้วก็มีผลประโยชน์ในปัจจุบันบ้างเหมือนกัน (current benefits) หากเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่ได้นำมาพิจารณาด้วยเท่านั้น
3. นักการเมืองพยายามที่จะโน้มน้าวจิตใจของประชาชนว่า แม้สถานการณ์ปัจจุบันอาจจะดูไม่ดีนัก แต่ก็นับว่ายังดีกว่าที่เคยเป็นมาเป็นอย่างมาก (past negative circumstances)
4. นักการเมืองพยายามที่จะบอกกับกลุ่มที่โจมตีนโยบายหรือการตัดสินใจของตนว่า ได้ส่งผลกระทบที่เลวร้ายต่อกลุ่มของพวกเขา ว่าอันที่จริงแล้ว สถานการณ์ของกลุ่มเหล่านั้นยังดีกว่าอีกหลายๆ กลุ่มอยู่มาก (social comparison reference)
5. นักการเมืองพยายามที่จะบอกกับสาธารณชนที่รู้สึกว่านโยบายหรือการตัดสินใจของตนได้ก่อให้เกิดผลเสียอย่างมากมาย ว่าตามความจริงแล้ว ผลลัพธ์อาจเลวร้ายยิ่งกว่าที่รู้สึกกันอยู่ในปัจจุบันได้อีกมาก (hypothetical worse-case scenario)

แต่นอกจากการให้เหตุผลแก่การกระทำหรือนโยบายของตนโดยการเน้นว่าผลลัพธ์ไม่ได้เลวร้ายอะไรนักหนาแล้ว นักการเมืองยังอาจให้เหตุผลแก่การกระทำของตนได้อีกแบบหนึ่ง คือ แทนที่จะเน้นที่ผลลัพธ์กลับเป็นการเน้นที่หลักการทางศีลธรรม ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นสองประเภทย่อยๆ คือ³²

1. การให้เหตุผลว่า แทนที่จะมุ่งจุดสนใจอย่างแคบๆ ไปเฉพาะที่ผลลัพธ์ด้านลบเพียงด้านเดียวของนโยบายหรือผลจากการตัดสินใจของนักการเมือง สาธารณชนควรที่จะใช้มาตรฐานที่แตกต่างออกไปในการประเมินการตัดสินใจดังกล่าว เช่นการเอาผลประโยชน์ที่กว้างกว่าในแง่ของความเป็นธรรมทางสังคมมาจับ เป็นต้น

2. การให้เหตุผลของนักการเมืองว่าระบบค่านิยมหรือมโนธรรมของตนเรียกร้องให้ต้องมีการกระทำหรือการตัดสินใจดังกล่าว

การให้เหตุผลทั้งสองแบบข้างต้นนี้ต้องถือว่าเป็น “การให้เหตุผล” (justification) เพราะในการอ้างถึงบรรทัดฐานใหม่ นักการเมืองก็กำลังบอกแก่สาธารณชนว่าหากใช้มาตรฐานที่แตกต่างกันออกไปมาวัดก็必将พบว่าการตัดสินใจในนโยบายนั้นๆ ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์แต่อย่างใด นอกจากนี้แล้วยังอาจกล่าวได้ว่าการให้เหตุผลตามแบบที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นการกำหนดประเด็นเสียใหม่ด้วย เพราะมีการเปลี่ยนจุดสนใจของเรื่องอย่างชัดเจน

ประเภทของการแก้ตัวทางการเมือง (political excuses)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การแก้ตัวคือการยอมรับของนักการเมืองว่าได้มีการดำเนินการผิดพลาดจริง แต่ตนไม่ควรต้องรับผิดชอบบางส่วน หรือทั้งหมด ในเรื่องนี้ Mc Graw ได้แยกแยะประเภทของการแก้ตัวลงไปเป็นรายละเอียดอีกต่อไปว่าประกอบด้วย³³

1. การอ้างสถานการณ์ในขณะนั้นว่าเป็นสิ่งบีบบังคับ (mitigating circumstances)

การอ้างว่าสถานการณ์แวดล้อมบีบบังคับของนักการเมืองอาจทำได้ทั้งการอ้างสถานการณ์ในอดีตและการอ้างถึงสถานการณ์ปัจจุบัน วัตถุประสงค์หลักของการแก้ตัวชนิดนี้คือการอ้างแก่สาธารณชนว่าสถานการณ์นั้นทำให้นักการเมืองไม่มีทางเลือกอื่นใดเลย นอกจากต้องตัดสินใจไปในทิศทางที่กำลังถูกโจมตีอยู่ในปัจจุบัน นั่นคือ ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามก็ย่อมต้องตัดสินใจไปในทางเดียวกันทั้งสิ้น

2. การอ้างว่าไม่ได้ตั้งใจหรือไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์อันเกิดจากการตัดสินใจดังกล่าวได้ล่วงหน้า (a plea of ignorance)

การอ้างว่าไม่ได้ตั้งใจหรือไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์ที่เสียหายได้ล่วงหน้า เป็นสิ่งที่นิยมหยิบยกมากระทำกัน เพราะโดยปกติแล้ว สิ่งที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า หรือเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจย่อมทำให้ความรับผิดชอบส่วนบุคคลลดลงไปด้วย แต่ในเรื่องเดียวกันนี้ Dennis Thompson ได้ชี้ให้เห็นต่อไปว่าการอ้างว่าไม่รู้จะใช้เป็นคำแก้ตัวได้ก็เฉพาะต่อเมื่อความไม่รู้นั้นไม่ได้เป็นผลจากการปล่อยปละละเลยของผู้กระทำเท่านั้น³⁴ เพราะฉะนั้นตามความจริงแล้วจึงไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับนักการเมืองที่จะอ้างความไม่รู้มาปิดความรับผิดชอบของตน

3. การกระจายความรับผิดชอบออกไป (diffusion of responsibility)

การกระจายความรับผิดชอบออกไปสู่ผู้อื่น สามารถจะกระทำได้สองทางคือ แนวราบและแนวตั้ง แนวราบคือการอ้างว่า

การตัดสินใจที่ผิดพลาดเป็นผลของการตัดสินใจของกลุ่มบุคคลที่แต่ละคนมีสถานภาพเท่าเทียมกัน และเพราะฉะนั้น ทุกคนจึงควรต้องมีส่วนเฉลี่ยความรับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนการกระจายความรับผิดชอบในแนวตั้งคือการอ้างว่าอำนาจการตัดสินใจที่แท้เป็นของผู้ที่มีอำนาจสูงกว่าตน สำหรับนักการเมืองในระบบรัฐสภาของไทยนั้น การกระจายความรับผิดชอบออกไปในแนวตั้ง คงทำได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะในส่วนของฝ่ายรัฐบาลเพราะนิยมการแบ่งความรับผิดชอบในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ เอาไว้อย่างค่อนข้างชัดเจน ส่วนการกระจายความรับผิดชอบในแนวราบก็มักจะไม่นิยมกระทำเช่นเดียวกันเพราะรัฐบาลส่วนใหญ่มักจะเป็นรัฐบาลผสม ซึ่งทำให้การอ้างความรับผิดชอบร่วมกันกลายเป็นเพียงหลักการลอยๆ เท่านั้น แต่ถ้าจะถือว่าการหาแพะรับบาป (find a scapegoat) เป็นการกระจายความรับผิดชอบข้ามพรรคข้ามรัฐบาลในแนวราบอย่างหนึ่ง คือในหมู่นักการเมืองด้วยกันทั้งหมดแล้ว นี่ก็ดูจะเป็นการแก้ตัวที่นิยมกระทำกันในหมู่นักการเมืองไทยไม่น้อย

นอกจากนี้ ในการศึกษาความรับผิดชอบทางศีลธรรมของเจ้าหน้าที่สาธารณะ Thompson ได้กล่าวถึงคำแก้ตัวของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ (ซึ่งรวมถึงนักการเมืองด้วย) ที่อาจนำมาสรุปรวมเป็นประเภทของการแก้ตัวข้อต่อๆ ไปได้ว่า³⁵

4. การอ้างว่าถึงตนไม่ทำก็จะต้องมีคนอื่นทำอยู่ดี (the excuse from the alternative cause) อันที่จริงแล้ว คำแก้ตัวประเภทที่ว่า “ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้เป็นผู้ตัดสินใจทำสิ่งนั้นลงไปก็จะต้องมีคนอื่นที่ตัดสินใจทำการอย่างเดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้” เป็นคำแก้ตัวที่ไม่สมเหตุสมผลนัก เพราะนี่เป็นการอ้างผู้อื่นที่จะเป็นสาเหตุให้มารับผิดแทนตนในการกระทำนั้นๆ และจะเห็นได้ว่าถ้าคำแก้ตัวประเภทนี้ฟังขึ้นในท้ายที่สุดแล้วก็จะไม่มีใครต้องรับผิดชอบเลย เพราะคนที่ถูกอ้างถึงคนต่อไปก็จะสามารถใช้ข้ออ้างอย่างเดียวกันได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

5. การสร้างคำแก้ตัวกับคำให้เหตุผลไปในตัว (excuse-cum-justification) คำแก้ตัวที่ว่าถึงตนไม่ทำก็จะต้องมีคนอื่นทำอยู่ดีข้างต้นนี้ หากนำมาผสมกับข้ออ้างที่ว่าถ้าปล่อยให้คนอื่นทำจะส่งผลร้ายเสียยิ่งกว่าที่ยังเป็นอยู่เสียอีก ก็จะกลายเป็นการสร้างคำแก้ตัวกับคำให้เหตุผลไปในตัว ซึ่งมักจะใช้กันมากในกรณีที่นักการเมืองไม่ยอมลาออกจากตำแหน่งในรัฐบาลที่มีนโยบายที่ตนเองก็ยอมรับว่าผิดพลาด เช่น ฮิวเบิร์ต ฮัมฟรีย์ และโรเบิร์ต แมคนามารา ที่อธิบายว่า พวกตนไม่เห็นด้วยกับนโยบายที่ประธานาธิบดีอเมริกันมีต่อเวียดนามในช่วงทศวรรษของปี พ.ศ. 1960 แต่ที่ยังอยู่ในตำแหน่งต่อไปก็เพื่อช่วยไม่ให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปกว่านั้นอีก

คำถามและประเภทต่างๆ ของการเลี้ยงที่จะไม่ตอบในทางการเมือง

การให้เหตุผล (justification) และการแก้ตัว (excuses) ในรูปแบบต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ถึงแม้จะเป็นการบิดความรับผิดชอบของนักการเมืองและอาจถูกมองได้ว่าเป็นการเอาตัวรอด

ทางการเมืองที่น่ารังเกียจ แต่ก็ต้องยอมรับว่า อย่างน้อยที่สุดนักการเมืองเหล่านั้นที่ออกมาให้เหตุผลชี้แจงแก่ประชาชน หรือแก้ตัวกับสาธารณชนก็ได้หลีกเลี่ยงจากความจำเป็นที่จะต้องอธิบายอะไรบางอย่างแก่ประชาชนไปเสียทั้งหมด ซึ่งในแง่หนึ่งนี้นักการเมืองพวกนี้อาจจะดูดีกว่านักการเมืองอีกพวกหนึ่งที่ปิดความรับผิดชอบด้วยการเลียงที่จะไม่ตอบคำถามในทางการเมืองเสียตั้งแต่ต้น อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้สาธารณชนเองก็มีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า คำถามในทางการเมืองนั้นแตกต่างจากคำถามอื่นๆ ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง คือก่อนที่สาธารณชนจะด่วนประณามการที่นักการเมืองพยายามจะเลียงที่จะไม่ตอบคำถามต่างๆ และให้ความสนใจแก่ “คำตอบ” ต่างๆ ของนักการเมืองเป็นหลัก สาธารณชนก็ควรจะให้ความสนใจแก่ลักษณะของคำถามที่นักการเมืองต้องตอบด้วยไม่แพ้กัน เพราะคำถามและคำตอบเป็นสิ่งคู่กัน

คำถามคืออะไร ?

โดยทั่วไปแล้วเราอาจแบ่งประเภทของคำถามออกได้เป็น 3 ประเภทคือ³⁶

1. คำถามประเภทปิด คือคำถามประเภท ใช่/ไม่ใช่ (yes/no question)
2. คำถามที่รู้จักกันในนามของ WH questions ได้แก่คำถามที่เริ่มต้นด้วยคำที่ไปถึงคำถาม เช่น ใคร (who) อันไหน (which) ที่ไหน (where) ทำไม (why) เมื่อไร (when) และอย่างไร (how)
3. คำถามประเภททางเลือก (alternative questions) ได้แก่คำถามที่มีคำว่า “หรือ” (or) และมีทางเลือกให้แก่ผู้ตอบเลือกตอบเอง

ถ้าพิจารณาว่านิยามของ “คำถาม” ที่ง่ายที่สุดน่าจะเป็นว่า “การร้องขอข้อมูล”³⁷ แล้วก็จะเห็นได้ว่าแม้แต่คำถามปิดประเภท ใช่/ไม่ใช่ ซึ่งน่าจะเป็นการขอข้อมูลธรรมดาๆ จากผู้ตอบว่า ใช่หรือไม่ใช่ตามที่ถาม ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องได้คำตอบที่แน่นอนว่า ใช่/ไม่ใช่ แค่นั้น เพราะในชีวิตจริงคำตอบที่ได้จากคำถามประเภทนี้อาจเป็นคำตอบประเภทว่า “ข้าพเจ้าไม่แน่ใจ” หรือ “อาจจะเป็นอย่างนั้น” ก็ได้³⁸ ส่วนคำถามประเภท WH-Q นั้นยังเห็นได้ชัดว่ามีลักษณะเปิดกว้างยิ่งขึ้นไปอีก กล่าวคือคำตอบต่อคำถามประเภทนี้จะไม่ถูกจำกัดให้เป็นคำตอบที่อาจคาดหวังต่อคำถามประเภท ใช่/ไม่ใช่ แต่อย่างใด ที่สำคัญที่สุดสำหรับนักการเมืองอยู่ที่ว่าคำถามส่วนใหญ่ที่นักการเมืองต้องตอบจะไม่มีลักษณะของการถามอย่างตรงไปตรงมาแบบ ใช่/ไม่ใช่ แต่เป็นคำถามที่แฝงมาด้วยข้อสมมุติล่วงหน้า (pre-supposition) หรือการกล่าวอ้าง (assertion) ซึ่งนักการเมืองจะต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการตอบ เช่นคำถามที่ว่า “ใครก็ตามที่เอาธุระต่อประเทศของตน ย่อมไม่ปรารถนาจะเห็นประเทศของตนถูกทำลายด้วยการโจมตีทางนิวเคลียร์ หรือถูกรุกรานโดยกำลังต่างชาติ เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านไม่คิดว่าค่าใช้จ่ายใดๆ ก็ตามที่ใช้เพื่อสร้างระบบการป้องกันภัยที่ทรงประสิทธิภาพเป็นการใช้เงินอย่างเหมาะสมดอกหรือ?” จะเห็นได้ว่าคำถามประเภทนี้เป็นคำถาม

ที่มีการตั้งข้อสมมุติล่วงหน้า หรือมีการกล่าวอ้างว่าอะไรบางอย่างเป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่ถูกต้อง พ่วงมาด้วย ซึ่งจะเป็นการบีบบังคับให้ผู้ตอบต้องตอบเห็นด้วยกับการใช้เงินสร้างระบบการป้องกันตัว ถ้าไม่ยอมถูกประณามว่าเป็นคนที่ไม่รักชาติ³⁹ เพราะคำว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น” (so) ในคำถามนั้น อันที่จริงแล้วทำหน้าที่เสมือนเป็นคำสั่งที่กำหนดมาเสียแล้วว่า การใช้จ่ายเงินในการสร้างระบบป้องกัน นิวเคลียร์เป็นการใช้งบประมาณที่เหมาะสม และการปฏิเสธไม่ยอมรับข้อสรุปนี้ ก็จะเป็นการปฏิเสธ ข้อสมมุติล่วงหน้าที่ว่าเราอย่าต้องการให้ประเทศถูกรุกรานโดยการโจมตีทางนิวเคลียร์ หรือ โดยกองกำลังต่างชาตินั่นเอง ทั้งๆ ที่ตามความเป็นจริงแล้ว การไม่เห็นด้วยกับระบบการป้องกัน ดังกล่าวของนักการเมืองอาจสืบเนื่องมาจากเหตุผลอื่นๆ อีกมากมายที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องการเป็น คนรักชาติหรือไม่รักชาติ เพราะฉะนั้นนักการเมืองจึงจำเป็นต้องระวังตัวและต้องพร้อมที่จะ ทำทนายข้อสมมุติล่วงหน้าหรือกล่าวอ้างต่างๆ เสียก่อน ก่อนที่จะตอบคำถามจริง ซึ่งก็หมายถึง ว่า การตอบคำถามประเภทนี้ด้วยคำตอบง่ายๆ แบบ ใช่/ไม่ใช่ จึงทำไม่ได้ เพราะจะกลายเป็น การทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปว่าเป็นการเห็นด้วยต่อข้อสมมุติล่วงหน้าหรือกล่าวอ้างบางอย่างไป⁴⁰

เมื่อพิจารณาต่อไปว่าสาระของการตอบ/ถามทางการเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันหรือ การต่อสู้โดยมีประชาชนทั้งประเทศเป็นผู้ชมหรือฟัง ผ่านทางวิทยุหรือโทรทัศน์ด้วยแล้ว⁴¹ จึงไม่น่าแปลกใจอะไรแต่อย่างใดที่ผู้ตอบคำถามจะมีข้อสมมุติฐานว่า การถามคำถามของฝ่ายค้าน ไม่ได้เป็นเพียงแค่การร้องขอข้อมูลธรรมดาๆ แต่เป็นข้ออ้างของการหักโค่นกันมากกว่าอย่างอื่น การ เลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถามของนักการเมืองจึงเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นมาเกือบจะพร้อมๆ กับที่มีการตั้ง คำถามกันในสภา⁴²

การเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถาม

สำหรับการเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถามของนักการเมืองนี้ มีข้อน่าสังเกตว่านักการเมืองใน ระบบรัฐสภาอาจมีแรงจูงใจที่จะกระทำการดังกล่าวมากยิ่งขึ้นกว่ากรณีของนักการเมืองในระบบอบ ประชาธิปไตย เพราะในระบบรัฐสภานั้น トラบเท่าที่ฝ่ายรัฐบาลยังมีเสียงข้างมากอยู่ในสภา ฝ่ายค้าน ก็จะไม่สามารถที่จะเข้าไปกำหนดนโยบายของรัฐได้เลย ฝ่ายค้านจึงไม่สามารถทำอะไรได้มากไปกว่า การก่อให้เกิดคำตำหนิแก่ฝ่ายรัฐบาล การตั้งกระทู้ การยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีหรือ คณะรัฐบาล หรือกระบวนการตำหนิรัฐบาล จึงเป็นกลไกสำคัญของสถาบันรัฐสภา หรือพูดง่ายๆ ก็ว่า ฝ่ายค้านอาจทำอะไรไม่ได้มากไปกว่าการพยายามทำให้ฝ่ายรัฐบาลต้องเสียหน้า ในขณะที่ ฝ่ายรัฐบาลก็พยายามที่จะกล่าวแก้ หรือไม่ก็พยายามเลี่ยงคำถามไปเสียตั้งแต่ต้น⁴³ อย่างไรก็ตาม ใน ระบบรัฐสภานั้น เนื่องจากไม่มีระบบการแบ่งแยกอำนาจอย่างเด็ดขาด การหลบเลี่ยงไม่ตอบคำถาม จึงอาจทำได้ลำบาก เพราะอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายรัฐบาลในการบริหารได้ถูก

รวมไว้ที่รัฐบาลทั้งสิ้น ในเมื่อการขัดขวางความรับผิดชอบให้ผู้อื่นรับแทนทำได้ยาก นักการเมืองในระบบ
รัฐสภาจึงต้องเรียนรู้จักวิธีการต่างๆ ที่จะเลี่ยงไม่ตอบคำถามด้วย

ถึงแม้ว่าจะยังมิได้มีการศึกษาการเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถามของนักการเมืองในสภาผู้แทน
ราษฎรโดยตรง แต่การให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนของนักการเมืองนั้นอาจถือได้ว่าเป็นสถานการณ์
การสื่อสาร (Communicative situation) ที่มีวัจนกรรมสื่อสาร (communicative act) ใกล้เคียงกับ
การตั้งคำถามและการตอบในสภาอยู่ไม่น้อยตรงที่ว่า ในขณะที่สื่อมวลชนต้องการซักถามเพื่อขอ
คำตอบหรือข้อมูลจากนักการเมือง แต่นักการเมืองอาจต้องการเสนอเรื่องราวหรือข้อมูลของตนต่อ
สาธารณชนโดยไม่คำนึงว่าข้อมูลเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่สื่อมวลชนซักถามหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น
ในกรณีที่เป็นการสัมภาษณ์ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ก็อาจเปรียบได้กับการแสดงที่ทั้งผู้สัมภาษณ์
และผู้ให้สัมภาษณ์ออกมาแสดงต่อหน้าผู้ชมหรือสาธารณชน เพราะฉะนั้น การแสดงออกของทั้ง
ผู้สื่อข่าวและผู้ให้สัมภาษณ์จึงไม่ได้เป็นการถาม-การตอบ หรือเป็นการสื่อสารระหว่างกัน แต่เป็น
การถาม/ตอบ ผ่านไปยังผู้ชมมากกว่า ในเรื่องนี้ J. T. Dillon⁴⁴ ได้แบ่งประเภทของคำตอบออกเป็น
สามประเภทใหญ่ๆ ประกอบด้วย

1. การไม่สนองคำถาม (non-response) คือการตอบคำถามแบบนอกเรื่อง เพราะคำตอบ
ที่ได้รับจะไม่สอดคล้องกับคำถามของผู้ถามเลย โดยที่ผู้ตอบคำถามอาจจะนิ่งเงียบไม่กล่าวด้วยคำอะไร
เลย หรืออาจเปลี่ยนหัวข้อเรื่องที่เป็นคำถามให้เป็นเรื่องใหม่ไปเสียเลยก็ได้ ดังเช่นคำถาม คำตอบ
ต่อไปนี้

Q: Is it in your mind to invite Mr. Tchernenko to come to Britain?

A: Well no no don't jump too quickly, one of the things if you're doing di-
plomacy is you must go stage by stage.

2. การสนองคำถามแบบเลี่ยงประเด็น (non-answer response) จัดได้ว่าเป็นการตอบ
(response) แต่เป็นการตอบที่เลี่ยงประเด็นคำถาม คือไม่ได้ให้คำตอบอย่างแท้จริง (non answer)
ซึ่งในเรื่องนี้ D. Greatbatch⁴⁵ ได้แบ่งประเภทของการสนองคำถามแบบเลี่ยงประเด็นออกเป็น
ประเภทย่อยๆ ต่อไปอีก 4 ประเภทคือ

2.1 เป็นการกล่าวอ้างว่ามีข้อมูลไม่เพียงพอจึงไม่สามารถตอบคำถามได้ เช่นคำตอบว่า

Well, I can't deny or confirm it until I receive the evidence that you tell me
I'm going to get tomorrow.

2.2 เป็นการปฏิเสธสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคำถามหรือปฏิเสธตัวคำถามเอง เช่น

Q: Do you quite like Mr. Wilson?

A: Well, I think in politics you see, it's not a question of going about liking people or not, it 's a question of dealing with people. And I've always been able to deal perfectly well with Mr.Wilson and indeed he has with me.

2.3 เป็นการทวนคำถาม โดยการกล่าวซ้ำถ้อยคำของคำถาม เช่น

Q: What job do you see for Tony Benn?

A: Of course, if Tony Benn is elected he will be offered some job in the Cabinet, and I'd be very happy to do that, and I hope that that will occur.

2.4 เป็นการไม่ตอบคำถามเลย แต่ส่วนใหญ่การปฏิเสธมักไม่ได้แสดงโดยตรง แต่เป็นแบบปกปิด โดยผู้ตอบคำถามจะกล่าวถึงหัวข้อเรื่องที่สนทนาแต่ไม่ได้กล่าวถึงคำถาม เช่น

A: The advice to our members is...That is the advice to our members.

Q: But mhm I didn't ask you what advice you were giving, do you think that.....

3. การสนองคำถามแบบตรงประเด็น (answer-responses) คือการตอบแบบเข้าเรื่อง และตรงประเด็นคำถาม คำตอบที่ได้จะสอดคล้องกับคำถาม และเป็นการตอบคำถามนั้นโดยตรง จึงเป็นเหมือนการเติมเต็มส่วนที่เป็นความคาดหวังของคำถามให้สมบูรณ์ และเหมาะสมกับมุมมองของผู้ถามคำถาม เช่น

Q: Was she wearing the green dress, the emerald bracelet, or both?

A: She wasn't wearing green or emeralds. She was naked.

สำหรับ S. Harris⁴⁶ ได้แบ่งวิธีการตอบคำถามของนักการเมืองออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การตอบตรง การตอบแบบอ้อมค้อม และการตอบแย้ง ในเมื่อการตอบตรงไม่ถือว่าเป็นการเลี่ยง การตอบแบบเลี่ยง จึงได้แก่

1. การตอบอ้อมค้อม (indirect answer) เป็นการตอบคำถามที่ให้ความเห็นของตนเอง รวมไปกับการตอบ แต่ไม่ได้ให้คำตอบที่ชัดเจนไปเลยว่าจะตอบรับหรือตอบปฏิเสธ การตอบลักษณะนี้จัดว่าเป็นการเลี่ยงคำถามที่ยังคงรักษาความเชื่อมโยงกับประเด็นของคำถามไว้บ้าง เช่น

Q: Are you convinced that there won't be some kind of – there won't be a U-turn but there may be some kind of adjustment made which will win favour from all the electorate?

A: There may be the public. There may be but the public. The public are not going to be fooled by any last minute tinkering.

2. การตอบแย้ง (challenge) เป็นการตอบคำถามที่แย้งกับข้อสมมติฐานของคำถาม ซึ่งแสดงว่าข้อมูลของคำถามนั้นไม่ถูกต้อง การตอบแย้งแสดงถึงลักษณะการเถียงคำถามที่มากที่สุด เช่น

Q: Would you be willing to accept a position in Mr.Kinnock's Front bench team?
Whatever position that might be.

A: Peter. That's a very typical question. You see you're not a bit interested in what you know. The Labour Party can do to save the British people.

Q: When you say it's the legitimate point of view? Is it also your own point of view?

A: Well, whether it is my point of view or not is not material.

Steven E. Clayman⁴⁷ ได้อธิบายถึงวิธีการเถียงคำถามอีกวิธีหนึ่ง คือการแก้ไขคำถาม ซึ่งได้แก่การตอบคำถามโดยแก้ไขคำถามก่อน และเป็นการทวนคำถามซ้ำอีกครั้งก่อนจะตอบคำถาม แต่ในการทวนคำถามนั้น ผู้ตอบจะไม่ทวนคำถามทุกคำของคำถาม แต่จะเปลี่ยนแปลงคำบางคำให้ต่างออกไป จากคำถามในตอนแรก และอาจจะเป็นการสรุปประเด็นของคำถามก็ได้ ส่วนที่ต่อจากการแก้ไขคำถามหรือทวนคำถามจะเป็นคำตอบ แต่คำตอบที่ให้เป็นการตอบคำถามที่มีการแก้ไขแล้ว มากกว่าจะตอบคำถามดั้งเดิมของผู้ถาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Q: On that particular point, *you have been briefed in some detail on the evidence in the Agnew problem.* You are also a lawyer with some expertise. You could tell us-

A: Some would question that.

Q: Whether there is any substance to Mr. Agnew's charges that this is a frivolous investigation, that it is a frame up, and it is in fact a smear.

A: *Mister Mollenhoff, when you say that I have been briefed on the charges, I should respond to that by saying that I have not heard the witnesses. I have only been briefed on what it is believed the witnesses might testify to. As far as the charges are concerned, they are serious and not frivolous.....*

มีข้อน่าสังเกตว่า การแก้ไขคำถามของผู้ตอบ อาจเป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนประเด็นคำถาม โดยการเปลี่ยนเนื้อหาหรือประเด็น เพื่อที่จะเข้าสู่หัวเรื่องใหม่ โดยที่ยังพยายามที่จะเชื่อมโยงกับคำถามแรกที่ได้ถามไปแล้วด้วย ซึ่งผู้ตอบนิยมใช้ในประโยคเงื่อนไข เพื่อเปลี่ยนประเด็นคำถาม ดังตัวอย่าง

Q: Uh- I told you some days ago when we spoke, and I told our audience this evening that I would ask you both questions. I will ask you the first now just before we take a break because I think I know what your answer's gonna be. *Did you have an affair with Miss Rice?*

A: hhhh Mister Koppel *if the question is* in the twenty nine years of my marriage, including two public separations *have I been absolutely and totally faithful to my wife* hhh I regret to say the answer is no.....

สำหรับ D.Galasinski⁴⁸ ซึ่งนิยามการเลี่ยงคำถามว่าเป็นการตอบคำถามโดยตั้งใจจะไม่ให้คำตอบสัมพันธ์กับคำถาม ได้แบ่งการเลี่ยงคำถามเป็นสองลักษณะ คือ การเลี่ยงคำถามแบบเปิดเผย และการเลี่ยงคำถามแบบซ่อนเร้น

1. การเลี่ยงคำถามแบบเปิดเผย สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ

1.1 การแย้งคำถาม ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการตอบที่แฮร์ริส (Harris) เรียกว่า การตอบแย้ง ผู้ตอบคำถามจะไม่ให้คำตอบ แต่กลับกล่าวว่าคำถามที่ถามนี้ไม่สามารถตอบได้ อาจเป็นเพราะคำถามนั้นผิด หรือคำถามนั้นเป็นผลมาจากการได้รับหลักฐานหรือข้ออ้างที่ผิด เช่น

Q: Do you want stiffer sentence on adult criminals?

A: It's not a question of whether they are stiffer or not, it's a question of what the appropriate sentence is.

นอกจากนี้ผู้ตอบอาจแสดงว่า คำถามไม่เหมาะสมที่จะนำมาถามตน เพราะตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือไม่มีอำนาจกระทำการใดๆ ในเรื่องที่น่ามาถาม เช่น

Q : What could the Prime Minister do about it?

A: Ah, that's really for him to answer, not for me, I think.

1.2 การตอบคำถามที่ต้องอาศัยการตีความ เป็นการตอบแบบอ้อม โดยอาจจะถามคำถามกลับไปยังผู้ถามก็ได้ ซึ่งผู้ถามต้องตีความว่าสิ่งที่ตอบมานั้นเป็นคำตอบของคำถามที่ได้ถามไปหรือไม่ เช่น

Q : Would you vote for the Senate anti-abortion bill?

A : What kind of stance can a member of a Christian party take?

2. การเลี่ยงคำถามแบบซ่อนเร้น เป็นลักษณะที่ผู้ตอบคำถามไม่แสดงออกว่าเขาไม่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม ผู้ตอบแสดงเหมือนว่าเขาได้ตอบคำถามไปแล้ว แต่ความจริงยังไม่ได้ตอบคำถามเลย วิธีการที่ผู้ตอบแสร้งว่าได้ตอบคำถามแล้ว ได้แก่ การทวนคำถามหรือการปรับปรุงคำถาม ทำให้ประเด็นของคำถามเปลี่ยนไป และผู้ตอบจะไปมุ่งเน้นตอบคำถามที่ตนเองได้ปรับปรุงใหม่และแทนคำถามดั้งเดิมที่ผู้ถามได้ตั้งขึ้น ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการแก้ไขคำถามที่เคลย์แมน (Clayman) ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้แล้ว เช่น

Q : Do you defend the right of the tobacco industry to urge the pupils in Elaine Foster's school to smoke something which will damage their health?

A: I defend the right of the tobacco industry to advertise their product.

Q : Do you think we have a duty to do that, not just peace-keeping but also peace-making?

A : I think that UN generally is gonna have to move from peace-keeping to peace-making. I think that's a fact of life.

อย่างไรก็ตาม กรอบความคิดหลักอีกอันหนึ่งที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบต่างๆ ในการเลี้ยงที่จะไม่ตอบคำถามของนักการเมืองไทยในที่นี้ คือ งานวิจัยของ Peter Bull และ Kate Mayer⁴⁹ ซึ่งดูเหมือนจะครอบคลุมแง่มุมที่กว้างขวางที่สุดอีกด้วย โดย Bull และ Mayer ได้จัดประเภทของการเลี้ยงที่จะตอบคำถามของนักการเมืองในการให้สัมภาษณ์ออกเป็น 11 ประเภทดังต่อไปนี้คือ

1. การไม่ให้ความสนใจใดๆ ต่อคำถามเลย (ignore the question) นี่คือการที่นักการเมืองทำราวกับว่าไม่ได้ยินคำถามดังกล่าวแม้แต่น้อย คือไม่พยายามแม้แต่ที่จะรับรู้คำถามนั้นๆ ของผู้ถามเช่น

Magaret Thatcher: ...that is the only power you have the power from the ballot box at every election you submit yourself to the judgement of your people on your stewardism

David Frost : but that back on January 27th through why did you say that?

Margaret Thatcher : and then don't forget I also have another submission to make to the judgement of my party and that is every single year I'm the first leader to whom that's happened....

จะเห็นได้ว่าในกรณีนี้ นายกรัฐมนตรีเท็ตเซอร์พูดต่อไปเรื่อยๆ โดยไม่ได้แสดงแม้แต่อาการรับรู้ว่ามีคำถามคำถามเกิดขึ้นเลย เพราะฉะนั้น จึงไม่ต้องพูดอะไรอีกต่อไปเกี่ยวกับคำตอบ เพราะได้มีการข้ามคำถามนี้ไปเรื่อยๆ

2. การรับรู้ว่ามีคำถามแต่ไม่ตอบคำถามนั้นๆ (acknowledge the question without answering it) ได้แก่การที่นักการเมืองยอมรับว่าได้มีการถามคำถามเกิดขึ้น แต่ไม่ได้มีการตอบ เช่น

Margaret Thatcher:...they also will get housing benefit which meets their rent they will also get rate rebate and also may I point out that when er we come to...

Jonathan Dimbleby: [interrupts] would you accept they live in poverty Prime Minister?

Margaret Thatcher: please there's just one other thing when we get bad weather the labour party only gave 90 million pounds a year on heating allowances with us it's up over 400 million...

จะเห็นได้ว่าในกรณีนี้ นายกรัฐมนตรีเท็ดเซอร์ รับรู้ว่ามีคำถามเกิดขึ้น (โปรดดูประโยคที่ว่า “please there's just one other thing” แต่แล้วก็ตอบคำถามเดิมต่อไป

3. การตั้งคำถามเข้ากับตัวคำถาม (questions the question) การตั้งคำถามเข้ากับตัวคำถามเองนั้น อาจทำได้ 2 วิธีคือ

3.1 การขอความชัดเจนเพิ่ม ได้แก่การที่นักการเมืองขอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำถาม เช่น

Jonathan Dimbleby:...and I should be glad if you would ask Mrs.Thatcher what advice she can give me in order to spend the extra 15p. she awarded me in the budget to my best advantage what is your advice to her?

Margaret Thatcher: the 15p. awarded in the budget?

Jonathan Dimbleby: I thi I think she was probably referring to the April uprating in practice which in fact gives her I think 11p. a day.

3.2 การย้อนคำถามกลับไปยังผู้สัมภาษณ์ (reflects the question back to the interviewer) เช่น

Robin Day: if you have an overall majority Mr. Kinnock say with about 350 M.P.s what proportion of those will be on the hard left?

Neil Kinnock: well you tell me.

4. การโจมตีคำถาม (attack the question) ได้แก่การที่นักการเมืองโจมตีหรือวิพากษ์วิจารณ์ตัวคำถามเสียเอง ทั้งนี้ นักการเมืองจะใช้เหตุผลแตกต่างกันดังต่อไปนี้ในการโจมตีตัวคำถาม คือ

4.1 คำถามนั้นไม่ได้จับที่ประเด็นสำคัญของเรื่อง (the question fails to tackle the important issue) เช่น

Robin Day: but do you accept that Western freedom the freedom of Western Europe is ultimately assured by the nuclear weapons behind NATO?

Neil Kinnock: I think the fact that nuclear weapons exist and they're a fact of life and that there are two superpowers each co counterpoised against each other is the predominant issue.

4.2 คำถามเป็นการตั้งข้อสมมุติฐานหรือเป็นการคาดเดา (the question is hypothetical or speculative) เช่น

David Frost: but given that scenario there I mean could Labour cope if if that came true could you cope or would you be shot out of the water in in a guff of wind?

Neil Kinnock: it's the stuff of which novels are made I don't think that it could be or should be regarded as a serious proposition...

4.3 คำถามตั้งอยู่บนสมมติฐานที่เป็นเท็จ (the question is based on a false premise) เช่น

Robin Day:...and he asks the question how balmy do you have to be to believe that or believe that the Kremlin believes that?

Margaret Thatcher: yes but you see so many of Enoch's arguments stem from the starting place he chose and the starting place he chose isn't the right one this has always been one of Enoch's problems...

4.4 คำถามไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง (the question is factually inaccurate) เช่น

Jonathan Dimbleby : in the present circumstances do you think that those 2 million or so pensioners who rely on the basic state pension have enough to live a decent life?

Margaret Thatcher : but they don't have to rely on the basic state pension

4.5 คำถามมีส่วนของข้อความอ้างอิงที่ผิดๆ รวมอยู่ด้วย (the question includes a mis-quotation) เช่น

David Dimbleby : what about your attitude to trade unions you've said you're going to give a massive return of power to trade unions if Labour come back isn't that something again that people are fearful of that is going to lose you votes?

Neil Kinnock : yes I haven't said by the way that we're going to give massive return of power I've never used such a phrase in my life.

4.6 คำถามมีส่วนของข้อความอ้างอิงที่ผิดบริบท (the question includes a quotation taken out of context.) เช่น

Jonathan Dimbleby: what do you make of this statement if I can quote it to you irrespective of whether or not we win the election there's a major struggle coming about the kind of Labour Party we want to see

Neil Kinnock : I've read the piece and you've got it out of context

4.7 ตัวคำถามเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ (the question is objectionable.) เช่น

Jonathan Dimbleby: the one you didn't mention were books and magazines does that mean they're the ones that might be...

Margaret Thatcher: no you're going to tr you're going yes and that's exactly a typical question

4.8 ตัวคำถามให้ทางเลือกที่เป็นเท็จ (the question is based on a false alternative) เช่น

Robin Day : which would you regard as a greater evil a coalition between Thatcherism and the Alliance and others or letting in a Thatch a a Kinnock minority government committed to socialism and unilateral disarmament?

Margaret Thatcher: I do not accept I do not accept that that is the alternative

Robin Day : supposing it was?

Margaret Thatcher : I think you have possibly posed a false alternative ...

5. การโจมตีผู้สัมภาษณ์ (attack the interviewer) ได้แก่การที่นักการเมืองโจมตีหรือวิพากษ์วิจารณ์ตัวผู้สัมภาษณ์เสียเอง แทนที่จะเป็นตัวคำถาม เช่น

Margaret Thatcher : look if anyone tried to put Value Added Tax on children's clothes and shoes they would never never never get it through the House er

Jonathan Dimbleby: so that's out?

Margaret Thatcher : ...now I'm not going any further than that Mr. Dimbleby for a very good reason yes people like you will try to go on and on and the moment we say one thing you'll find another and then another.

6. การบอกลบหรือปฏิเสธที่จะตอบ (declines to answer) นักการเมืองมีวิธีการที่จะปฏิเสธที่จะตอบคำถามอยู่ 2 วิธีด้วยกันคือ

6.1 การปฏิเสธโดยอ้างว่าไม่สามารถทำได้ (refusal on grounds of inability) เช่น

Robin Day : if you're reelected for another four or five years will inflation be brought down to zero?

Margaret Thatcher : it will be our aim to bring down inflation further we shall run our financial policies in that way I wish I could promise it would be brought down to zero I can't

6.2 ความไม่เต็มใจที่จะตอบ (unwillingness to answer) เช่น

Robin Day : the hypothesis I was discussing wouldn't you regard that as a defeat?

Margaret Thatcher : I am not going to prophesy what will happen on Thursday and I 'm not going to be tempted along this route.

7. การเปิดประเด็นทางการเมือง (making political point) นักการเมืองมีวิธีเปิดประเด็นทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปเมื่อถูกสัมภาษณ์ ดังนี้คือ

7.1 การโจมตีคู่ต่อสู้หรือคู่แข่งกลุ่มอื่น (external attack – attacks opposition or other rival groups) เช่น

David Dimbleby : ...are you saying that a third of the people are supporting a party that is revolutionary and quite different and militant and unacceptable in the way the Labour Party used to be that they've all been conned?

Margaret Thatcher : they have done everything possible to hide their militants and to hide their real plans during this election.

7.2 การเสนอนโยบาย (presents policy) เช่น

Robin Day : that is why I'm asking what you would do

Neil Kinnock : ...it is a government a Labour government that is committed to combatting inflation to fighting poverty...

7.3 การให้เหตุผลอธิบายนโยบาย (justifies policy) เช่น

Jonathan Dimbleby : well what sense of negotiations is that then?

Neil Kinnock : ...Cruise weapons have never enjoyed the majority support of the British people they don't enhance our security they're weapons of first use.

7.4 การให้ความมั่นใจซ้ำ (gives reassurance) เช่น

Robin Day: ...don't you think some of them are worried about some of the people on the hard left wing of the Labour Party who advocate things that disgust many ordinary people?

Neil Kinnock : ...I think the British people have come to know me well enough to know that there is nobody on what you describe as the hard left or any of those elements that may or may not be in or around the Labour Party that exercises any influence.

7.5 การเรียกร้องให้มีชาตินิยม (appeals to nationalism) เช่น

Jonathan Dimbleby : wouldn't it lead to they should have the right to do so as well?

Margaret Thatcher : no I'm not talking about the logic I'm talking about Britain's history I'm talking about the fact that Britain hung on when the rest of Europe surrendered I'm talking about the fact that Britain was right in beginning of the atomic weapon.

7.6 เสนอการวิเคราะห์ทางการเมืองแทน (offers political analysis) เช่น

Jonathan Dimbleby:...wages are running at seven per cent at the moment do you regard that as too high from the point of wages?

Neil Kinnock:...where does inflation come from most of our inflation is imported in er inflation it comes from movements in commodity and import prices and the effects of our currency.

7.7 การให้เหตุผลอธิบายตนเอง (self-justification) เช่น

Robin Day: does it surprise you or upset you when you see yourself or hear yourself described as a hard woman uncaring and out of touch with the the feelings of ordinary folk?

Margaret Thatcher:...I certainly hope they would not level it at me personally because as you know both Dennis and I spend a great deal of time working for our own favourite causes my my own the National Society for Prevention of Cruelty to Children.

7.8 การพูดให้ตนเองดูดี (talks up one's own side) เช่น

David Dimbleby: do you think it does you political damage do you think that's why the Tories are not making the advances that you must have hoped when you came into office eight years ago they would be making?

Margaret Thatcher: no but I think we have made the advances there is I think we have actually transformed Britain.

8. การให้คำตอบที่ไม่สมบูรณ์ (incomplete answer) นักการเมืองมีวิธีการให้คำตอบที่ไม่สมบูรณ์หลายวิธีที่แตกต่างกันออกไปดังนี้คือ

8.1 การตอบเพียงบางส่วน (partial answer) ได้แก่การที่นักการเมืองตอบเพียงบางส่วน of คำถามเดียว เช่น

David Dimbleby: is it still your position that nobody earning under 500 pounds a week is going to be damaged in any way financially by the return of a labour government in terms of tax?

Neil Kinnock: they won't be worse off in income tax that's for certain.

David Dimbleby: well that's not the full answer because income tax is only one part of the tax people pay.

8.2 การตอบเพียงครึ่งเดียว (half answer) ได้แก่การที่นักการเมืองตอบเพียงครึ่งเดียวของคำถามคู่ เช่น

David Frost: but do you regret the leaking of that letter was that a black mark against the government?

Margaret Thatcher: well I indeed I indeed I indeed said that I regretted the the leaking of that letter I said so at the time

จะเห็นได้ว่าในกรณีนี้นายกรัฐมนตรีเท็ดเซอร์ตอบเฉพาะคำถามที่ว่า "Do you regret the leaking of that letter?" แต่ไม่ได้ตอบคำถามในส่วนที่ว่า "Was that a black mark against the government?" ดังนั้นจึงต้องถือว่าเป็นการตอบเพียงครึ่งเดียว.

8.3 เริ่มตอบแต่ไม่ได้ตอบให้จบ (starts to answer but doesn't finish) เช่น

David Frost: but why not then because of your principles?

Margaret Thatcher: because the health service is run look Mr.Frost you use the private health service as well you exercise your freedom of choice...

8.4 การตอบว่าอะไรจะไม่เกิด (negative answer) ได้แก่การที่นักการเมืองพูดถึงสิ่งที่จะไม่เกิด แทนที่จะพูดว่าอะไรจะเกิดขึ้น เช่น

Robin Day: would you have no incomes policy?

Neil Kinnock:...what I'm setting aside is the idea either the the guiding lights of Selwyn Lloyd or the legislated incomes policies of Mr.Jenkins and Mr. Wilson in the sixties or the incomes policies of fixed norms or Ted Heath's counter-inflation incomes policy those whilst having possibly an initial impact never managed to last and all they did was store up difficulties for the future much better to follow through...

Robin Day: [interrupts] that is why I'm asking what you would do

9. การนำเอาคำตอบของคำถามที่แล้วมากล่าวซ้ำอีก (repeats answer to previous question) เช่น

Neil Kinnock: what I've said is that the U.S. President whoever the U.S. President was would only take a decision to commence or to respond to nuclear war according to United States priorities.

Jonathan Dimbleby: well supposing he decided to respond what would you do then?

Neil Kinnock:...even our strongest allies the United States of America would only take a decision to use their nuclear weapons either for themselves or on behalf of others according to their own priorities.

10. การกล่าวหรือแสดงเป็นนัยว่าได้ตอบคำถามไปแล้ว (states or implies that has already answered the question) เช่น

Neil Kinnock: ...as far as secondary picketing is concerned er in pursuit er of a trade dispute in connection with that trade dispute the same kind of right that workers enjoyed for seventy years in this country is a right that should be enjoyed in order to be able to do that and the reason why it was awarded...

Jonathan Dimbleby: [interrupts] that means you do approve of secondary picketing being restored or not?

Neil Kinnock: to well I think I made that pretty clear.

11. การกล่าวขออภัย (apologises) เช่น

David Dimbleby:...isn't one of the difficulties for the Tories that your way of governing and talking about government gets up the noses of a lot of voters?

Margaret Thatcher: well I'm sorry if it does it's not intended to I'm very sorry if it does.

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าในการตอบแบบไม่ตอบหรือเลี่ยงที่จะไม่ตอบนี้ นักการเมืองสามารถใช้วิธีการแตกต่างกันผสมผสานเข้าไปได้ในคำตอบเดียว เช่น

Jonathan Dimbleby: would you accept they live in poverty Prime Minister?

Margaret Thatcher: please there's just one other thing [การรับรู้ว่ามีคำถามแต่ไม่ตอบคำถามนั้น] when we get bad weather the Labour Party only gave 90 million pounds a year on heating allowances [การเปิดประเด็นทางการเมืองด้วยการโจมตีคู่แข่ง] with us it's up over 400 million and that too is important and we've been able to do these things because under a Conservative government we've had strong growth and a strong economy without that we'd not be able to do them [การเปิดประเด็นทางการเมืองด้วยการพูดให้ตนเองดูดี] of course one would always like to do more but fortunately now most people are retiring with two pensions the basic and an occupational pension a large number have

savings 71% of pensioners who retire have savings a half of them have their own homes and of course more and more will have shares [การเปิดประเด็นทางการเมืองด้วยการเสนอการวิเคราะห์ทางการเมือง]

อย่างไรก็ดี ในขณะที่ดูเหมือนว่านักการเมืองจะมีวิธีการที่จะเลี่ยงที่จะไม่ตอบคำถามมากมายหลายวิธี ซึ่งรวมแล้วอาจจะมีมากกว่าการแก้ตัวและการให้เหตุผลเพื่อปิดความรับผิดชอบของนักการเมืองรวมกันเสียอีก แต่ Thompson กลับมีข้อสงสัยที่นาสนใจยิ่งว่าในบางกรณีการประกาศตนขอรับผิดชอบต่อนโยบายหรือการตัดสินใจอะไรบางอย่างที่เป็นผลเสียหายอย่างเห็นได้ชัดของนักการเมือง กลับจะเป็นการสร้างควมนิยมให้แก่ตัวเองได้มากกว่าคำตำหนิตี้นั้นที่อาจจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เห็นได้ว่าเรื่องนั้นๆ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถนำมาตำหนินักการเมืองคนใดคนหนึ่งแต่เพียงผู้เดียวได้ กล่าวคือในกรณีนั้นๆ เราต้องมองว่าการออกมายอมรับผิดของนักการเมืองเป็นเพียงแค่พิธีกรรมอย่างหนึ่ง⁵⁰ และนักการเมืองสามารถใช้พิธีกรรมดังกล่าวหาคะแนนนิยมให้กับตนเองได้ เพราะจะทำให้สาธารณชนมองเห็นความกล้าหาญ การไม่ปิดความรับผิดชอบของตนเช่นกรณีที่ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี ซึ่งแม้จะตำหนิการทำงานของสำนักงานข่าวกรอง (C.I.A.) และคณะที่ปรึกษาทางทหารอย่างรุนแรงต่อความผิดพลาดในกรณีความล้มเหลวของการบุกคิวบาหรือที่รู้จักกันในนามของ The Bay of Pigs Incident แต่ต่อหน้าสาธารณชนแล้ว ประธานาธิบดี เคนเนดีประกาศขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว.

ควบคู่กันไปกับการยอมรับผิดก็คือการปฏิเสธของนักการเมืองว่าไม่ได้กระทำความผิดตามคำกล่าวหา (denial) แต่โดยที่ข้อกล่าวหาทั้งในทางการเมืองอาจไม่ใช่ข้อหาตามกฎหมายทุกครั้งไป การปฏิเสธความผิดของนักการเมืองจึงอาจมีแง่มุมและเหตุผลที่แตกต่างออกไปจากแง่มุมของบุคคลธรรมดาๆ ได้มากมาย เพราะฉะนั้น เมื่อสรุปแนวทางการเอาตัวรอดของนักการเมือง เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการถูกตำหนิโดยสาธารณชน ซึ่งได้มีการนำมาปรับใช้เป็นกรอบในการศึกษากระบวนการปิดความรับผิดชอบของนักการเมืองไทย ก็จะได้แนวทางหลักๆ 5 แนวทางดังต่อไปนี้คือ

1. การประกาศยอมรับผิด
2. การปฏิเสธความผิดของการกระทำ
3. การแก้ตัว (ยอมรับว่าการกระทำหรือการตัดสินใจ ผิดจริง แต่มีเหตุที่ไม่ควรต้องถูกตำหนิ)
 - 3.1 การหาแพะรับบาปหรือการปิดความรับผิดชอบให้เป็นของผู้อื่น
 - 3.2 การอ้างว่าไม่ตั้งใจหรือไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ล่วงหน้าได้
 - 3.3 การขอให้กระจายความรับผิดชอบออกไปให้ผู้อื่นด้วย
 - 3.4 การอ้างว่าสถานการณ์บีบบังคับให้ต้องทำ
 - 3.5 การอ้างว่าถึงตนไม่ทำ คนอื่นก็จะทำอย่างเดียวกันอยู่ดี

3.6 การอ้างว่าถ้าปล่อยให้คนอื่นทำจะเกิดผลร้ายเสียยิ่งกว่าที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเสียอีก

4. การให้เหตุผลอธิบาย (แสดงความรับผิดชอบในนโยบายหรือการกระทำ แต่ปฏิเสธว่าผลลัพธ์ไม่เลวร้ายอย่างที่กลัวกัน) เพราะ

4.1 ในระยะยาวอาจดีขึ้น

4.2 แม้ปัจจุบันก็มีผลดีอยู่บ้างแล้ว

4.3 ถึงอย่างไรเสีย ปัจจุบันก็ดีกว่าอดีต

4.4 ผู้ที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ จริงๆแล้วอยู่ในสถานะที่ดึกว่าผู้อื่นเสียอีก

4.5 อันที่จริงแล้ว ผลลัพธ์อาจจะเลวร้ายกว่านี้ได้อีกมาก

หรือถ้าพิจารณาในแง่ของหลักการทางศีลธรรม ยังอาจแบ่งการให้เหตุผลอธิบาย ออกไปได้อีก เป็น

4.6 การอ้างว่าทำไปเพื่อความเป็นธรรมของสังคมหรือเพื่อส่วนรวม

4.7 การอ้างมโนธรรมหรือหลักการส่วนบุคคล

5. การเลี้ยงที่จะไม่ตอบคำถาม

5.1 การไม่ให้ความสนใจใดๆ ต่อคำถามเลย

5.2 การรับรู้ว่ามีคำถาม แต่ไม่ตอบคำถาม

5.3 การตั้งคำถามเอากับตัวคำถาม

5.4 การโจมตีคำถาม

5.5 การโจมตีผู้ถาม

5.6 การปฏิเสธที่จะตอบคำถาม

5.7 การเปิดประเด็นทางการเมือง

5.8 การให้คำตอบที่ไม่สมบูรณ์

5.9 การนำเอาคำตอบของคำถามอื่นมาตอบแทน

5.10 การกล่าวว่าได้ตอบคำถามไปแล้ว

5.11 การกล่าวขออภัย (ที่ไม่ตอบ)

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาความ (content analysis) โดยที่หน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) จะเป็น "คำตอบ" ของนักการเมืองในสถานการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ตัวนักการเมืองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของข่าวข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยตรง หรือไม่ว่าจะเป็นการที่ถูกตั้งคำถามเอากับกรณีนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี

เป็นรายบุคคล หรือทั้งคณะ ซึ่งเป็นกรณีที่นักการเมืองต้องตอบ "คำถาม" หรือ "ข้อกล่าวหา" ต่างๆ เพื่อความอยู่รอดทางการเมืองของตน "คำตอบ" ต่างๆ เหล่านี้ คือ สิ่งที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ เพื่อจัดหมวดหมู่ และหาคำอธิบายต่อไป สำหรับหน่วยในการสังเกต (unit of observation) จะรวมความตั้งแต่คำศัพท์เฉพาะต่างๆ ที่ใช้ ไม่ว่าจะเป็นคำตอบที่เป็นแค่ คำ ประโยค ย่อหน้า หรือ เป็นตัวเนื้อหา ของการอธิบายทั้งหมด

การรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 3 แนวทางตามลำดับก่อนหลังดังต่อไปนี้ คือ

1. ข้อมูลเอกสาร เป็นการศึกษาสถานการณ์ที่นำไปสู่ และเหตุการณ์ที่อยู่เบื้องหลัง การกล่าวหาและคำแก้ตัวของนักการเมืองในเหตุการณ์แต่ละครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดกรณี อื้อฉาวของนักการเมือง ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวและเรื่องที่เกี่ยวข้องได้ว่าเป็นประเด็นทางการเมือง การรวบรวม ข้อมูลเบื้องต้นจะเป็นการรวบรวมจากข้อมูลประเภทหนังสือพิมพ์และนิตยสารการเมืองต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่เกี่ยวกับข่าวอื้อฉาว ตลอดจนการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ส่วนหนึ่งจะได้มาจากการสัมภาษณ์นักการเมืองที่อยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งบางส่วนจะเป็นข้อมูลลับ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้กระบวนการและกลไกทางรัฐสภาไปในทางที่ผิด เช่น ใช้สถานการณ์ที่จะนำไปสู่การอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล หรือการอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐบาลทั้งคณะ เพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ส่วนตัว หรือเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์อื่นใด ซึ่งในที่สุดแล้วนำไปสู่การจัดการกับ "ความจริง" ในรูปแบบที่ไม่อาจเปิดเผยต่อสาธารณชนได้

3. ข้อมูลประเภทรายงานคำอภิปรายในรัฐสภา ข้อมูลที่ใช้ส่วนใหญ่ ส่วนหนึ่งในงานนี้จะมาจากรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพราะการจัดการกับ "ความจริง" ที่นักการเมืองไม่อาจ ต่อรองให้ตกไปได้ ก็จำเป็นที่จะต้องไปอธิบายหรือแก้ตัวกันในสภา และกลายเป็นเอกสารสาธารณะกัน และในแง่หนึ่งแล้ว ส่วนนี้คือส่วนเดียวที่ประชาชนจะมีโอกาสได้รับรู้

ขอบเขตของการศึกษา

โครงการวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาพฤติกรรมของนักการเมืองไทยที่ถือว่าการจัดการกับ "ความจริง" โดยการสร้างคำอธิบายให้เหตุผลหรือคำแก้ตัว ทั้งในสถานการณ์ที่เป็นเงื่อนไขปกติของ กลไกการตรวจสอบของระบบรัฐสภา โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลโดยฝ่ายค้าน และเมื่อมีปรากฏการณ์ของการประพาศติผิดอย่างร้ายแรงของนักการเมืองเกิดขึ้น ทั้งนี้จะรวมไป

ถึงคำอธิบายทั้งหลายเมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองเกิดขึ้นด้วย เช่น การปฏิวัติ รัฐประหาร การจลาจล การนองเลือด การออกมากล่าวหากันเองอย่างร้ายแรงในที่สาธารณะ ของบุคคลในวงการเมือง ฯลฯ ทั้งนี้ โดยจะกำหนดระยะเวลาไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 มาจนถึงเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2542 เพราะอาจถือได้ว่า ช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่นักการเมืองพลเรือน (นักการเมืองอาชีพ) เริ่มเข้ามารับผิดชอบในการบริหารบ้านเมืองตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างเต็มตัวเป็นลำดับ

อนึ่ง ผู้วิจัยไม่ได้ตั้งใจว่าจะศึกษาพฤติกรรมหรือคำพูดของนักการเมืองจากพรรคใด พรรคหนึ่งเป็นพิเศษ ตัวอย่างที่เลือกมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ ล้วนเป็นไปเพื่อให้ได้ความชัดเจนมากที่สุดในการอธิบายเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสำรวจสถานการณ์และเงื่อนไขแวดล้อมที่ทำให้เกิดการจับผิด ซึ่งนำไปสู่การเลียงความจริง การบิดความรับผิดชอบ หรือการหลีกเลี่ยงคำตำหนิในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของนักการเมืองไทย
2. เพื่อสำรวจยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการสร้างคำอธิบายให้เหตุผลและคำแก้ตัวของนักการเมืองในสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะกรณีที่เป็นข่าวอื้อฉาว (scandal) และกรณีที่เป็นการกล่าวหากันในทางการเมือง
3. เพื่อประเมินเปรียบเทียบข้อแตกต่างของคำอธิบายให้เหตุผล หรือคำแก้ตัวของนักการเมืองในกรณีที่เป็นเรื่องของนโยบาย หรือเป็นเรื่องของความประพฤติผิดส่วนตัว ว่าการจัดการกับ “ความจริง” ของนักการเมืองดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร
4. เพื่อตรวจสอบแบบแผนของพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของการสร้างคำอธิบายให้เหตุผลและคำแก้ตัวของนักการเมืองไทยนิยมใช้มากน้อย ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ระยะยาวของการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อของนักการเมืองที่ต้องมีต่อประชาชนผู้เลือกตั้งต่อไป

ประโยชน์ของการศึกษา

1. ในยุคสมัยที่ดูเหมือนว่าจะเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร แต่ความเป็นจริงก็คือว่าประชาชนยังขาดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับจุดยืนหรือตัวตนของนักการเมืองอยู่มาก เพราะฉะนั้น การศึกษานี้จะเป็นการเสริมสร้างความสามารถและประสิทธิภาพของประชาชนโดยทั่วไปให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2. ในสังคมประชาธิปไตย ทั้งนโยบายสาธารณะและการตัดสินใจในทางการเมือง ย่อมมีผู้เข้ามารับผิดชอบหลายฝ่ายด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวนักการเมืองและข้าราชการประจำระดับสูง (the problem of many hands) การศึกษาในแนวนี้นี้จะช่วยให้สาธารณะชนสามารถกำหนดความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ในทางการเมืองได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. การศึกษานี้จะเป็นการเสริมความสามารถของประชาชน รวมถึงสื่อมวลชน ในการที่จะทำให้นักการเมือง (และอาจรวมถึงข้าราชการประจำ) ต้องรับผิดชอบ (accountable) ต่อสาธารณะชนเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือไปจากกลไกและกระบวนการทางการเมืองอย่างอื่น เช่น กระบวนการเลือกตั้ง และกลไกทางรัฐสภาตามปกติ

4. โดยภาพรวมแล้ว ความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตยทั้งระบอบ ในบางส่วนย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพและธรรมชาติ และข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นระหว่างปัจเจกชนหรือหมู่คณะต่างๆ ในสังคมนั้น การศึกษานี้จะเป็นการเสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งกว่าเดิมเกี่ยวกับความหมาย คำโต้แย้ง หรือคำอธิบายต่างๆ ดังกล่าวนั้น.

5. การวิเคราะห์คำอธิบายให้เหตุผลและคำแก้ตัวของนักการเมืองในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบจะทำให้สาธารณะชนสามารถประเมินตัวตนและพฤติกรรม ตลอดจนความรับผิดชอบต่างๆ ของนักการเมือง หรือบุคคลสาธารณะได้ดีขึ้น.

บทที่ 2

การจัดการกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองไทย

สื่อมวลชนกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองไทย

เรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนไม่ว่าจะในประเทศใดย่อมให้ความสนใจอยู่แล้ว แต่เรื่องอื้อฉาวหมายถึงอะไร โดยทั่วไปแล้วเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองเคยหมายถึงเรื่องที่นักการเมืองใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปในทางที่ผิด ความหย่อนยานหรือไร้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ความอ่อนด้อยหรือการประพฤติดีในบทบาทหน้าที่ สาธารณะ เป็นหลัก แต่ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า เรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง คือรวมไปถึงความประพฤติส่วนตัวที่ผิดๆ การกระทำที่ผิดกฎหมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ที่นักการเมืองได้เคยกระทำไว้ แม้เมื่อก่อนที่จะเข้ามาเล่นการเมืองด้วยซ้ำ⁵¹

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบที่ดูเหมือนว่าจะมีความสำคัญที่สุดในการทำให้เรื่องอื้อฉาวกลายเป็นสิ่งที่นักการเมืองต้องหวาดผวาก็คือ บทบาทของสื่อมวลชน ไม่ใช่เพราะสื่อมวลชนมีความสนใจที่จะกระพือข่าวอื้อฉาวของนักการเมืองให้ฉาวโฉ่ยิ่งขึ้นอีกเท่านั้น หากน่าจะเป็นเพราะว่าสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้อง “พาดหัวข่าว” หรือสรุปประเด็นให้กระชับขึ้น แต่ในการกระทำได้กล่าวข่มไม่ต่างอะไรจากการกำหนดจุดสำคัญของเรื่องเสียใหม่ ซึ่งอาจไม่เป็นธรรมกับนักการเมืองที่เกี่ยวข้องก็ได้ ตัวอย่างที่ดีที่สุดของกรณีข่าวที่ถูกทำให้อื้อฉาวจนกระทั่งติดตัวมาจนปัจจุบัน ได้แก่กรณีที่น่ายบบรรหาร ศิลปอาชา ขณะดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคชาติไทย ได้กล่าวถึงความยากลำบากในขณะที่ยพรรคทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านไว้อย่างหนึ่ง (ตามพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** ประจำวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นฉบับแรกที่กล่าวถึงข่าวนี้นี้ กล่าวแต่เพียงว่า “บรรหารสารภาพ 4 ปีที่เป็นฝ่ายค้าน ชาติไทยตกกระกำลำบากไหวคนสิบทิศ”) แต่เมื่อสื่อมวลชนอื่นพากันสรุปว่านายบรรหารออกมา “สารภาพ” ว่า ขณะเป็นฝ่ายค้านนั้นต้องลำบากถึงขนาด “อดอยากปากแห้ง” วลีนี้ได้ติดตัวนายบรรหารและพรรคชาติไทยเรื่อยมาจนทุกวันนี้⁵² หรืออีกกรณีหนึ่งที่รู้จักกันดีก็คือกรณีที่เชื่อกันว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้ออกมาพูดว่า “จำลองหากคนไปตาย” ในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2535⁵³ เพราะตามความเป็นจริงแล้ว พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้เป็นผู้ริเริ่ม หากแต่เป็นฝ่ายที่แสวงหาผลประโยชน์จากการริเริ่มของพรรคประชากรไทยอีกทีหนึ่ง ดังที่ เทอดธรรม ประชาไท และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า

หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ประชาธิปัตย์ก็รับลูกจากพรรคประชากรไทยที่โจมตีพลตรีจำลอง ศรีเมืองและพรรคพลังธรรมว่า "พาดคนไปตาย" มาใช้เป็นกลยุทธ์โจมตีความนิยมของพรรคพลังธรรมในกรุงเทพฯ โดยเริ่มจากการจำแนกข้อแตกต่างในวิธีการต่อสู้ระหว่าง พรรคของตนกับพลังธรรม โดยย้ำว่า ประชาธิปัตย์เลือกต่อสู้ในระบบรัฐสภา ไม่ส่งเสริม การต่อสู้นอกสภาที่ใช้ความรุนแรง⁵⁴

บทบาทที่สำคัญยิ่งของสื่อมวลชนในการมีส่วน "สร้าง" เรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองชั้น ทำให้สถานการณ์ที่นักการเมืองต้องตกเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องอื้อฉาว ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม แตกต่างจากสถานการณ์ที่นักการเมืองต้องตอบข้อกล่าวหาของฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้คือ

1. เรื่องที่มีศักยภาพพอที่จะเป็นเรื่องอื้อฉาวขึ้นมานั้น อาจจะกลายเป็นเรื่องฉาวโฉ่ขึ้นมาจริงๆ หรืออาจจะกลายเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญอะไรไปในที่สุดก็ได้ สุดแล้วแต่ความสนใจของสื่อมวลชน แต่เรื่องที่นักการเมืองถูกกล่าวหาในสภาผู้แทนราษฎร ในญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจนั้น อย่างน้อยที่สุดก็จะต้องมีการเอ่ยถึงไว้ ตัวอย่างของเรื่องอื้อฉาวที่ส่งผลกระทบทางการเมืองอย่างรุนแรงจนกระทั่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของรัฐบาลไปได้แก่กรณี "เทเล็กซ์อภัยศ" เมื่อต้นปี พ.ศ. 2524⁵⁵ ในสมัยรัฐบาลที่มีพลเอกเปรมเป็นนายกรัฐมนตรี โดยเรื่องเริ่มจากการที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ แห่งพรรคชาติไทยให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนหลังเดินทางกลับจากประเทศซาอุดีอาระเบีย ว่าได้ไปลงนามในสัญญาซื้อน้ำมันของบริษัทซัมมิตในไทยและบริษัทปิโตรมีนของซาอุดีอาระเบีย โดยในส่วนของน้ำมันดิบที่ซัมมิตนำเข้ามากลั่นในไทย ปริมาณ 65,000 บาเรลต่อวัน ได้เปลี่ยนมาเป็นรัฐบาลไทยซื้อจากประเทศซาอุดีอาระเบียแบบรัฐบาลต่อรัฐบาล แต่ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งพยายามขัดขวางไม่ให้มีการเซ็นสัญญาครั้งนี้ ซึ่งปรากฏเป็นข่าวในภายหลังว่า กลุ่มบุคคลที่พยายามขัดขวางการทำสัญญาดังกล่าว ได้แก่ นายบุญชู ใจจนเสถียร รองนายก รัฐมนตรี และนายวิสิษฐ์ ต้นสังจากรัฐมนตรีที่ดูแลในเรื่องกิจการน้ำมันจากพรรคกิจสังคม โดยทั้งสองคนได้มีเทเล็กซ์จากประเทศอินโดนีเซียไปบอกแก่บริษัทปิโตรมีน ว่าพลตรีชาติชายไม่มีอำนาจในการเซ็นสัญญา ผู้ที่มีอำนาจเซ็นสัญญาคือนายบุญชูและนายวิสิษฐ์เท่านั้น เทเล็กซ์ดังกล่าวทำให้บริษัทปิโตรมีนต้องขอให้พลเอกเปรมยืนยันกลับไปอีกทีว่า ใครกันแน่ที่มีอำนาจในการลงนามในสัญญา ซึ่งนายกรัฐมนตรีได้ยืนยันกลับไปว่า พลตรีชาติชายมีอำนาจเต็มที่จะลงนามในสัญญาซื้อน้ำมันจำนวน 65,000 บาเรล แต่ความอื้อฉาวของเรื่องอยู่ที่ข่าวว่า นายบุญชูและนายวิสิษฐ์นั้น หวังว่าจะได้ค่านายหน้าจากการซื้อขายน้ำมันในอัตราบาเรลละ 4 เหรียญ ต่อมานายบุญชูพยายามอธิบายว่าพลตรีชาติชายเข้าใจผิด เพราะน้ำมันที่พลตรีชาติชายติดต่อและที่นายวิสิษฐ์ติดต่อเป็นคนละส่วนกัน 65,000 บาเรลของพลตรีชาติชายนั้นเป็นส่วนน้ำมันจำนวนเดิมของบริษัทซัมมิต ส่วนน้ำมันที่นายวิสิษฐ์ติดต่อเป็นน้ำมันที่มีบริษัทนายหน้าติดต่อเสนอขายมายังการปิโตรเลียมไทยจำนวน 60,000 บาเรล

โดยเสนอขายในราคา 32 เหรียญต่อบาเรล บวกค่าโรยัลตี้อีกบาเรลละ 4 เหรียญ ซึ่งทางนายบุญชูบอกว่า ถึงอย่างไรก็ไม่ซื้ออยู่แล้วเพราะมีค่าโรยัลตี้ ข้างนายวิสิษฐ์ก็อธิบายว่าที่ตนเทเล็กซ์ไปยับยั้งไม่ให้พลตรีชาติชายลงนามในสัญญา นั้น เป็นเพราะนายกรัฐมนตรีเป็นผู้สั่ง ซึ่งในเรื่องการติดต่อซื้อน้ำมัน 60,000 บาเรลนี้ ตนได้รายงานให้นายบุญชูและพลเอกเปรมทราบเรื่องมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามก็ดี ในเมื่อพลตรีชาติชายยืนยันกรณว่าตนไม่ได้เข้าใจผิดในเทเล็กซ์ของนายวิสิษฐ์แต่อย่างใด ส่วนพลเอกเปรม นายกรัฐมนตรีก็ไม่ยอมให้นายวิสิษฐ์ได้เข้าพบและชี้แจงในที่นี้ และกล่าวแก่ให้แก่เฉพาะนายบุญชูว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเมื่อพูดถึงกรณีของนายวิสิษฐ์ก็พูดอย่างกำกวมว่าการทุจริตยังไม่ได้เกิด

เรื่องนี้อาจได้กลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลสองพรรค คือพรรคชาติไทยกับพรรคกิจสังคม จนกระทั่งในที่สุดพรรคกิจสังคมได้ประกาศลาออกจากการเป็นรัฐบาลอย่างเป็นทางการไปเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2524 จวบจนถึงปี พ.ศ.2537 เรื่องเทเล็กซ์อัยการก็ยังคงกลายมาเป็นประเด็นสาวไล่กันระหว่างนักการเมืองได้อีก เมื่อนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรค กิจสังคมในขณะนั้นออกมาย้อนอดีตด้วยการแฉว่าพลเอกเปรม ตินสุลลันท์ ในปี พ.ศ. 2524 เคยปฏิเสธนายบุญชู วิจารณ์เสถียรมาแล้วด้วยเหตุข้อหาเรื่องสัญญาซื้อขายน้ำมันดังกล่าว ข้างนายบุญชูได้ว่าเทเล็กซ์ดังกล่าวเป็นการออกโดยคนอื่น แต่มาเอาชื่อของตนไปใส่

ส่วนกรณีของเรื่อง "อื้อฉาว" ที่ในที่สุดแล้วก็ไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าเป็นข่าวขึ้นหนึ่ง ก็เช่น กรณีที่นักการเมืองผู้หนึ่งได้ตะโกนด้วยเสียงอันดังในห้องประชุมสภาผู้แทนราษฎรเรียกร้องให้ทหารทำการปฏิวัติ หลังจากที่ไม่พอใจรัฐบาลในขณะนั้น ที่ไม่ยินยอมให้พรรคฝ่ายค้านเลื่อนญัตติด่วนปัญหาบริษัทเงินทุนเฟิสท์ซิตีอินเตอร์เนชันแนล เป็นต้น

2. เรื่องอื้อฉาวเมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไร นักการเมืองที่พัวพันไม่มีข้อกำหนดเรื่องเวลาที่จะต้องได้ตอบหรือให้คำอธิบายชี้แจงภายในระยะเวลาที่กำหนด อย่างในกรณีของการถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ การไม่มีเงื่อนไขเวลาหรือแม้แต่เงื่อนไขทางการเมืองว่า จะต้อง ตอบหรือไม่อย่างไร ทำให้นักการเมืองมีเวลาที่จะเตรียมตัวได้ตอบ หรือแม้แต่การต่อรองเพื่อเอาตัวรอดได้มากขึ้น ข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งระหว่างเรื่องอื้อฉาวกับการตอบข้อกล่าวหาในสภาอยู่ที่ว่า การอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎร แม้ว่าจะมีระเบียบข้อบังคับการประชุมสภา บังคับอยู่ แต่ในสภาก็มีฝ่ายตรงกันข้ามทางการเมืองร่วมประชุมอยู่ด้วย เพราะฉะนั้น การขัดจังหวะของ ส.ส. ฝ่ายตรงกันข้าม โดยวิธีการประท้วงตามระเบียบข้อบังคับการประชุมสภา จึงเป็นสิ่งที่มักเกิดขึ้น ในขณะที่ในการพูดถึงเรื่องอื้อฉาวของตนเองนอกสภา นักการเมืองอาจเล่นบทบาทของผู้ขัดจังหวะการซักถามของสื่อมวลชนเสียเองก็ได้

3. เรื่องอื้อฉาวที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองคนใดคนหนึ่งอาจเชื่อมโยงไปสู่การอภิปรายไม่ไว้วางใจในสภาผู้แทนราษฎรต่อไปก็ได้ ถ้าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและการตอบหรือคำอธิบาย

ของนักการเมืองที่เกี่ยวข้องเห็นได้ชัดว่าไม่เป็นที่น่าพอใจ เช่น กรณี สปก.4-01 ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเป็นเรื่องข้อหาขโมยก่อน แล้วกลายเป็นหัวข้อหนึ่งที่รัฐบาลที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจในปี พ.ศ. 2537 จนนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นต้องประกาศยุบสภาไปในที่สุด

4. เรื่องข้อหาอาจเป็นเรื่องที่พัฒนาสืบต่อมาจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจในสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ เช่น อาจพัฒนาเป็นการตอบโต้กันด้วยข้อเขียนของคู่กรณีในสภา ดังกรณีที่ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เขียนบทความ “เมื่อข้าพเจ้าถูกเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ” ลงใน **มติชนสุดสัปดาห์** ติดต่อกันหลายสัปดาห์ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม เดือนตุลาคม พ.ศ. 2532 แล้วนายบุญชู โรจนเสถียร เขียนโต้ตอบในนิตยสารเดียวกันในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ปีเดียวกัน หรือกรณีที่มีการตีพิมพ์หนังสือ **หนาวลมป่า ร้อนลมบึง** ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาเรื่องสวนป่ากิตติ และการจัดซื้อบึงของ อ.ต.ก. อันเป็นประเด็นในการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อปี พ.ศ. 2533 เป็นต้น

5. เรื่องข้อหาอาจเป็นชนวนให้นักการเมืองที่ตกเป็นข่าวถูกรุมโจมตีโดยนักการเมืองคู่แข่งได้โดยง่าย เช่นกรณีที่นายองอาจ คล้ามไพบูลย์ ส.ส.กทม. พรรคประชาธิปัตย์และนายสุวโรช พลัง ส.ส. ชุมพร พรรคประชาธิปัตย์ สาธิตการเสพยาบ้าที่นายสุวโรช ล่อซื้อมาจากชุมพร โดยสาธิตการเสพที่บ้านของพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ ปรากฏว่าในกรณีนี้นักการเมืองทั้งสองถูก ส.ส. จากพรรคคู่แข่งออกมาโจมตีอย่างหนัก อย่างไรก็ตาม ในบางเรื่องแม้จะเป็นข่าวข้อหา แต่ก็จะไม่ถูกรุมโจมตีโดยนักการเมืองต่างพรรค ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นกรณีความสัมพันธ์นอกสมรสของนักการเมืองชาย โดยนักการเมืองต่างอ้างว่าเป็นเรื่องส่วนตัว แต่แท้ที่จริงแล้วอาจเป็นไปได้ว่าเป็นเพราะนักการเมืองชายจำนวนมากต่างก็มีพฤติกรรมใกล้เคียงกัน⁵⁶

อนึ่ง ในการจัดการกับเรื่องข้อหาของนักการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องข้อหาที่กำลังจะถูกหยิบยกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการอภิปรายกันในสภาผู้แทนราษฎรนั้น บางครั้งก็ถูกโยงเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของการแบล็คเมลล์ และเรื่องของการกลั่นแกล้งโดยอำนาจรัฐไปเลยก็มี เช่น กรณีของนายดุสิต ไสภิตา อติต ส.ส. จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมที่บริษัท ทิปโก้แอสฟัลต์ จำกัด เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ด้วยข้อหากระโชกทรัพย์เป็นเงินหนึ่งล้านบาทกับรูปคอปหนึ่งคันจากนายสมจิตต์ เศรษฐสิน บุตรเขยของนายประสิทธิ์ ทรัพย์สาคร นักธุรกิจชื่อดังซึ่งก็เป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินต่อนายดุสิต ไสภิตามาก่อนนั่นเอง⁵⁷ โดยนายสมจิตต์ กล่าวหาว่านายดุสิตพูดว่า หากไม่จ่ายเงินและให้รถ นายดุสิตจะนำเอาเรื่องโรงงานผลิตยางมะตอยของนายประสิทธิ์ ติดสินบนพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสารรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมไปพูดในวันแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อสภา

ข้อน่าสนใจของเรื่องนี้อีกเกี่ยวข้องกับกรณีนายดุสิตถูกจับข้อหากรรโชกทรัพย์นั้น อยู่ที่ว่าแรกเริ่มเดิมทีนายดุสิตเองเป็นผู้ออกมาเคลื่อนไหวแจ้งความกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ดำเนินคดีกับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณนายกรัฐมนตรี (ขณะเมื่อเป็นกรรมการบริหารบริษัทเอราวัณเทรดส์) ด้วยข้อหาออกตั๋วสัญญาใช้เงินปลอมให้กับทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาเทรดส์ 4 เมษา ปัญหาเรื่องที่ดิน 300 ไร่ย่านถนนรัชดาภิเษกของบริษัทเอราวัณเทรดส์ ซึ่งต้องเวนคืนเพื่อใช้เป็นสถานีรถไฟขนส่งมวลชน แต่กลับมีผู้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวเส้นทางรถไฟฯ ชะลอโครงการไม่ให้มีการใช้ที่ดินผืนนั้น ให้พ้นกำหนดเวลาเวนคืน เพราะราคาที่ดินสูงขึ้นมาก และท้ายสุดก็ยังมีการที่นายดุสิตกล่าวหาว่าพลเอกชาติชายมีเงินฝากอยู่ที่ฮ่องกงเป็นจำนวน 200 ล้านบาทอีกด้วย ทั้งนี้ นายดุสิตได้ให้ข่าวกับทางสื่อมวลชนมาโดยตลอดว่าจะไม่ยอมรามือ แม้จะมีความพยายามไม่ให้เกิดการอภิปรายลามไปถึงตัวนายกรัฐมนตรี แต่แล้วในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ตัวนายดุสิตเองกลับถูกตำรวจจับด้วยข้อหากรรโชกทรัพย์ ในขณะที่นายดุสิตเองอ้างว่านายสมจิตต์ ซึ่งเป็นผู้รู้จักชอบพอกันได้นัดหมายให้มารับของขวัญปีใหม่และเงินหนึ่งล้านบาท ส่วนรถยนต์ก็เป็นเรื่องที่นายสมจิตต์ให้เพื่อนำไปใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง เรื่องทั้งหมดจึงเป็นเรื่องของการกลั่นแกล้งไม่ให้ตนจัดการกับตัวนายกรัฐมนตรีนั่นเอง เพราะถ้าเป็นการขู่กรรโชกทรัพย์จริงก็คงจะไม่มีการไปรับทรัพย์คืนถึงบริษัทและมีการเซ็นชื่อรับไว้ด้วยอย่างแน่นอน⁵⁸

กรณีศึกษาการจัดการกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองไทย พ.ศ. 2525-2542

ข้อแตกต่างประการหนึ่งที่ได้ชี้ให้เห็นได้ชัดเจนระหว่างลักษณะของเรื่องอื้อฉาวของนักการเมืองกับเรื่องของข้อกล่าวหากันในสภาผู้แทนราษฎรอยู่ที่ว่า ในกรณีของเรื่องอื้อฉาวนั้นปกติแล้วจะเป็นเรื่องยาก แม้แต่สำหรับตัวนักการเมืองเองที่จะปฏิเสธความเลวร้ายของพฤติกรรมที่อื้อฉาวนั้นๆ เพราะฉะนั้นจึงมักไม่ค่อยมีกรณีที่นักการเมืองจะออกมาแสดงตนรับผิดชอบในพฤติกรรมที่อื้อฉาวพร้อมๆ กับอธิบายให้เหตุผลว่าพฤติกรรมดังกล่าวอาจเป็นสิ่งที่ดีในระยะยาวเป็นต้น เว้นเสียแต่ว่าพฤติกรรมอื้อฉาวดังกล่าวจะเป็นผลของนโยบายทางการเมือง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า กรอบในการศึกษาวิธีการจัดการกับเรื่องอื้อฉาวของนักการเมือง จะแคบกว่ากรณีการศึกษาวิธีการจัดการกับข้อกล่าวหาทางการเมืองกันในสภาอยู่บ้าง คือ ประกอบด้วย

1. การประกาศขอรับผิดชอบ การประกาศขอรับผิดชอบโดยนักการเมืองไทยในเรื่องอื้อฉาวที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เป็นเหตุการณ์ที่ไม่ค่อยเกิดขึ้นบ่อยนัก และในกรณีที่เกิดขึ้นก็ชวนให้มีข้อสงสัยว่า การยอมรับผิดของนักการเมืองนั้นเป็นเพราะไม่มีทางเลือกอย่างอื่นอีกแล้ว คือเป็นเรื่องที่ไม่มีทางเลือกที่จะไม่ตอบ หรือไม่มีทางที่จะปฏิเสธเป็นอื่น หรือว่าเป็นเพราะจิตสำนึกของนักการเมืองนั้นๆ ที่เห็นว่าควรจะต้องรับผิดชอบ สำหรับกรณีของนักการเมืองที่แสดงความรับผิดชอบถึงขนาดลาออกจาก

ตำแหน่งทางการเมืองไปเลยเมื่อตนเองตกเป็นข่าวอื้อฉาวนั้น มีน้อยมากที่สุด ที่พอจะจำกันได้ก็มีกรณี นายวีระ มุสิกพงศ์ ขณะเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย อันเนื่องมาจากคำปราศรัยในการหาเสียง มีบางถ้อยคำและบางเนื้อความพาดพิงถึงพระบรมวงศานุวงศ์ และพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ได้หยิบยกเอาเรื่องนี้เป็นประเด็นสำคัญในการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาล จนในที่สุดนายวีระต้องลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยไปเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2529⁵⁹ นอกจากนี้ก็มีกรณีของนายอากร สุนทรเวชกุล ส.ส. กทม.จากพรรคพลังธรรมที่ลาออกจากการเป็น ส.ส. เมื่อบริษัทนิเวศน์พีเรียลของตนเองตกเป็นข่าวว่าเป็น 1 ใน 123 บริษัทที่ถูกคณะกรรมการหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ส่งชื่อให้ตำรวจสอบสวนฐานเข้าไปพัวพันกับการปั่นหุ้น นายอากรให้เหตุผลว่าเพื่อไม่ให้ตัวเองทำให้ชื่อเสียงของพรรคเสียหายและด้วยจรรยาบรรณกับสปิริตที่ไม่ต้องการให้พรรคถูกกล่าวหา โดยมี ส.ส. คนหนึ่งคนหนึ่งคนใดไปพัวพันกับการปั่นหุ้น เรื่องนี้ไม่มีทางเลือกอื่น เพราะเป็น นายอากรต้องตัดสินใจเช่นนี้ แม้ กลต.จะยังไม่ได้กล่าวหา แต่จะให้อยู่เฉยๆทำไม่รู้ไม่ชี้ นั่น ทำไม่ได้ เพราะรู้สึกไม่สบายใจ⁶⁰

แต่ส่วนใหญ่แล้วการยอมรับผิดของนักการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น แล้วมากกว่า เช่น กรณีที่มีรายงานข่าวว่า นายองอาจ คล้ามไพบูลย์ ส.ส. กทม.พรรคประชาธิปัตย์ สาธิตการเสพยาบ้า โดยนายสุวัชร พะลัง ส.ส. ชุมพรจากพรรคเดียวกันเป็นผู้ส่งชื่อยาบ้ามาจากจังหวัดชุมพร พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นที่บ้านพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีสื่อมวลชนร่วมเป็นพยานอยู่ด้วย ปรากฏว่าหลังจากที่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้น นักการเมืองฝ่ายรัฐบาล เช่น ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง และนายแพทย์เปรมศักดิ์ เพียยุระ ต่างก็ออกมาโจมตีและเรียกร้องให้มีการดำเนินคดีตามกฎหมายกับ ส.ส. ทั้งสองอย่างเคร่งครัดเพราะเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายอย่างชัดแจ้ง ในขั้นแรกเมื่อตอบโต้กับนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลที่อ้างกฎหมายนั้น นำสังเกตว่านายสุวัชร พะลังยังไม่มีท่าทีของการยอมรับผิดแต่อย่างใด โดยได้ออกมากล่าวเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ถึงกรณี ที่ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยจะดำเนินคดีที่ระบุว่าตนมียาบ้าไว้ในครอบครองและนายองอาจ คล้ามไพบูลย์ ส.ส. กทม. พรรคเดียวกันฐานเสพยาบ้าว่า ร.ต.อ. เฉลิมรีบร้อนเกินไป ไม่รู้ว่าของกลางอยู่ที่ไหน และยังไม่ได้พิสูจน์เลยว่าเป็นยาบ้า เพียงตนพูดคำเดียวว่าเป็นยาบ้า รู้ได้อย่างไร ต้องดูองค์ประกอบความผิดและวัตถุพยานด้วยว่าเป็นเช่นไร อย่างไรก็ตามตนต้องขอโทษประชาชนในเรื่องความไม่เหมาะสม แต่เรื่องของกฎหมาย ร.ต.อ.เฉลิมต้องไปพิสูจน์เอาเอง ถ้าผิดตนพร้อมมอบตัว โดยไม่ใช่เอกสิทธิ์คุ้มครอง พร้อมสู้ทุกรูปแบบและพร้อมติดคุก แต่รัฐบาลต้องพูดให้ชัดเจนว่าผิดตรงไหน “อยากให้คุณเฉลิมเป็นพยานด้วย แล้วฝากถามกลับไปว่ารู้ได้อย่างไรที่ผมครอบครองเป็นยาบ้า ผมยอมรับว่าคนๆนี้เก่งจริงๆเพราะจบปริญญาโทด้านนิติศาสตร์ อาจมีหลักฐานที่ซับซ้อนกว่าก็ได้ ซึ่งผมไม่ทราบ”⁶¹ แต่เมื่อต้องอธิบายเหตุการณ์เดียวกันต่อสาธารณชน

ในการแถลงข่าว ทั้งนายองอาจ คล้ามไพบูลย์ และนายสุวโรช พะลัง ได้ขอโทษประชาชนในสิ่งที่ได้ทำไปทั้งหมดโดยเน้นว่า ที่ทำไปก็เพราะมีเจตนาบริสุทธิ์และไม่มีเจตนาให้เกิดความเสียหาย ซึ่งเฉพาะส่วนนี้อาจพิจารณาได้ว่าเป็นรูปแบบของการแก้ตัว โดยอ้างว่าไม่ได้ตั้งใจ หรือไม่สามารถมองเห็นล่วงหน้าถึงผลลัพธ์อันไม่พึงประสงค์นั่นเอง ซึ่งในประเด็นนี้มีข้อน่าสังเกตว่าพลพรรคประชาธิปัตย์ที่ออกมาพูดในเรื่องนี้ก็จะพูดไปในทำนองเดียวกันด้วย เช่น นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวว่า หลังจากฟังข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่าทั้งสองไม่ได้มีเจตนาที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย ส่วน พล.ต. สนั่น ขจรประสาทณ์ เลขาธิการพรรคให้สัมภาษณ์ว่า ไม่นึกว่าจะทำอะไรบ้าง กันอย่างนั้น คงต้องปล่อยให้เป็นไปตามกฎหมาย แม้จะรู้สึกหนักใจ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร แต่คิดว่าประชาชนคงเข้าใจว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นการสาดิต ไม่ใช่หนักติดยา อาจจะมีกระทบต่อฐานเสียงใน กทม. บ้าง โดยเฉพาะคนที่ไม่ชอบพรรคอยู่แล้ว แต่อยากขอให้คิดว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องที่ชั่วร้าย เพราะไม่ใช่กระทำกันอย่างลับๆ⁶²

อย่างไรก็ตามเมื่อ น.พ. สุรวิทย์ คนสมบูรณ์ ส.ส.ชัยภูมิ พรรคความหวังใหม่แถลงว่า สมาชิกพรรคความหวังใหม่ได้ยื่นญัตติด่วนให้สภาประธานกรรมการกระทำของนายสุวโรช พะลัง ส.ส. ชุมพร และนายองอาจ คล้ามไพบูลย์ ส.ส. กทม. พรรคประชาธิปัตย์ เนื่องจากได้ครอบครองและเสพยาบ้า ทำโดยไม่กลัวกฎหมาย ถือว่าผิด พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ ปี พ.ศ. 2522 เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อเยาวชนทำให้ภาพพจน์นักการเมืองเสียหาย นายองอาจ คล้ามไพบูลย์ก็ได้แถลงว่าจะขอเป็นคนแรกที่ยกมือประณามตัวเองเพื่อแสดงความรับผิดชอบ⁶³ การยอมรับผิดนี้จึงดูเหมือนว่าจะได้รับการขานรับเป็นอย่างดีจากสื่อมวลชน ดังข้อเขียนของผู้ใช้นามปากกาว่า "มาดเฉลา" ในหัวข้อเรื่อง "องอาจกับเรื่องยาบ้า" ตอนหนึ่งว่า

แต่งงานนี้เห็นที่จะเอาใจช่วย"หนุ่มองอาจ" เพราะดูจากเจตนาแล้วถือว่าบริสุทธิ์ ไม่ได้แฝงไว้ด้วยความเลวร้าย พฤติกรรมบริสุทธิ์ แต่ขาดความเหมาะสม จึงยังไม่สมควรจะจับเขาเข้าตะแลงแกงเพื่อเช่นความกระหายของคอการเมือง ยิ่งคนเราเมื่อทำผิดมีจิตสำนึก ออกมากล่าวขอโทษขอโพยพี่น้องประชาชน ดีกว่านักการเมืองอีกหลายจำพวก ถูกด่าในสภา มีความผิดควรจ้ หลักฐานมัดแน่นว่าโกงกิน ทูจจริต คอรัปชั่น เป็นภัยต่อประเทศชาติ มากกว่าพฤติกรรมที่เริ่มจากเจตนาดีแต่ไม่เหมาะสมของ "หนุ่มองอาจ"⁶⁴

เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในกรณีนี้ การออกมายอมรับผิดกลับกลายเป็นการเรียกคะแนนนิยมให้กับตนเองได้บ้าง แทนที่จะเป็นการถูกดำเนินคดีเพียงอย่างเดียว

นักการเมืองอีกคนหนึ่งที่ยอมรับผิดในทางการเมืองต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นคือพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อดีตนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้สืบเนื่องจากกรณีที่ได้มีการเผยแพร่รายงานที่จัดทำ โดยคณะกรรมการศึกษาและเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบ

การเงินของประเทศ (ศ.ป.ร.) เมื่อประมาณต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 และมีการระบุชื่อบุคคลที่ต้องรับผิดชอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบด้วย พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ อดีตนายกรัฐมนตรี นายอำนาจ วิรวรณ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายเรวัช มะระกานนท์ นายชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ นายศิริ การเจริญดี นายบัณฑิต นิจถาวร นายไพบูลย์ กิตติศรีกังวาน โดยเฉพาะนายเรวัช มะระกานนท์ คือผู้ที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุด ในเรื่องนี้ ชื่อน่าสังเกตอยู่ที่ว่า ขณะที่แกนนำคนสำคัญของพรรคความหวังใหม่ ไม่ว่าจะเป็นนายสุรศักดิ์ นานานุกุล หรือ นายโกดิน พลกุล ต่างออกมา “แก้ตัว” ให้กับ พลเอกชวลิตอย่างแข็งขันด้วยรูปแบบต่างๆ กัน (ซึ่งจะได้พิจารณาต่อไป) แต่พลเอกชวลิตได้เปิดเผยข่าวและให้สัมภาษณ์แสดงการยอมรับผิดไว้อย่างน่าสนใจว่า

ประเด็นแรกคือผู้ทำความผิด มีการระบุว่ามิใครบ้าง มันมีระดับด้านการเมือง คุณนโยบายและผู้ปฏิบัติงานในระดับข้าราชการ เจ้าหน้าที่ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) อีกประเด็นคือการใช้เงินทุนรักษาระดับกองทุนฟื้นฟูสถาบันการเงินไป 38,000 ล้านบาทหนี้สหรัฐเหลือเพียง 2,800 ล้านบาทหนี้สหรัฐ และประเด็นอื่นๆ อีกเล็กน้อย เรื่องแรกที่สุดคือความรับผิดชอบ ในรายงานมีการระบุถึงนายอำนาจ วิรวรณ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ผู้ว่าการ ธปท. ทั้งคนเก่าและคนใหม่ ข้าราชการระดับต่ำไปถึงระดับผู้อำนวยการ นายไพบูลย์ กิตติศรีกังวาน หัวหน้าส่วนวิเคราะห์และธุรกิจตลาดเงิน ฝ่ายการธนาคารเป็นต้นและเจ้าหน้าที่ระดับเล็กด้วย จากกรณีนี้ต้องให้ความเป็นธรรมทุกฝ่าย ที่ระบุว่ามิ้นกการเมืองผิดเป็นคนๆ แต่การบริหารงานคงไม่มีการบริหารงานประเทศโดยคณะบุคคลคือ คณะรัฐมนตรี (ครม.) ความจริงผมบอกแล้วว่าความผิดทั้งหมดอยู่ที่นายกรัฐมนตรีคนเดียว ไม่ได้อยู่ที่ใคร เพราะรับผิดชอบดูแลอยู่จะปฏิเสธสิ่งนี้ไม่ได้ และได้พูดจากันหลายทีแล้ว ไม่ใช่ว่าไม่พูดจา เพราะดูจะไม่เป็นธรรมต่อรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวอ้าง อีกประเด็นหนึ่งคือทาง ธปท. การใช้หลักการพิจารณาว่าเขาผิดหรือไม่ ประเด็นอะไรก็แล้วแต่ต้องรอบคอบ เพราะตราบไต่ที่กรอบนโยบายการเงินไม่เปลี่ยนแปลง วิถีปฏิบัติไม่เปลี่ยนแปลง ผมจะไปลงโทษว่าผู้ว่าการ ธปท. ผิด รองผู้ว่าผิด ผู้ช่วยผู้ว่าผิด หรือเจ้าหน้าที่บางคนผิด จะไม่เป็นธรรม ตราบไต่ นโยบายการเงินจะรักษาความเชื่อมั่นในระบบและสถาบันการเงินจะไม่ปล่อยให้สถาบันการเงินล้มละลายหรือสูญเสียความศรัทธาในระดับที่เป็นอันตรายต่อบ้านเมือง ผมว่าเขาทำก็อยู่ในกรอบที่กำหนดไว้⁶⁵

อย่างไรก็ดีทันทีที่มีคำถามว่า “สิ่งที่ประเทศชาติสูญเสียควรมีความรับผิดชอบอย่างไร” และคำตอบของ พลเอกชวลิต กลับเป็นไปในลักษณะที่เล่นที่จริง ทำนองแสดงอารมณ์ขันว่า “ผู้นำต้องรับผิดชอบเอง คงไม่หักเงินเดือนนี้” (การตอบแบบที่เล่นที่จริง ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะได้มีการพิจารณาต่อไป) ก็ทำให้ “พิธีกรรม” ของการยอมรับผิดหมดความขลังไป และแทนที่จะได้รับความนิยม

พลเอกชวลิต กลับถูกตำหนิแทน ดังปรากฏใน บทความ “จิตใจของ ชวลิต ยงใจยุทธ จริใจในท่าที่ที่ “รับผิดชอบ” กรณี “พ่ายแพ้” จากสงคราม “จิตใจ” หรือว่า “สร้างท่า” ว่า

เป็นคำตอบในแบบ “ที่เล่นที่จริง” เป็นการแสดงออกอย่างมากด้วย “อารมณ์ขัน” เป็นอารมณ์ขันในบรรยากาศที่ประเทศชาติอยู่ในภาวะ “พ่ายแพ้” อย่างหมดรูปใน “สงคราม” ทางเศรษฐกิจ เป็นกรรมวิธีการเล่น “มุข” ของบุคคลซึ่งเคยเป็นถึง “นายกรัฐมนตรี”...

จึงน่าสงสัยในการแสดงออกซึ่งการยอมรับใน “ความผิดพลาด” ของพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ว่าเป็นการยอมรับอย่างแท้จริงและด้วยความจริงใจหรือไม่ หรือว่าเสมอเป็นเพียงการยอมรับในทาง “รูปแบบ” ทั้งๆ ที่ในทาง “เนื้อหา” เห็นว่าการบริหารของตนในห้วงที่เป็นนายกรัฐมนตรีไม่มีอะไรผิดพลาดเลย ตรงจุดนี้นับว่า “สำคัญ” เป็นอย่างยิ่งและ “ล่อแหลม” ยิ่งในทางการเมือง.⁶⁶

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าตาม “พิธีกรรม” ที่ถูกต้องแล้ว การยอมรับผิดชอบของนักการเมืองนั้น หากจะให้ได้ผลลัพธ์ที่เป็นบวกจะต้องมีภาพของ “ความจริงใจ” ของนักการเมืองเป็นเงื่อนไขประกอบที่สำคัญที่สุดที่สาธารณชนสามารถมองเห็นได้โดยปราศจากข้อกังขา หรือในกรณีที่เราว่าที่ที่สุด การยอมรับผิดก็จะเป็นทางเลือกของนักการเมือง หลังจากที่ทางเลือกอื่นๆ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ แต่เมื่อใดก็ตามที่การยอมรับผิดมิได้เป็น “คำตอบสุดท้าย” หากถูกบ่อนทำลายโดยการเลียงที่จะตอบคำถามที่ติดตามมาเสียแล้ว เมื่อนั้นรูปแบบแห่งพิธีกรรมและความศักดิ์สิทธิ์ของการยอมรับผิดก็จะถูกทำลายไปด้วย

2. การปฏิเสธความผิดของการกระทำ ตรงกันข้ามกับการยอมรับผิด คือการปฏิเสธว่า สิ่งที่เราได้กระทำหรือตัดสินใจไปเป็นสิ่งที่ผิด ถ้าการยอมรับผิดในบางกรณีเป็นการเล็งผลเลิศของนักการเมืองว่าจะหลีกเลี่ยงการถูกตำหนิและอาจได้รับคะแนนนิยมบ้าง การปฏิเสธที่จะยอมรับผิดก็จะเป็นเรื่องของการปิดความรับผิดชอบ การปฏิเสธที่จะยอมรับผิดของนักการเมืองไทยมีได้หลายรูปแบบ คือ

2.1 การปฏิเสธข้อเท็จจริงแห่งการกระทำที่ถูกกล่าวหา ได้แก่การที่นักการเมืองปฏิเสธว่าไม่ได้กระทำการตามที่ตกเป็นข่าวอ้างว่าตนเป็นผู้กระทำการนั้นๆ ซึ่งอาจแบ่งย่อยออกไปได้อีกดังนี้คือ

2.1.1 การปฏิเสธข้อเท็จจริงของเรื่อง ในเมื่อข้อเท็จจริงไม่ได้เป็นไปตามข่าว เพราะฉะนั้นจึงไม่มีความผิดหรือความเสียหายเกิดขึ้นแต่อย่างใด เช่นกรณีที่มีข่าวการจับบ่อนการพนันที่ซอยพัฒนาการเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2526 และมีความเข้าใจกันว่าบ่อนนี้เป็นบ่อนของนายวัฒนา อิศวเหม ส.ส.สมุทรปราการ พรรคชาติไทย นายวัฒนาได้ให้สัมภาษณ์ตอบได้มีความตอนหนึ่งว่า

ผมอยากจะทำให้สื่อมวลชนที่ได้ลงข่าวไปหลายฉบับ อยากให้ทราบว่ามันมีที่ดินและมีบ้านเช่าอยู่หลายหลังนะครับ และที่ดินเกี่ยวกับเรื่องขอพัฒนาการคราวนี้ ได้มีการถูกตำรวจ โดยท่านอธิบดีกรมตำรวจไปจับ เกี่ยวกับเรื่องการเล่นการพนันนั้น ผมเอง ผมดีใจนะ ไม่ได้เสียใจเลย จะได้เคลียร์กันเสียทีว่าอะไรเป็นอะไร ที่แน่นอน โดยเฉพาะ ก็มีการพูดกันอยู่บ่อยๆ ว่าที่ขอพัฒนาการ หรือนายวัฒนา อัครเหมตัง บ่อน นี่เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งมันเป็นสิ่งที่ผมหนักอกหนักใจมานานแล้ว แต่บัดนี้ก็เป็นสิ่งที่โดยอธิบดีได้เข้าไป และไปเห็นเหตุการณ์ โดยมีสื่อมวลชนจำนวนมากมาย่เข้าไปในบ้าน และไปเห็นเหตุการณ์อะไรต่างๆ ซึ่งเป็นผลพิสูจน์ให้เห็นเด่นชัด

วันที่ตำรวจเข้าไปจับการพนันในเขตบ้านผมนั้นนะ ตามข้อเท็จจริงแล้ว ที่เล่นกันอยู่นั้นมันไม่ได้อยู่ในบ้านผม มันอยู่นอกบ้าน ซึ่งมีบ้านติดต่อกัน แต่บ้านที่ผมพักอยู่นั้นเป็น บ้านเลขที่ 97 และบ้านที่ถูกเช่าเป็นบ้านเลขที่ 96 และเมื่อให้เขาเสร็จแล้ว เขาก็ไปเช่าที่ที่อยู่นอกบ้านที่อยู่ติดกันนอกบ้าน เปิดเล่นการพนัน อย่างที่เราได้ทราบกัน วันนั้นสื่อมวลชนก็ได้เข้าไปเห็นแล้วว่า ที่เล่นนั้นเล่นนอกบ้าน ไม่ได้เล่นในบ้านผม บ้าน 2 หลัง ติดต่อกัน บ้านเลขที่ 96 ก็ติดต่อกัน⁶⁷

อีกกรณีหนึ่งที่อาจจัดได้ว่าเป็นเรื่องของ การปฏิเสธรื้อข้อเท็จจริงแห่งเรื่อง (หรืออาจพิจารณาได้ว่าเป็นเพียงการเล่นคำก็ได้) คือ กรณีที่พรรคชาติพัฒนา ภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตัดสินใจฉีกสัถยาบันที่ทำร่วมกันกับพรรคฝ่ายค้าน⁶⁸ เข้าร่วมกับรัฐบาลที่มีพรรคประชาธิปัตย์ เป็นแกนนำเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2537 หลังจากที่มีการปรับคณะรัฐมนตรีเอาพรรคความหวังใหม่ ออกจากพรรคร่วมรัฐบาลเพียงเจ็ดวันเท่านั้น เพราะในเรื่องนี้พลเอกชาติชายได้อธิบายว่า ถือว่าพรรคชาติพัฒนา ไม่ได้เข้าไป "เสียบ" เพราะมีการมาเชิญไปร่วมรัฐบาลเอง ไม่ใช่วิ่งไปเสียบ"⁶⁹

2.1.2 การปฏิเสธรุณนารมณแห่งการกระทำ ได้แก่การที่นักการเมืองแม้จะยอมรับว่า มีการกระทำอะไรบางอย่างที่ดูว่าผิดหรือเสื่อมเสียเกิดขึ้น แต่ก็ปฏิเสธว่าตัวเจตนารมณที่อยู่เบื้องหลังมิได้เป็นสิ่งที่เลวร้ายอย่างที่เข้าใจผิดกัน เช่นกรณีที่เกิดในช่วงกลางปี พ.ศ. 2525 มีข่าวอื้อฉาวว่านายทวี ไกรคุปต์ ส.ส.ราชบุรี พรรคกิจสังคม แจกเงิน ส.ส. เพื่อหวังคว้ารัฐธรรมนูญฉบับที่รัฐบาลเสนอมาน จนถึงขนาด ส.ส. 86 คน เข้าชื่อเสนอประธานสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขับนายทวีออกจากสมาชิกภาพการเป็น ส.ส. เพราะถือว่าสร้างความเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ ส.ส.อย่างร้ายแรง ในเรื่องนี้ คำชี้แจงของนายทวีก็คือ "ผมเสียหายอย่างไร ที่ผมมีน้ำใจ อย่างวันพุธ-พฤหัสบดี มีการประชุมสภา ผมต้องติดเงินไป 2-3 หมื่น มันผิดด้วยหรือ ในเรื่องนี้เป็นกรณีเบ็ดเตล็ด ส.ส.ส่วนใหญ่ในสภาไม่ใช่ เศรษฐี"⁷⁰

นอกจากนี้ก็ยังมีการกรณีที่นายอร่าม โลหะวิระ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ส.ส. ชัยภูมิ พรรคความหวังใหม่ ตกเป็นข่าวอื้อฉาวหลังจากเข้าบริหารงานเพียงไม่กี่วันว่าได้มี

การสั่งการด้วยวาจาให้หน่วยงานภายใต้การดูแลคือกรมการขนส่งทางบก บริษัทขนส่งจำกัด (บ.ข.ส.) องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ข.ส.ม.ก.) และองค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) ช่วยบริจาคเงินทอดผ้าป่าสามัคคีให้กับวัดจำนวน 80 วัดในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นเขตเลือกตั้งของนายอร่ามเอง โดยกรมการขนส่งทางบกต้องหาเงิน 2 ล้านบาท ร.ส.พ. 1 ล้านบาท และ บ.ข.ส. 3 ล้านบาทสมทบท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าว นายอร่ามได้ออกมายอมรับว่าได้จัดให้มีการทอดผ้าป่าจริงเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2539 แต่ไม่ใช่บังคับเรียกเงินอย่างที่เป็นการขู่ ซึ่งปรากฏคำชี้แจงของนายอร่ามในรายงานของหนังสือพิมพ์ว่า

ไม่มีการกำหนดให้ต้องการเงินเท่าไร ดังนั้นข่าวที่ปรากฏขึ้นจึงไม่เป็นความจริง แต่องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) ไปออกหนังสือเวียนว่าตนจะทอดผ้าป่าจึงขอให้ช่วยบริจาคเงินทำบุญ ซึ่งตนไม่ได้สั่งให้ไปบริจาค และข่าวที่ว่า ร.ส.พ.มอบเงินให้ตนก็ไม่เป็นความจริง และตนก็ไม่ให้เดินทางไปร่วมทำบุญด้วย แต่พากันไปเอง ตนสั่งว่าอย่าไปเลย เมื่อข่าวออกมาเช่นนี้ นายอร่ามกล่าวว่า นอกจากนี้เงินบริจาคของ ร.ส.พ.ตนก็ขอบริจาคคืนให้ ร.ส.พ. เพื่อเป็นสวัสดิการให้พนักงาน แม้ว่าเงินบริจาคของ ร.ส.พ.จะประมาณ 1 แสนบาท แต่เงินที่ตนคืน ร.ส.พ. เป็นเงิน 1.5 แสนบาท มากกว่าที่ ร.ส.พ.บริจาคมาให้ด้วย เพราะตนถือว่าลูกจ้าง ร.ส.พ.เงินเดือนไม่มาก ดังนั้นการไปเรียกรายการจะทำให้เกิดความเดือดร้อน นายอร่ามกล่าวว่า แต่บางครั้งเรื่องของประเพณีไทยหากไม่บอกบุญ เมื่อพบกันก็จะถามว่าทำไมไม่บอก และการทำบุญครั้งนี้ไม่ใช่ 80 วัด แต่เป็น 113 หมู่บ้าน โดยให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้าน อาจเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครูใหญ่ เจ้าอาวาส ไปหารือกันว่าเงินบริจาคหมู่บ้านละ 1 หมื่นบาท จะนำไปทำอะไรบ้างตามความจำเป็น และเงินบริจาคทั้งหมดไม่ใช่ของตน แต่ก็มีเพื่อนอยู่แถวส่าเพ็ง มาร่วมทำบุญด้วย และเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไร ได้ชี้แจงสื่อมวลชนแล้วว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องราชการ แต่เป็นเรื่องส่วนตัว⁷¹

จะสังเกตเห็นได้ว่าการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าผิดของนักการเมืองนั้น สามารถมีได้หลายรูปแบบผสมกัน เช่นการปฏิเสธข้อเท็จจริงแห่งเจตนากรณีว่าตนไม่ได้เป็นผู้สั่งให้มีการบริจาคเงิน แต่เป็นการบอกบุญตามประเพณีผสมผสานกับการปฏิเสธข้อเท็จจริงที่เป็นส่วนประกอบย่อย เช่นจำนวนวัดที่ทำบุญ เป็นต้น

อีกกรณีหนึ่งที่ใกล้เคียงกันมากทั้งในแง่ของพฤติกรรมและเหตุผลในการไม่รับผิดชอบกรณีที่มีรายงานข่าวว่า นายสุพัฒน์ ธรรมเพชร ส.ส. พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี คือเป็นเลขานุการของนายไพฑูรย์ แก้วทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้ทำหนังสือ ตราครุฑในนามกระทรวงและใช้ตำแหน่งทางการเมืองขอเงินสนับสนุนค่าใช้จ่ายการจัด “มวยไทยโลกข้ามทวีป” ที่ประเทศออสเตรเลีย จากสมาคมประกันวินาศภัยและสมาคมประกันชีวิตไทย

รายละเอียด 2 ล้านบาท ในเรื่องนี้นายสุพัฒน์เองได้ออกมาชี้แจงว่าตนได้รับการติดต่อให้เป็นประธานการจัดมวยผ่านมาทางนายทรงชัย รัตนสุบรรณ โปรโมเตอร์มวยชื่อดัง จึงได้ตัดสินใจด้วยลำนึกส่วนตัว ด้วยความสุจริตใจ ไม่เกี่ยวข้องกับพรรค ไม่ใช่นโยบายพรรค แต่กระทำเพื่อชาติบ้านเมืองและจังหวัดพัทลุง และกระทำโดยสุจริต โดยตอนหนึ่งของคำชี้แจงของนายสุพัฒน์ระบุว่า

สำหรับข้อกล่าวหาที่ว่ากระผมได้ใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ บีบบังคับสมาคมประกันฯ สนับสนุนค่าใช้จ่ายนั้น ขอเรียนว่ากระผมมีหนังสือไปถึงบริษัท ห้างร้าน สมาคมต่างๆจริง เพื่อขอสนับสนุนค่าใช้จ่ายการจัดงาน เป็นการแลกเปลี่ยนกับการประชาสัมพันธ์จากงบฯโฆษณาของบริษัทเหล่านั้น และไม่ได้ระบุจำนวนเงิน และไม่ได้บังคับ เพียงแต่ให้เลือกกว่า จะประชาสัมพันธ์แบบใด เพราะงานดังกล่าวมีการถ่ายทอดสดมายังไทย สำหรับสมาคมประกันวินาศภัย กระผมไม่ได้รับการสนับสนุนแต่อย่างใด⁷²

นอกจากนี้ในตอนตอบคำถามของสื่อมวลชน นายสุพัฒน์ยังกล่าวอีกว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นครั้งนี้ อาจเป็นความไม่ระมัดระวัง ก็ยอมรับ แต่ไม่ได้ตั้งใจ”⁷³ จะเห็นได้ว่ากรณีของนายสุพัฒน์นั้นใกล้เคียงกับกรณีของนายอร่ามที่พยายามเน้นที่เจตนากรณีของการออกหนังสือตราครุฑออกในนามของผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีของตนว่าไม่ได้เป็นเจตนาทุจริต คือไม่ได้บีบบังคับ อนึ่ง มีข้อน่าสังเกตว่า ในเรื่องนี้ นายชวน หลีกภัย ในฐานะนายกรัฐมนตรีก็พูดไปในทำนองเดียวกันว่า จะเรียกนายสุพัฒน์มาสอบถาม ต้องดูในเรื่องพฤติกรรมว่าทุจริตหรือไม่ ซึ่งหมายถึงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือรัฐเป็นผู้จัดการและหาผู้สนับสนุนให้ การนำหนังสือไปขอเงินมาเป็นสปอนเซอร์ในการจัดมวยว่าสมควรหรือไม่ เมื่อผู้สื่อข่าวถามว่า ถ้านายสุพัฒน์ทำผิดจะปลดออกจากตำแหน่งหรือไม่ นายชวนตอบว่า “ต้องดูว่าทุจริตหรือไม่ แต่ถ้ารู้ได้คน คงไม่เขียนจดหมายมา”⁷⁴

2.2 การปฏิเสธว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย นี่คือการที่นักการเมืองยอมรับว่ามีพฤติกรรมที่สังคมมองว่าเป็นเรื่องอื้อฉาวเกิดขึ้นจริง แต่ปฏิเสธว่านั่นเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย การไม่ยอมรับว่าตนได้กระทำในสิ่งที่เป็นความผิดตามกฎหมายนี้ อาจเกิดขึ้นเมื่อนักการเมืองตกเป็นผู้ต้องสงสัยหรือเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำการผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ซึ่งหมายถึงว่าจะต้องมีการต่อสู้คดีกันตามกระบวนการยุติธรรมกันไป เช่นกรณีที่นายจองชัย เทียนธรรม ส.ส.สุพรรณบุรี พรรคชาติไทย ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมตัวพร้อมกับนักแสดงการพนันรายอื่นๆ รวม 80 คนที่บ่อนชวยประชาชื่น 16 เมื่อเวลาประมาณ 03.00 น. ของวันที่ 20 พฤษภาคม 2537 ซึ่งในกรณีนี้นายจองชัยได้ปฏิเสธความผิดของตนโดยกล่าวว่า วันเกิดเหตุได้เข้าไปในบ้านที่เล่นการพนันเพื่อทวงหนี้จากนายสมชาย ทศวาณิชย ซึ่งเป็นลูกน้องเก่า ไม่ได้เข้าไปในห้องเล่นการพนัน เพียงแต่นั่งพักผ่อนอยู่ในรถยนต์ แล้วให้ลูกน้องเข้าไปทวงหนี้แทน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจบุกเข้ามาจับกุมคนเล่นการพนันในบ้านหลังดังกล่าว เห็นตนนั่ง

อยู่ในรถยนต์ คงเข้าใจว่าหลบมาซ่อนตัว จึงได้เชิญตนเข้าไปรวมอยู่ในห้องพร้อมกับผู้ต้องหาคนอื่นๆ ที่ถูกจับฐานเล่นการพนัน โดยตอนหนึ่งนายจองชัยได้ให้สัมภาษณ์ว่า

สื่อมวลชนเข้าใจผิดผิด ผมเรียนกฎหมายมา ในทางกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า คนที่อยู่ในบริเวณบ่อนการพนันคือคนเล่นการพนันอยู่ด้วย เว้นแต่พิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เล่น ผมก็จะเอาเรื่องที่เล่าให้ฟังนี้ละไปสู้คดี 75

อย่างไรก็ดียังมีการปฏิเสธว่าเป็นความผิด หรือความไม่เหมาะสมอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นการปฏิเสธความผิดของตัวการกระทำนั้นเสียเอง เช่นกรณีที่มีข่าวว่า นายจองชัย เทียนธรรม ส.ส. สุพรรณบุรี พรรคกิจสังคม ได้ถ่ายเอกสารเช็คเงินสดของนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย ที่มอบให้กับนายเรืองวิทย์ พันธุ์สายเชื้อ ส.ส. ยโสธร พรรคกิจสังคม จำนวน 2 ฉบับๆ ละ 5 แสนบาท มาแจกผู้สื่อข่าว โดยกล่าวว่าเป็นการซื้อตัว ส.ส. “ผมอยากจะรู้ว่าเขาซื้อผู้แทนฯกันทำไม เมื่อผู้แทนฯ ซื้อกันได้ ต่อไปก็คงจะซื้อคณะรัฐมนตรี ซื้อประเทศไทย ผมรู้สึกเป็นห่วงคนไทยทั้งชาติ ผมไม่ว่าอะไรสำหรับชาวบ้านที่มีฐานะยากจน แล้วผู้แทนฯ ไปซื้อเสียงเวลารับเลือกตั้ง แต่คนระดับนี้ยังมาซื้อกันได้ ก็เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง”⁷⁶ ข้างนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย ได้ได้ตอบข้อหาจ่ายเงินซื้อตัว ส.ส. ว่า เรื่องนี้ก่อนที่จะหมดอายุบทบาทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม ต่างก็รวบรวม ส.ส. เพื่อให้เข้าพรรค โดยพรรคชาติไทยให้นายบุญเยี่ยม โสภณ ส.ส. บุรีรัมย์เป็นผู้ดำเนินการ มี ส.ส.อิสระ 5 คนขอแจ้งเข้าพรรค โดยเรียกร้องค่าใช้จ่าย ตนจึงจ่ายเช็คเงินสดให้ 4-5 ใบตามกฎหมาย ที่ทำอย่างนี้ผิดด้วยหรือ⁷⁷

นอกจากนั้นก็ยังมีการนิยมนายเสนาะ เทียนทอง ซึ่งถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ประกาศให้เป็นผู้ร้ายรายผิดปกติ หลังเกิดเหตุการณ์ ร.ส.ช. ในปี พ.ศ. 2534 ขึ้น ในเรื่องนี้ได้มีคำถามของผู้สื่อข่าวว่า เป็นไปได้หรือไม่ว่าขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2531-2534) มีคนนำเงินมาใส่ในบัญชีของนายเสนาะ หรือให้ผลประโยชน์อื่นๆ เช่นที่ดิน จนทำให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินเกิดความสงสัยว่านายเสนาะเป็นผู้ร้ายรายผิดปกติ ปรากฏว่าคำตอบของนายเสนาะก็คือ “บังเอิญผมไม่มี ถ้ามีก็ไม่เห็นผิดอะไร”⁷⁸

หรือ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2540 ก็มีกรณีนายสุวิชัย รังสิตพล ส.ส. กรุงเทพมหานคร พรรคความหวังใหม่ ขณะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เชิญชวนให้ ส.ส. ไปร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องการปฏิรูปการศึกษา และได้มีรายงานข่าวว่ามีการแจกเงินให้แก่ ส.ส. ที่ไปประชุมคนละ 50,000 บาท โดยนายสุวิชัยอ้างว่าเพื่อให้ ส.ส. ไปเยี่ยมโรงเรียนในพื้นที่ของตนและรวบรวมข้อมูลสำหรับกระทรวงศึกษาธิการใช้ในการพัฒนาการศึกษาต่อไป แต่ปรากฏว่าข้อมูลที่ต้องการในแบบสำรวจที่นายสุวิชัยอ้างว่าต้องการให้ ส.ส. รวบรวมให้นั้น ล้วนเป็นเรื่องทางธุรการ

ตามปกติที่นอกจากว่าน่าจะมีอยู่แล้วโดยพื้นฐานและทางกระทรวงศึกษาธิการน่าจะดำเนินการได้เองอย่างรวดเร็วแล้วยังเห็นได้ชัดว่าไม่ได้มีอะไรเป็นเรื่องทางนโยบาย หรือความคิดเห็นที่จำเป็นจะต้องให้ ส.ส. เป็นผู้ดำเนินการแต่อย่างใด จึงมีข้อสงสัยว่าการพร้อมจะใช้จ่ายเงินร่วม 10 ล้านบาทของนายสุวิทย์ ในครั้งนี้เป็นการแจกเงินเพื่อหวังผลทางการเมือง คือหาพวกเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนให้ผ่านงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์การศึกษาในอนาคตมากกว่าหรือไม่⁷⁹ ในเรื่องนี้นายสุวิทย์ได้ให้สัมภาษณ์ปฏิเสธความไม่เหมาะสมดังกล่าวว่า

เรื่องนี้พูดมาเป็นเดือนแล้วว่าต้องการใช้ ส.ส. เข้าร่วมในการปฏิรูปการศึกษา เพราะ ส.ส. จะรู้ปัญหาในพื้นที่ของตัวเองอย่างดี จะได้ช่วยสอบถามความต้องการของโรงเรียนและครู และเสนอเรื่องขึ้นมา ส่วนที่มอบเงินให้ ส.ส. คนละ 5 หมื่นบาทนั้น เพราะที่ปรึกษาบอกว่า ส.ส. ต้องมีค่าใช้จ่าย และปกติค่าใช้จ่ายของ ส.ส. ก็รัดตัวอยู่แล้ว และกระทรวงศึกษาเองก็ไม่มีงบนี้ ผมจึงบอกว่า ถ้าเช่นนั้นให้เอาเงินของผม เพราะเหลือเวลาอีก 92 วันก็จะเปิดภาคเรียนแล้ว พูดด้วยความสัตย์จริงว่า ไม่ได้คิดว่าเป็นวันตรุษจีน จะต้องให้ค่าโต๊ะเย็บ หรือต้องการซื้อตัว ส.ส. ไม่ใช่หาเสียง และหากผมมีเจตนาจะหลบๆ ซ่อนๆ คงไม่ทำแบบนี้ เพราะเงินที่ให้กับก็เป็นเงินใหม่ และมีตัวเลขเรียงกันหมด⁸⁰

2.3 การปฏิเสธโดยอ้างฐานะทางเศรษฐกิจหรือความสูงส่งของผู้ถูกกล่าวหา ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการปฏิเสธความผิดของนักการเมืองนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการอ้างเหตุผลเพียงแนวทางใดแนวทางเดียว ในทางปฏิบัติแล้วนักการเมืองอาจอ้างหลายๆ แนวทางพร้อมๆ กันก็ได้ แต่เฉพาะในกรณีเรื่องข้อกล่าวหาของนักการเมืองนั้น การปฏิเสธความผิดโดยอ้างฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าหรือความสูงส่งส่วนตัวของนักการเมืองว่าเป็นหลักประกันว่าจะไม่กระทำผิดอย่างที่ถูกลกล่าวหานั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง ถึงแม้ว่าวิธีการนี้ปกติแล้วจะเป็นเพียงเหตุผลเสริม คือไม่ใช่ตัวเหตุผลหลักที่นำมาปฏิเสธความผิด แต่เป็นคล้ายๆ เหตุผลสรุปสุดท้ายก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอ้างความสูงส่งของตนเองนั้นน่าสนใจก็เพราะการอ้างในลักษณะนี้ผู้อ้างจำเป็นที่จะต้องมีแหล่งที่อ้างมาประกอบด้วย การอ้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีเกินกว่าที่จะกระทำความผิดนั้นพบเห็นได้บ่อยมาก เช่นเมื่อถูกลกล่าวหาว่าดองบ่อน นายวัฒนา อัศวเหม นอกจากจะปฏิเสธข้อเท็จจริงของเรื่องแล้ว ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกด้วยว่า

เรื่องดองบ่อนนั้น ผมขอชี้แจงว่า ผมไม่ต้องมีอาชีพอย่างนี้ ผมทำธุรกิจการค้าใหญ่ๆ มาให้เห็นแล้ว ผมเคยเป็นรัฐมนตรีช่วยรัฐบาลไปตั้งเยอะแยะแล้ว ช่วยไม่ให้น้ำมันขึ้นราคาอะไรต่ออะไร⁸¹

หรือในกรณีของนายเสนาะ เทียนทอง เมื่อถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินที่ตั้งขึ้นโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ร.ส.ช.) อายัดทรัพย์สินเมื่อเดือนมิถุนายน 2534 เพราะสงสัยว่า

จะร่ำรวยผิดปกติ เนื่องจากนายเสนาะ สมัยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยดูแลงาน
กรมโยธาธิการและกรมที่ดินในช่วงธุรกิจก่อสร้าง ที่ดินบูมมาก นอกจากจะปฏิเสธข้อหาทุจริตแล้ว
นายเสนาะยังได้กล่าวให้สัมภาษณ์ไว้ตอนหนึ่งว่า

อย่างผมทำอาชีพรับเหมา ทำสัญญากับทางรัฐบาลเป็นพันล้าน เครื่องมือผมก็ซื้อเสริม
เข้ามา แล้วทำไมผมทำงานเป็นผู้รับเหมาเป็นพันล้าน จะมีเงินสัก 40 ล้านไม่ได้⁸²

หรือนายจองชัย เทียงธรรม เมื่อถูกจับกุมในบ่อนการพนัน ก็ได้ออกมาให้สัมภาษณ์พูด
ถึงฐานะและบารมีของตน (เพราะฉะนั้นจึงควรเชื่อในคำปฏิเสธของตน) ว่า

ผมเล่นการเมือง ผมเป็นลูกผู้ชาย ไม่ใช่เล่นการเมืองแต่ปาก ผมมีบารมี มีชื่อเสียง
คนนับถือเยอะ ผมไม่ลำบาก ผมมีทุกสิ่งที่ต้องการ เพียงแต่ต้องการเกียรติ เงินทอง
ในที่สุดก็ต้องให้ลูกเต๋าไป ผมจึงต้องสร้างเกียรติ คนอย่างผมเป็นนักการเมืองมา ไม่
เคยโกงแม้แต่สตางค์แดงเดียว เมื่อก่อนเป็นประธานคณะกรรมการการคมนาคม ปีนี้
เป็นประธานคณะกรรมการการคลัง ไม่เคยกระเบียดกระเสียเงินของรัฐบาลไปต่าง
ประเทศ ใครไม่มีผมออกให้เอง นี่คือชีวิตผม ไม่เอาเงินเป็นสรวง กรรมการการ
คลังฯ 17 คนถามดูได้ เชื่อว่าในสภาก็ไม่มีคนรังเกียจผม รักผมแค่ไหนไม่รู้ แต่ที่เคย
ทำงานด้วยกันมาวงแคบๆ อย่างกรรมการการคลังฯ ทุกคนรักผม ถามดูได้⁸³

ส่วนการอ้างความสูงส่งของตนเอง เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าที่จะกระทำการที่เป็นเรื่องอื้อฉาว
อย่างที่ถูกกล่าวหา ทักที่ชัดเจนที่สุดน่าจะเป็นกรณีของ “ดร. เอส และ มิสเตอร์วี” คือ ดร.สุรเกียรติ์
เสถียรไทย ขณะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนายวีรศักดิ์ คุ้มสุรัตน์ รองเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี เนื่องจากมีข่าวปรากฏออกมาว่า ทั้งสองคนอาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมจากการตั้ง
บริษัทนายหน้าที่มีรายได้มาจากการประสานงานกับบุคคลในรัฐบาลและราชการ ขณะที่ ดร.สุรเกียรติ์
มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีชาตินาย ชูณหะวัณ ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ ร.ส.ช. เมื่อปี
พ.ศ. 2534 ประเด็นการชี้แจงของ ดร.สุรเกียรติ์ และนายวีรศักดิ์ มีอยู่มากมายหลายประเด็น⁸⁴
แต่ที่น่าสนใจที่สุดคือคำให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งของนายวีรศักดิ์ คุ้มสุรัตน์ ที่กล่าวปฏิเสธการวิ่งเต้น
ทางธุรกิจกับรัฐบาล และได้มีการเสริมว่า

ผมขอเพิ่มเติมตรงนั้นนะครับ สิ่งที่เกิดความรู้สึกก็คือว่า ผมขอเรียนว่า ผมเข้ามาทำงานให้
กับบ้านเมือง ผมจบปริญญาตรีที่นิติศาสตร์จุฬาฯ ได้เกียรตินิยม ผมไปเรียนต่อต่าง
ประเทศ จบมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ผมเชื่อว่าผมมีทางที่จะทำงาน ทำมาหากินเลี้ยงชีพ
ให้ตนเองได้โดยไม่ต้องไปทำอะไรที่ผิดกฎหมายนะครับ⁸⁵

หรือกรณีที่มีข่าวือฉาวว่า ในการเลี้ยงสังสรรค์ภายในของ ส.ส. ก่อนที่จะมีการปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2536 ที่โรงแรมดิเอเมอรัลด์ โดยมี นายบุญชู ตรีทอง ส.ส. ลำปาง พรรคความหวังใหม่ และเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง เป็นเจ้าภาพนั้น ได้มีการจัดหญิงมาบริการทางเพศให้กับเหล่า ส.ส. ด้วย นายบุญชูได้ออกมาปฏิเสธข้อกล่าวหาเรื่องแจกเครดิตการ์ดสวาหว่า

ผมไม่ใช่คนเช่นนั้น ลูกสาวของผมก็มี การทำอย่างนี้ไม่ใช่เรื่องที่ดี ผมไม่ใช่คนธรรมดา
เป็นถึงรัฐมนตรีช่วยการคลัง หากทำเช่นนั้นได้ก็ถือว่าไม่มีสติ ผมคิดว่าคนที่กล่าวหาผม
เช่นนั้น คงจะหาเรื่องเกี่ยวกับทุจริตคอร์รัปชันของผมไม่ได้แล้วกระมัง จึงมาหาเรื่องใส่
ร้ายป้ายสีในทำนองนี้มาตลอด⁸⁶

การสร้างที่น่าเชื่อถือให้แก่ตนเองว่าคนที่มีคุณลักษณะอย่างนี้จะไม่มีวันทำในสิ่งที่ถูกกล่าวหา หรือเป็นคนที่น่าเชื่อถือว่าได้อาจเพราะฉะนั้นเมื่อปฏิเสธอะไรไป ก็ต้องเป็นไปอย่างนั้นจริงๆ มีได้หลายรูปแบบ ทั้งการอ้างวงศ์ตระกูล สถาบันการศึกษา ประวัติการทำงาน หรือการอ้างตัวบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่นกรณีของนายอร่าม โล่ห์วีระ ส.ส. ชัยภูมิ พรรคความหวังใหม่ ขณะเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ถูกกล่าวหาว่าใช้ตำแหน่งหน้าที่บีบบังคับเรียไหรหน่วยงาน นายอร่ามได้ออกมาปฏิเสธ และได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

ไปตามผู้ว่าชัยภูมิได้ นายอร่ามทำอะไรไม่เคยบอกใคร เพราะเป็นคนขี้เกรงใจ เอาอย่างนี้ก็
หากผู้สื่อข่าวสงสัย วันอาทิตย์นี้เดินทางไปชัยภูมิด้วยกัน จะได้เห็นกิจกรรมของนายอร่าม
ว่ามีอะไรบ้าง⁸⁷

2.4 การปฏิเสธโดยอ้างว่าถ้าทำจริงเหตุการณ์จะเลวร้ายกว่านี้ ตรงกันข้ามกับการอ้างฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและความสูงส่งของตัวนักการเมืองว่าสามารถเป็นหลักประกันได้ว่าจะไม่ทำอะไรที่อื้อฉาวอย่างที่ถูกลกล่าวหา คือการปฏิเสธของนักการเมืองว่าไม่ได้กระทำการอย่างที่เป็นการอ้างว่าถ้าทำจริงๆ เหตุการณ์จะเลวร้ายหรือใหญ่โตกว่านี้ ได้แก่กรณีที่มีข่าวว่า เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2538 นายสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส.ส. สุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์ ผู้ดำเนินนโยบายแจก สปก. 4-01 จนกระทั่งเกิดเรื่องอื้อฉาวแจก สปก. ให้กับเศรษฐีและต้องลาออกจากตำแหน่ง พร้อมด้วย ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ รวม 14 คน ได้ไปปลุกระดมมือขวานบ้านภาคใต้ ให้ยกพลนับแสนเข้ากรุงยึดถนนราชดำเนินให้เข้ามาลุย ร.ต.ฉลาด วรฉัตร สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์และสมาชิกเกษตรอีสาน โดยมีกรรมสิทธิ์ใน สปก. 4-01 เป็นจุดล่อหลังจากที่เกิดเป็นข่าวว่าพรรคประชาธิปัตย์อยู่เบื้องหลังการชุมนุมของประชาชนสนับสนุนให้แจกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ต่างออกมากล่าวปฏิเสธว่าไม่ได้อยู่เบื้องหลังการชุมนุม

กันต่างๆ นานา ในเรื่องนี้ นายพิเชษฐ พันธ์วิชาติกุล ส.ส.กระบี่ พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่า ไม่รู้เรื่อง ไม่ได้เป็นคนจัด "ถ้าพรรคประชาธิปัตย์จัดจริง สนามแค่นี้คงจุกไม่พอ" ส่วนนายสมคิด นวลเปียน ส.ส. พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ยืนยันว่าการชุมนุมของมือบ๊ากได้ ไม่มีใครไปจัดตั้ง แต่คนเหล่านี้ต้องการเอาใจช่วยรัฐบาล

หากเราอยู่คนเดียว พวกเขาก็พร้อมจะเคลื่อนไปที่ไหนก็ได้ แต่เรายังมีจิตสำนึกในการเป็น พรรคร่วมรัฐบาล เพราะภาพที่ออกมาจะไม่ดี แต่ฝ่ายค้านเองก็มีสิทธิทำอะไรก็ได้ เมื่อมีมือบ๊ากออกมาให้รัฐบาลทุกวัน และทำไมจะมีมือบ๊ากมาหนุ่รัฐบาลสักครั้งไม่ได้88

นายบัญญัติ บรรทัดฐาน นักการเมืองอาวุโสของพรรคประชาธิปัตย์ ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า

ผมพยายามอธิบายให้เข้าใจว่า ไม่ใช่รัฐบาล มหาดไทย หรือพรรคประชาธิปัตย์ ไปจัดการ อย่างนั้น เพราะถ้าพรรคจัด คนต้องเป็นแสน เวลาที่พรรคปราศรัย ไม่แสนคนก็ห้าหมื่น แต่เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเพราะประชาชนอึดอัด ก็ให้แสดงความเห็น ส.ส.เพียงแต่ดูแลความเรียบร้อย⁸⁹

แม้แต่นายสุเทพ เทือกสุบรรณเอง ทำยที่สุดก็ออกมาปฏิเสธและอ้างในลักษณะคล้ายคลึงกันว่า

ผมไม่ได้ปลุกระดม แต่คิดอยู่เหมือนกันว่าอาจจะทำ หากสถานการณ์บังคับไม่ให้ เป็น ส.ส. หรือเขาไม่ให้อยู่ในพรรคก็จะไปอยู่กับประชาชน ถ้าสถานการณ์บังคับก็จะทำ ถ้าผม ปลุกมือบ๊ากเอง อย่างน้อยต้องออกมาไม่ต่ำกว่า 2-3 แสนคน นายกฯ คงไม่ห้ามการมาชุมนุม ที่กรุงเทพฯ เพราะนายกพูดเสมอว่า ประชาชนสามารถชุมนุมได้ตามสิทธิประชาธิปไตย โดยปราศจากอาวุธและความรุนแรง⁹⁰

3. การแก้ตัวเพื่อปิดความรับผิดชอบ การแก้ตัวคือการยอมรับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นผิดหรือไม่จริง แต่ตนไม่ได้เป็นเหตุแห่งความผิดนั้น การแก้ตัวเพื่อปิดความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่นักการเมืองไทย นิยมกระทำกันมาก รูปแบบต่างๆ ในการแก้ตัวของนักการเมืองไทยที่ใกล้เคียงกับที่ปรากฏในสังคม ตะวันตก มีเช่น

3.1 การหาแพะรับบาป เรื่องข้อจวกที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองนั้น ปกติแล้วน่าจะเป็น เรื่องที่เจ้าตัวน่าจะหาแพะรับบาปได้ไม่ยากนัก เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองนั้นๆ โดยตรง อยู่แล้ว แต่ก็มีบางกรณีที่คุณเหมือนว่านักการเมืองยังสามารถใช้วิธีการแก้ตัวแบบนี้ได้อยู่ เช่น กรณีที่ เมื่อช่วงประมาณปลายเดือนมกราคม พ.ศ. 2540 มีรายงานข่าวว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าจับกุมนักศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงผู้หนึ่ง เพราะได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ของทางมหาวิทยาลัยว่าสงสัยว่าจะมีการทุจริตและปลอมเอกสารที่ใช้ในการสอบ และจากการตรวจค้นเจ้าหน้าที่ตำรวจพบบัตรนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นจำนวนมากมีชื่อแตกต่างกันไป แต่บัตรทุกใบมีรูปของผู้ต้องสงสัยติดอยู่ทุกใบ และที่สำคัญคือได้พบบัตรนักศึกษาใบหนึ่งเป็นชื่อของนายสมาน ภูมิพะกาญจนะ เหมือนกับชื่อของ ส.ส. พรรคชาติพัฒนา และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมด้วย จึงทำให้เกิดข้อสงสัยกันว่า นายสมานเป็นอีกคนหนึ่งที่ใช้บริการรับจ้างสอบแทนของผู้ต้องสงสัยหรือไม่ เพราะนายสมานเองก็เข้าเป็นนักศึกษาของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 และยังไม่สำเร็จการศึกษาอีกด้วย นายสมานให้การปฏิเสธว่าตนไม่เคยใช้บริการรับจ้างสอบแทน แต่จากการตรวจสอบคุณวุฒิการศึกษาของนายสมานในทำเนียบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2540 กลับระบุว่า นายสมาน สำเร็จการศึกษาชั้น "ศศบ. (รัฐศาสตร์การปกครอง) ม. รามคำแหง" คำถามของสังคมจึงมีว่า นายสมานระบุคุณวุฒิการศึกษาที่ผิดไปจากความเป็นจริงได้อย่างไร คอแลมน์ "เบื้องหลังข่าวคือคน" ในหนังสือพิมพ์ *มติชน* รายงานประจำวันศุกร์ที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 ในหัวข้อเรื่อง "สถานภาพ สมาน ภูมิพะกาญจนะ จากรัฐศาสตร์บัณฑิต มร.ปี 2 กับ ศศ.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง) ใครกันที่แจ้งข้อมูล 'เท็จ' ครั้งนี้" ได้สรุปประเด็นที่ชี้ให้เห็นถึงวิธีการปิดความรับผิดชอบด้วยการหาแพะรับบาปในกรณีเรื่องนี้ออกราวนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

นายสมาน ภูมิพะกาญจนะ กล่าวว่า "คิดว่าผมสติฟั่นเฟือนไปแล้วหรือ ผมยื่นเอกสารให้พรรคและ ครม. ว่าจบมัธยมปลาย แล้วจะไปยื่นสภาว่าจบปริญญาตรีได้อย่างไร ผมเป็นลูกผู้ชาย เรียนไม่จบจะบอกว่าจบได้อย่างไร" (*กรุงเทพธุรกิจ*, 12 กุมภาพันธ์)

ขอยืนยันว่าผมได้ใช้หลักฐานที่ระบุว่าจบการศึกษาระดับมัธยมปลายจากโรงเรียนพิบูลย์วิทยาลัยจากจังหวัดลพบุรี และอยู่ในระหว่างศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง อาจเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ในการจัดทำเอกสารของรัฐบาล แต่ผมไม่ต้องการโทษเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด (*เดลินิวส์*, 12 กุมภาพันธ์)

อย่างไรก็ตาม เอกสาร "ประวัติการศึกษาและการทำงาน" ที่หนังสือพิมพ์ *"กรุงเทพธุรกิจ"* (12 กุมภาพันธ์) ที่ นายสมาน ภูมิพะกาญจนะ แจ้งต่อสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กลับระบุวุฒิการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของตนว่า "รัฐศาสตร์บัณฑิตย์ ม.รามคำแหง ปี 2"

เอกสารที่นายสมาน ภูมิพะกาญจนะ ที่ยื่นต่อสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ย่อมก่อให้เกิดเสียงหัวเราะติดตามมาได้อย่างแน่นอน

เมื่อเขากรอกลงไปว่าเป็น -รัฐศาสตร์บัณฑิตย์ ม.รามคำแหง ปี 2"

เป็นบัณฑิตย์"ที่มี ย-การันต์ ซึ่งนายสมาน ภูมิพะกาญจนะ อาจอธิบายได้ว่า หมายถึงความรอบรู้, การเรียน, ความเป็นบัณฑิต

มิใช่ความหมายของ "บัณฑิต" ที่ว่า ผู้มีปัญญา, นักปราชญ์

คำถามจึงอยู่ที่ว่า เจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร “ตรัสรู้” ได้อย่างไรว่าวุฒิการศึกษาของนายสมาน ภูมิชะกาญจนะ คือ “ศศ.บ. (รัฐศาสตรการปกครอง) ม. รามคำแหง” หากว่านายสมาน ภูมิชะกาญจนะ มิได้เป็นผู้แจ้ง?⁹¹

ส่วนการปิดความรับผิดชอบให้ไปเป็นของผู้อื่น หรือที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการ “โยนกลอง” หรือ “โยนบาป” ซึ่งใกล้เคียงกับการหาแพะรับบาปนั้น อาจพิจารณาได้จากกรณีที่นายวีระ มุสิกพงศ์ ถูกกล่าวหาว่าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพในปี 2529 เรื่องนี้สืบเนื่องจากการที่นายวีระ มุสิกพงศ์ ได้ไปกล่าวคำปราศรัยหาเสียงให้กับผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ ที่จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2529 ต่อมาผู้สมัคร ส.ส.กรุงเทพมหานครของพรรคประชาธิปัตย์ ได้เข้าแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ดำเนินคดีกับนายวีระในข้อหา “กล่าวดูหมิ่นพระบรมวงศานุวงศ์” เมื่อแกนนำพรรคฝ่ายค้านอย่างนายสมัคร สุนทรเวชออกมาโจมตีรัฐบาลในเรื่องนี้อย่างรุนแรง พร้อมๆ กับที่เริ่มมีกระแสมวลชนเข้าผลักดันรัฐบาลมากขึ้น คนสำคัญๆ ของพรรคประชาธิปัตย์ก็ออกมาแถลงตรงกันว่า เรื่องของนายวีระเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับพรรคประชาธิปัตย์ และไม่เกี่ยวกับรัฐบาล ทั้งๆ ที่สังคมโดยทั่วไปเข้าใจว่าเพราะนายวีระไปช่วยปราศรัยหาเสียงให้กับผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ จึงได้เกิดเป็นเหตุการณ์ที่นำไปสู่การฟ้องร้องกันขึ้นมาแท้ๆ⁹²

สำหรับอีกกรณีหนึ่งที่อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการปิดความรับผิดชอบไปให้แก่ผู้อื่น หรือเป็นการ “โยนกลอง” เช่นเดียวกัน ได้แก่ปฏิกริยาที่พรรคความหวังใหม่มีต่อผลการศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาและเสนอแนะมาตรการ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศ (ศปร.) โดย ดร.สุรศักดิ์ นานานุกูล ประธานคณะทำงานฝ่ายเศรษฐกิจและการคลังของพรรค ได้ออกมาแถลงเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2541 ซึ่งผลการแถลงข้างดังกล่าว หนังสือพิมพ์ได้นำมารายงานภายใต้หัวข้อ “ควม.ป้องกันตนเอง-โยนบาป ธปท.”ว่า

นายสุรศักดิ์กล่าวว่า ขอยืนยันว่าคนที่ตัดสินใจผิดพลาด โดยนำเงินทุนสำรองของประเทศไปปกป้องค่าเงินบาทคือธนาคารแห่งประเทศไทย(ธปท.) พรรคความหวังใหม่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างปัญหาที่เกิดขึ้น รัฐบาลที่อยู่ยาวนานหากที่เป็นผู้รู้และก่อปัญหา โดยเฉพาะการเปิดเสรีทางการเงิน แต่ไม่ได้รับการแก้ไข พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี และนายอานวยวีรวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ไม่เคยทราบข้อมูล ที่ ธปท.นำเอาเงินทุนสำรองไปใช้ เมื่อ ธปท.มาแจ้งให้ทราบอีกครั้งว่า ทุนสำรองที่ใช้ไปกำลังหมด และทางไอเอ็มเอฟมีจดหมายเตือนมาว่าประเทศไทยกำลังจะไปไม่ไหว เมื่อ พล.อ.ชวลิตได้ทราบข้อมูลอย่างถูกต้องแล้ว ได้ตัดสินใจอย่างเฉียบพลัน โดยการปล่อย ให้ค่าเงินบาทลอยตัว ถือเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุดที่สุด

นายสุรศักดิ์กล่าวว่า แม้นางกฎหมายจะเอาผิดทาง ธปท.ไม่ได้ เพราะเป็นอำนาจที่

จะตัดสินใจ แต่เมื่อทางผู้บริหารของ ธปท. ได้รู้ว่า การตัดสินใจทั้งหมดผิดพลาด ได้ลาออก ถือเป็นการรับผิดชอบไปแล้ว ส่วนพรรคความหวังใหม่ได้แสดงความรับผิดชอบ โดยการที่ พล.อ.ชวลิตได้ลาออก แต่ยืนยันว่า พล.อ.ชวลิตไม่ได้ทำผิดพลาด แต่ได้ตัดสินใจอย่างฉับพลันที่จะแก้ปัญหา แต่ปัญหานั้นเกิดขึ้นเพราะการให้อิสระกับ ธปท.มากเกินไป และรายงานของ ศปร.ก็ระบุเช่นนั้น และได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาตรงจุดนั้นด้วย.⁹³

3.2 การอ้างว่าไม่ได้ตั้งใจหรือไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ล่วงหน้าได้ ตัวอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องนี้จะได้แก่กรณีที่นายบัญญัติ บรรทัดฐาน เมื่อครั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจในสภาว่าการไม่เหมาะสม ในการช่วยเหลือ ยืมตัวบุคคลที่เป็นข้าราชการรัฐสภาไปปฏิบัติงานใกล้ชิดที่กระทรวง และมีการกระทำน่าสงสัยว่าจะผิดกฎหมาย กล่าวคือไปพัวพันกับการค้ากัญชารายใหญ่ ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่เจ้าหน้าที่กรมศุลกากรได้จับเรือบรรทุกกัญชามูลค่าประมาณ 30 ล้านบาทได้ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2525 พร้อมทั้งยึดได้วิญญูสือสารในเรือดังกล่าว ซึ่งวิญญูนั้นเป็นวิญญูของศูนย์การบินพลเรือน ซึ่งนายวิฑูรย์ ทับเกลียว ช่วยราชการสำนักงานผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายบัญญัติ บรรทัดฐาน) ยืมมาใช้ในราชการ หลังจากเหตุการณ์มีข่าวว่านายบัญญัติได้พูดว่าจะ “ลาออก” แต่ในที่สุดในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2525 นายบัญญัติได้พูดถึงความรับผิดชอบของตนในเรื่องนี้อธิบายว่า

แม้กระทั่งมีข่าววิพากษ์วิจารณ์กันว่าผมจะลาออกนี้ ผมก็ต้องสอบสวนทวนความกันก่อนว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร ก็ต้องดูข้อเท็จจริงกัน คือผมนะ ไม่ใช่เป็นคนที่หวงตำแหน่งหน้าที่อะไรนะ อันนี้ผมพูดได้เต็มปากเต็มคำ เพราะว่าเคยลาออกกันมาแล้ว แต่ว่าที่นี้จะลาออกทั้งที่มันควรมีเหตุผลพอสมควรว่า เออ เรื่องราวมันเป็นอย่างไร ผมต้องพิจารณาอย่างนี้ว่า การกระทำของนายวิฑูรย์ เป็นพฤติกรรมที่น่าจะเล็งเห็นได้หรือไม่ว่า เป็นเรื่องที่เกิดจากการมอบหมายของผม ถ้าบางเรื่องที่เขาทำไปของเขาเองเป็นลักษณะส่วนตัว หรืออำนาจหน้าที่ที่มอบหมายให้มันไม่ได้ไปไกลถึงขนาดนั้น ผมว่า มันๆ มันต้องให้ความเป็นธรรมกันเหมือนกัน⁹⁴

ข้ออ้างสังเกตเป็นที่สุดอยู่ที่เหตุผลของนายบัญญัติที่ว่า การกระทำของนายวิฑูรย์เป็นสิ่งที่น่าจะเล็งเห็นได้หรือไม่ว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากการมอบหมายของนายบัญญัติ เพราะถ้อยคำ ตรงนี้ใกล้เคียงมากกับภาษากฎหมายอาญาที่บัญญัติเกี่ยวกับเจตนาและการกระทำอันประมาทมาก⁹⁵

3.3 การขอให้กระจายความรับผิดชอบ ตัวอย่างที่ดีที่สุดของนักการเมืองที่อ้างว่าการกระทำหรือการตัดสินใจที่เป็นปัญหานั้นเป็นผลของการตัดสินใจของหลายๆ คนที่มีสถานภาพเท่าเทียมกัน และเพราะฉะนั้นทุกๆ คนจึงต้องมีส่วนเฉลี่ยความรับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกัน น่าจะได้แก่กรณี

ข้อหาเรื่องบั้งก๊าก ของนายสันติ ชัยวิรัตน์ ขณะเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เรื่องนี้สืบเนื่องจากกรณีที่มีข่าวว่า นายทวี ไกรคุปต์ ส.ส.ราชบุรี พรรคกิจสังคม และ พ.ต.สีห์พนม วิตวรสาร ส.ส.สกลนคร พรรคเดียวกัน ได้ออกมาเปิดโปงว่า มีหลักฐานเป็นเทป การสนทนาแสดงว่านายสันติ รับเงินจากพ่อค้าก๊ากสองคนเป็นเงินหนึ่งล้านบาท ให้แก้ไขกฎกระทรวง ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2529 เกี่ยวกับเรื่องสถานที่ตั้งบั้งก๊าก ซึ่งปกติจะต้องอยู่ห่างจากบริเวณต่อไปนี้เป็นคือ โรงพยาบาล สถานทูต สนามกีฬาและโรงเรียน ซึ่งเดิมกำหนดให้ห่าง 200 เมตร ให้แก้ไขเหลือแค่ 60 เมตร รวมทั้งให้แก้ไขขนาดถนนหน้าบั้งก๊ากซึ่งเดิมกำหนดกว้าง 12 เมตร เหลือ 10 เมตร ทั้งนี้เพราะสถานที่ตั้งบั้งก๊ากของพ่อค้าทั้งสองห่างจากโรงเรียนแค่ 100 เมตร โดยการแก้ไขนั้นได้กระทำไปเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2531 อันเป็นช่วงที่นายสันติทำหน้าที่เป็นรัฐมนตรีรักษาการ ในเรื่องข้อหานี้ หลังจากที่มีข่าวว่าพนักงานสอบสวนได้เสนอให้มีการออกหมายเรียกตัวนายสันติ เนื่องจากสอบสวนแล้วพบว่ามีมูลเกี่ยวกับการรับสินบนจากกรณีแก้ไขกฎกระทรวงดังกล่าว ได้มีการสัมภาษณ์นายสันติ ชัยวิรัตน์ว่า รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง มหาดไทย ส.ส.ชัยภูมิ พรรคกิจสังคม ใน *มติชน* ฉบับประจำวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2533 คำตอบของนายสันติในเรื่องนี้คือ

เรื่องนี้ คนที่ถามผมก่อนเลยคือเลขาธิการพรรคกิจสังคม คุณมนตรี พงษ์พานิช และคุณบุญพันธ์ แว้วฒนะ ส.ส.พระนครศรีอยุธยา พรรคกิจสังคม เขาบอกว่าคุณสันติผิด คุณไม่มีสิทธิลงนามในการประกาศกฎกระทรวง คือไม่มีสิทธิ และวันอังคารที่ผ่าน (7 สิงหาคม) มา นายกฯ ได้ถามผมเหมือนกันเย็บเลย ผมชี้แจงตามที่บอกคุณมนตรีไป วันอังคาร พล.อ.อ.สิทธิ (เศวตศิลา) บอกผมให้ไปพบนายกฯ ตอนนั้น 11.00 น. นายกฯให้เลขาธิการมาเชิญว่าต้องการพบ ผมก็ไป นายกฯบอก คุณสันติ คุณไม่มีสิทธิลงนาม ทำไมคุณไปลงนามความจริงเรื่องนี้เมื่อเสนอไปท่านนายกฯเปรม (ติณสูลานนท์) ได้ดูแล้ว จากนั้นส่งให้คณะ กรรมการกฤษฎีกาและต่อมาเสนอเข้า ครม.หลังคณะ กรรมการกฤษฎีกาแก้แล้ว ผมถามมีใครตั้งข้อสังเกตไหม ไม่มีเลย ไม่มีก็ผ่านมาให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการประกาศในราชกิจจานุเบกษา อนุมัติโดยมติ ครม.ไม่ใช่ผมนะ มันเป็นงานรูทีน ลงนามแล้วผมเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พล.อ.ประจวบ สุนทราวงกูร ทราบเพื่อเสนอลงราชกิจจานุเบกษา ผมได้บอกนายกฯชาติชายว่า “ท่านครับ แล้วผมจะเอาหลักฐานที่รัฐมนตรีช่วยคนอื่น ๆ ได้ลงนามเป็นร้อยๆ ฉบับ ปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการ เหมือนกันเลย ไม่ว่าคุณวีระ (มุสิกพงศ์) เสนาะ เทียนทอง สุชน ชามพูนท เหมือนกันเลยมาให้คุณแล้วทำไมมาบอกว่าผมไม่มีสิทธิ”⁹⁶

จะเห็นได้ว่านายสันติพยายามแก้ตัวโดยอธิบายว่าสิ่งที่ตนกระทำลงไปนั้นเป็นเรื่องที่คณะรัฐมนตรีรับทราบทุกคน และเป็นการอนุมัติโดยมติคณะรัฐมนตรี ไม่ใช่ตนเป็นผู้กระทำเพียง

ผู้เดียว และสิ่งที่ตนได้ปฏิบัติไปก็เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันเป็นปกติวิสัยของรัฐมนตรีทุกคน จึงไม่น่าจะเป็นความผิด หรือถ้าเป็นก็คงไม่ใช่ความรับผิดชอบของตนฝ่ายเดียว

ในขณะที่กรณีข้างต้นเป็นการที่นักการเมืองแก้ตัวโดยอ้างว่าคนอื่น ๆ ก็ควรต้องรับผิดชอบเองด้วย ก็ยังมีกรณีอื่นๆ ที่นักการเมืองแก้ตัวให้กับการไม่สามารถกระทำการอะไรบางอย่างได้ว่าเป็นเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้อื่น ซึ่งเป็นคำแก้ตัวที่พบได้มากในระบอบรัฐสภาที่มีรัฐบาลเป็นแบบรัฐบาลผสม ดังเช่นกรณีที่มีการออกมาทวงถามสัญญาที่พรรคประชาธิปัตย์ได้ให้ไว้กับประชาชนระหว่างการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2535 สองประการคือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และการผลักดันให้เลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน ปรากฏว่า นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้ชี้แจงว่า การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ไม่ใช่พรรคใดพรรคหนึ่งจะสามารถทำเองได้สำเร็จ เพราะมีการกำหนดว่าจะต้องได้เสียงสนับสนุนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาทั้งหมด การรวบรวมสมาชิกเพื่อให้มีเสียงร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญจนคล้ายกับทุกฝ่ายถูกรุก เมื่อมีผู้ไม่เห็นด้วยก็อาจมีการดำเนินคดีเตียนกัน ซึ่งไม่เป็นผลดี แต่ก็มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่าท่าทีของนายชวน หลีกภัย ซึ่งไม่พยายามผลักดันให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านและสมาชิกวุฒิสภาให้สนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้ได้ น่าจะมาจากการหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญมากกว่า⁹⁷ สำหรับประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น ถึงแม้ว่าจะได้มีการตราเอาไว้ในเอกสารแนทางนโยบายของพรรคไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ว่า จะให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรง ในจังหวัดอันเป็นเมืองหลักที่มีความพร้อม เช่น เชียงใหม่ นครราชสีมา ขอนแก่น ภูเก็ต และชลบุรี แต่พรรคประชาธิปัตย์ในฐานะแกนนำของรัฐบาล ก็ยืนยันในหลักการว่า ข้อความเหล่านี้ไม่ใช่ในนโยบายของรัฐบาล ในเมื่อรัฐบาลเป็นรัฐบาลผสม 5 พรรค ก็ชอบที่จะดำเนินการตามหลักการอันได้ตกลงกันเมื่อจัดตั้งรัฐบาล ไม่ใช่ของพรรคประชาธิปัตย์เพียงพรรคเดียว มีบางเรื่องปฏิบัติไม่ได้ จึงต้องยึดนโยบายรวมของรัฐบาลเป็นหลัก⁹⁸

3.4 การอ้างว่าสถานการณ์บีบบังคับให้ต้องทำอย่างนั้น สำหรับการอ้างแก้สถานการณ์ชนว่าสถานการณ์ทำให้นักการเมืองไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากต้องตัดสินใจกระทำในสิ่งที่กำลังถูกโจมตีหรือเป็นข่าวนั้น ตัวอย่างที่ดีที่สุดก็ยังคงเป็นกรณีของนายสันติ ชัยวิรัตนะ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่อีก เพราะในขณะที่ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนในเรื่องที่ตนถูกกล่าวหาว่ารับสินบนเรื่องเปลี่ยนกฎกระทรวงว่าด้วยปื้มก๊าซ ประเด็นในการสัมภาษณ์ได้โยงไปถึงเรื่องความขัดแย้งภายในพรรค ซึ่งนายสันติได้ให้สัมภาษณ์ในทำนองอธิบายบทบาทของตนเองในส่วนที่เกี่ยวกับการหาเงินเข้าพรรคว่า

เรื่องนี้เป็นขบวนการ ผมถูกบีบบังคับตลอด ตั้งแต่การบีบให้หาเงินเข้าพรรค เรื่องนี้มีว่ามีการประชุมพรรคเมื่อประมาณปลายปีที่แล้ว ที่กระทรวงการต่างประเทศ เรียกกันไปแล้ว

บอกว่า จะต้องหาเงินเข้าพรรค 500 ร้อยล้านบาท ให้กระทรวงคมนาคมรับผิดชอบไป 250 ล้านบาท กระทรวงพาณิชย์รับผิดชอบไป 200 ล้านบาท ที่เหลือรัฐมนตรีช่วยต้อง จัดการ ที่นี้ผมชี้แจงว่าโดนนายทวีเล่น และผมยังเป็นคนหนุ่มพาวเวอร์ยังไม่ มี ผมจะหาเงินได้ อย่างไร ที่ประชุมวันนั้นบอกว่า ให้กระทรวงคมนาคมกับกระทรวงพาณิชย์ก็พอแล้ว

อาจเป็นไปได้ว่าผม ตั้งแต่เป็นรัฐมนตรีสมัยที่แล้วจนถึงสมัยนี้ ไม่สามารถหาเงินเข้า พรรคได้ ทางพรรคหลายคนบอกว่า เป็นรัฐมนตรีช่วยกระทรวงใหญ่ ไม่มีน้ำยาได้อย่างไร มันไม่ใช่เฉพาะเรื่องจะหาเงินเข้าพรรคเท่านั้น แต่ก่อนการอภิปรายไม่ไว้วางใจ มี การบีบบังคับว่า รัฐมนตรีช่วยทุกคน ต้องเอาเงินมาคนละ 5 ล้านบาท เพื่อให้ ส.ส. กลุ่มที่เรียกว่า 20 คน เอาไปแบ่งกัน เรามีรัฐมนตรีช่วยอยู่ 6 คน ฟินิค (แสนเจริญ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม)บอกว่า สันติ มันเรียกร้อง มันจะต้องเอาเงิน ต้องเจียบๆ นะ – ในที่สุด คุณนิคมบอกว่า ที่ตัดสินใจไปแล้วนะ รัฐมนตรีช่วยเอาอย่างนี้ ก็แล้วกัน มาลงขันกันคนละ 300,000 บาท แบ่งๆ กันไป เมื่อเป็นอย่างนี้ ผมปฏิเสธไม่ได้ ผมต้องไปเบิกเงินที่บ้าน เอาไปให้ที่พรรค เอาไปให้ที่พี่สุพล (นายปฏิมานนท์ ผู้อำนวยการ สำนักงานพรรคกิจสังคม) ส่วนของรัฐมนตรีใหม่ (ศิริวันกุล) ฟินิคออกเอง คนอื่นๆ ก็ไปแบ่งๆ กัน บีบบังคับทุกทาง⁹⁹

อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่กรณีของนายรณฤทธิ์ชัย คานเขต ส.ส.ยโสธร พรรคความหวังใหม่ ผู้ช่วยโฆษกคณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ให้สัมภาษณ์แก่นางสือพิมพ์ **สันติภาพ** ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่ออกจำหน่ายในรัฐแคลิฟอร์เนีย ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน 2540 ระหว่าง การเดินทางไปดูงานที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ยอมรับว่ามีการใช้เงินจำนวนมากในการเลือกตั้งครั้ง ที่ผ่านมา เมื่อผู้สื่อข่าวถามว่า ชื้อเสียงใช้หรือไม่ นายรณฤทธิ์ชัยตอบว่า

ผมเป็นคนพูดตรงไปตรงมา บางทีไอ้ข้อกฎหมายนี่นะ...มัน...ชาวบ้านเขาอยากเลือกเรา อยู่แล้วผมถามชาวบ้านว่า เงินที่ได้จากผู้แทนนะ ทำให้ร่ำรวยขึ้นไหม เขาบอกไม่ แต่ ผู้แทนทุกคนรวยหมด ชาวบ้านยังจนอยู่ สิ่งไหนที่เขาพอหยิบได้ เขาหยิบก่อน นี่คือการรู้สึก นั้นคือการได้เป็น ส.ส.สมัยแรก และสมัยนี้ก็ได้ที่ 1 อีก ก็ทำเหมือนเดิมเป็นสมัยที่สอง ถึงวันสุดท้ายจริงๆผมต้องเพิ่ม เพราะคนอื่นเบิ้ลมา พรรคตรงข้ามจ่ายหัวละ 1 พอถึงวัน สุดท้าย เบิ้ลอีกหัวละสองร้อย เป็นหัวละสาม ผมอยู่ไม่ได้เลย ทั้งๆ ที่โพล ออกมาคะแนน เราค่อนข้างนำหน้า แต่พอเบิ้ลมาเราก็แย่ ก็ต้องเบิ้ลกลับไป ซึ่งจำเป็น โดยเฉพาะในส่วน ของภาคอีสาน¹⁰⁰

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าตามคำอธิบายนี้ สถานการณ์หรือความจำเป็นที่บีบบังคับจะมีกัน ทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายผู้ขายเสียงและฝ่ายผู้ซื้อเสียง เป็นสิ่งที่ไม่มีความหลีกเลี่ยงได้ เป็นสถานการณ์ที่ ไม่มีใครต้องรับผิดชอบเลย

4. การยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ปฏิเสธว่าผลลัพธ์เป็นสิ่งที่เลว นี่คือการที่นักการเมืองแสดงความรับผิดชอบในเรื่องข้อหาที่เกิดขึ้น แต่ปฏิเสธความเสียหายที่ตามมา ซึ่งอาจแบ่งรายละเอียดย่อยตามลักษณะของข้ออ้าง ลงไปอีกได้ดังต่อไปนี้คือ

4.1 เรื่องที่เกิดขึ้นไม่เลวร้าย เพราะเป็นเพียงการทำตามหน้าที่ปกติของนักการเมือง ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เรื่องข้อหาของนักการเมืองมักเกี่ยวข้องกับการที่นักการเมืองใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปในทางที่ผิด ซึ่งย่อมเป็นเหตุให้เกิดผลเสียแก่สาธารณะประโยชน์ติดตามมา วิธีการหนึ่งที่จะเอาตัวรอดจากเรื่องข้อหาดังกล่าว คือการอธิบายว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่เกรงกันว่าจะเสียหาย ไม่น่าจะเป็นอย่างนั้น เพราะนักการเมืองที่ตกเป็นข่าว เพียงแต่ทำหน้าที่ของตนเองตามปกติเท่านั้น เช่น ในเดือนธันวาคม 2526 เกิดกรณีที่น่ายอ บวสุวัตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมออกมาโจมตีนายเรวัต ศิริบุญกุล ส.ส. กาญจนบุรี พรรคกิจสังคม ว่า เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการชุมนุมประท้วงของชาวไร่ช้อย เมื่อได้มีการนำเรื่องนี้ไปสอบถามกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม คำตอบของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็คือ

คงไม่ถึงอย่างนั้น เขาเป็นผู้แทนฯ โดยเฉพาะเป็นผู้แทนฯ เมืองกาญจนบุรี ต้องใกล้ชิดชาวไร่ช้อย ต้องติดต่อกัน อาจเป็นว่าชาวไร่ช้อยเขาตัดสินใจมาเอง แล้วผู้แทนฯ ก็ค่อยตามมา ผู้แทนพรรคกิจสังคมเป็นฝ่ายรัฐบาล เรื่องจะปลุกระดมไม่มี เขามีความรับผิดชอบอยู่ เขารู้หน้าที่ดี¹⁰¹

เมื่อสถานการณ์ลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นอีก คือเมื่อนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ส.ส. สุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์ ตกเป็นข่าวในเดือนเมษายน 2538 ว่าเป็นผู้ปลุกระดมชาวใต้กรณี สปก. 4-01 จึงไม่น่าประหลาดใจแต่อย่างใดที่คำตอบของนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกันกับกรณีของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช คือ เป็นเรื่องธรรมดาที่ ส.ส. จะดูแลราษฎรในพื้นที่ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย ไม่คิดว่าคนเป็นผู้แทนฯ จะทำอะไรให้เกิดปัญหาในบ้านเมือง การที่ ส.ส. เข้าไปใกล้ชิดราษฎรเป็นส่วนตัว เพราะจะสามารถบอกชาวบ้านให้เข้าใจถึงการทำงานของรัฐบาล¹⁰² ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับนายบัญญัติ บรรทัดฐาน ส.ส. สุราษฎร์ธานี พรรคประชาธิปัตย์ ที่อธิบายเรื่องข้อหานี้ว่า

ส่วนที่มี ส.ส. ของพรรคไปปรากฏตัวในที่ชุมนุมด้วย เป็นเพราะ ส.ส. กับชาวบ้าน มีความผูกพันกัน เมื่อชาวบ้านมีปัญหา ส.ส. ก็ต้องแสดงความเห็นใจ เป็นเรื่องปกติ ทั้งนี้ รัฐบาลประกาศมาตลอดว่า การชุมนุมต่างๆ ถือเป็นสิทธิตามระบอบประชาธิปไตย ใครจะดำเนินหรือชมรัฐบาล ทำได้ทั้งนั้น ขอแต่ให้ชุมนุมอย่างสงบเท่านั้น¹⁰³

ในแง่หนึ่งนั้น จะเห็นได้ว่าการอ้างถึงหน้าที่หรือความรับผิดชอบของ “ตำแหน่ง” แทนที่จะพูดถึงตัวบุคคล จริงๆ แล้วก็คือการหันเหความสนใจจากตัวบุคคล ไปสู่บทบาทหรือภาพรวมของตำแหน่งนั้นๆ เป็นการหันเหและทำให้ความรับผิดชอบของตัวบุคคลเจือจางลงไป เพราะนี่คือการพูดถึงความรับผิดชอบของตำแหน่ง ไม่ว่าบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นจะเป็นใครก็ตาม นี่คือการที่นักการเมืองยอมรับว่าที่ตนหวังว่าจะไม่ถูกโจมตีเลยคงเป็นไปได้ แต่อย่างน้อยที่สุด การโน้มน้าวจิตใจผู้ฟัง ให้ยอมรับบทสรุปที่ว่า นี่เป็นเรื่องของความรับผิดชอบของตำแหน่งโดยรวม ก็คือการบอกเป็นนัยว่า ทั้งหมดเป็นเพียงการทำหน้าที่ของตนเท่านั้น¹⁰⁴

4.2 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตัวอย่างที่ดีที่สุดของการให้เหตุผลอธิบายในแนวทางนี้ น่าจะได้แก่กรณีที่ ร.ต.อ. สุรรัตน์ โสธานุเคราะห์ ขณะดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้อนุมัติให้บริษัทเอกชนนำเข้าหมูจากฝั่งพม่าเข้ามาในประเทศไทยโดยวิธีพิเศษ คือโดยไม่ต้องมีใบรับรองแสดงถิ่นกำเนิดของไม้ดังกล่าว ซึ่งการขออนุญาตนี้ ได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2526 แต่กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ได้ทำความเห็นคัดค้าน จนเมื่อต่อมา มีการผลักดันให้เซ็นอนุมัติโดยกระทรวงพาณิชย์จนได้ แต่ในที่สุดคณะรัฐมนตรีที่มีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธาน ก็ได้มีคำสั่งให้ยกเลิกการอนุมัตินั้นเสีย อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีมาเป็น ร.ต.อ. สุรรัตน์ โสธานุเคราะห์ บริษัทเอกชนเดิมได้ดำเนินเรื่องขออนุมัตินำหมูเข้ามาจากพม่าโดยวิธีพิเศษอีก ปรากฏว่า ที่แรก ร.ต.อ.สุรรัตน์ ไม่อนุมัติ แต่แล้วก็กลับมาอนุมัติให้นำเข้าได้ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2529 เรื่องนี้จึงกลายเป็นเรื่องอื้อฉาวขึ้นมา ซึ่งในกรณีนี้ ร.ต.อ.สุรรัตน์ อธิบายว่า การอนุมัตินำเข้าไม้ดังกล่าวจะเป็นผลประโยชน์แก่ประเทศไทยเป็นอันมาก ไม่แตกต่างอะไรจากการที่ประเทศสิงคโปร์พร้อมที่จะรับซื้อแร่เถื่อนจากประเทศไทย โดยในการให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่ง ร.ต.อ. สุรรัตน์ กล่าวว่า

ขณะนี้ทรัพยากรป่าไม้ของไทยร่อยหรอลงทุกที การที่ไทยจะเป็นคนดี ไม่เอาเปรียบเพื่อนบ้าน จะไหวหรือ ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงนิสัยบ้าง เคยบอกแล้วว่า จะยอมทำตัวเป็นหนูตะเภา ดังนั้นสิ่งใดเอาเปรียบได้ก็ควรเอาเปรียบ อันเป็นนิสัยของพ่อค้า การเอาไม้เข้ามา แล้วนำมาแปรรูปทำให้เกิดการสร้างงาน และได้มูลค่าเพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ กลับได้รับการปฏิเสธ ทั้งๆที่เป็นสิ่งที่มีประโยชน์กับประเทศ ผมยืนยันว่าเรื่องนี้ มองหาผลเสียไม่พบแม้แต่นิดเดียว¹⁰⁵

4.3 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะไม่เลวร้ายไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะใครๆ ก็ทำกัน เรื่องอื้อฉาวที่นักการเมืองสามารถพูดยอมรับความจริง แต่ปฏิเสธว่า ถึงอย่างไรก็ไม่เลวร้ายไปกว่าที่เห็นๆ กันอยู่ เพราะทุกคนทำเหมือนกันหมด ก็คือ การซื้อเสียงและพฤติกรรมกิน “ตามน้ำ” ตัวอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องนี้ได้แก่กรณีของนายรณฤทธิ์ชัย คานเขต ส.ส.ยโสธร พรรคความหวังใหม่ที่ได้ให้สัมภาษณ์

แก่นังสือพิมพ์ภาษาไทยที่ออกในสหรัฐอเมริกา ยอมรับว่าต้องซื้อเสียงในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มา และแม้เมื่อได้เป็น ส.ส. แล้วยังต้องหากินตามน้ำด้วยการซื้อการประมูลงานต่างๆ ของหน่วยราชการ เพื่อหาเงินไปจ่ายภาษีสังคม หลังจากที่ถูกเป็นข่าวอื้อฉาวแล้ว นายรณฤทธิ์ชัย ได้ให้สัมภาษณ์ แก่นังสือพิมพ์ในประเทศเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยในคำให้สัมภาษณ์จะมีแนวทางคำอธิบายในทำนองว่า นี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ และใครๆ ก็ทำเหมือนกันหมดไว้อย่างชัดเจน เช่นในเรื่องของการซื้อเสียง เพื่อให้ได้รับเลือกตั้ง นายรณฤทธิ์ชัยกล่าวว่า

ผมคิดว่าประเด็นการซื้อเสียงนั้นเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่ ผมรู้แน่เพราะลงสมัครรับเลือกตั้ง ที่อุบลฯ 2 สมัย ที่กรุงเทพฯ 2 สมัย และที่ จ.ยโสธร ในทางการเมืองมีการจับประเด็น ไปพูด ทำให้เกิดความเสียหาย ใครที่พูดว่าไม่มี ควรจะอายแก่ใจบ้าง¹⁰⁶

ผมลงสมัคร ส.ส.ที่ กทม. 2 ครั้ง เห็นอะไรว่ากรุงเทพฯ มีการซื้อเสียงเหมือนที่ต่าง จังหวัด ผมบอกว่าในประเทศไทยคงไม่มีตรงไหนที่เราจะทำตามอุดมการณ์ของเราได้¹⁰⁷

สำหรับพฤติกรรมการกิน “ตามน้ำ” นั้น นายรณฤทธิ์ชัยอธิบายกับนังสือพิมพ์ภาษาไทย ในสหรัฐอเมริกาว่า

นี่คือการตามน้ำ เวลาประมุขนี้ เราขอกับทางเจ้าของงาน ขอกับ รพช.(สำนักงานเร่งรัด พัฒนาชนบท) ขอกับโยธาฯ ขอกับสาธารณสุข ขอกับทางจังหวัด ทางอำเภอ ว่างาน ขึ้นนี้ ขอให้พวกเราทำนะ อ้าวก็คืออ้าวเหมือนเดิม จ่ายก็เปอร์เซ็นต์ก็จ่ายเหมือนเดิมนั้นแหละ แต่ว่าขอให้พวกเราได้ กลายเป็นเรื่องธรรมดาๆ ที่ใครๆ ก็ทำ¹⁰⁸

ไม่เพียงแต่ว่านี่จะเป็นพฤติกรรมปกติธรรมดาที่ใครๆ ก็ทำกันเท่านั้น หากแต่เมื่อการยอมรับซื้อเท็จจริงนี้กลายเป็นเรื่องอื้อฉาวไป นายรณฤทธิ์ชัยก็ได้ให้สัมภาษณ์แก่นังสือมวลชนในประเทศไทยเพิ่มเติมอีกว่า อันที่จริงแล้ว มันเป็นเรื่องที่มีประโยชน์เสียด้วยซ้ำเพราะ ปัจจุบันการประมูลงานในต่างจังหวัด หรือในทุกแห่งมีการฮั้วงานกัน หากการฮั้วงานไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของงาน จะทำให้ราชการได้รับ ผลผลิตอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่หากงานดังกล่าวไม่มีการพูดจาตกลงกัน จะทำให้เกิดการแข่งขัน ตัดราคากันต่ำกว่าราคากลางและเป็นผลทำให้คุณภาพงานที่ได้ออกมาไม่เป็นไปตามลักษณะของงาน เมื่อผู้สื่อข่าวถามว่า กลัวหรือไม่หากจะถูกกล่าวหาว่าเป็น การใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่หาประโยชน์ให้กับบริษัทในกลุ่มตนเอง นายรณฤทธิ์ชัยกล่าวว่า ประเด็นแรก การประมูลงานราชการในขณะนี้ มีการฮั้วกันอยู่แล้ว หากราชการเข้าไปยุ่ง จะทำให้เกิดการตัดราคาการก่อสร้าง และเป็นผลเสียต่อประชาชน ประการที่สอง เมื่อได้แนะนำไป บริษัทใหญ่ๆ จะยกงานให้ และเงินที่ได้กลับคืนมา จะตกกับประชาชนทั้งหมด